

donum ab amico meo
Girau doctore medico
Tholonensi
10 maii 1670

DANIELIS SENNERTI,

D. ET PROFES. PVBL. IN ACADEM. VVITTEBERG.

EPITOME LIBRORVM DE FEBRIBVS.

LVGDVNI,

Sumpt. PETRI RAVAVD, via Mercatoria, ad sancti Petri vexillum.

M. DC. XXXV.

LIBER I.

DE FEBRE IN GENERE: ET DE FEBRE EPHEMERA, AC SYNOCHA SINE putredine.

CAPVT I.

De natura Febris.

QVÆ Latinis Febris appellatur, Græcis ἀπὸ τοῦ πυρὸς πυρετὸς, & Hippocrati absolutè πῦρ, imprimis si sit vehementior, appellatur, vtpote, quæ omnium consensu morbus calidus est. Quanquam enim Germani quidam *das Kalte* nominant: tamen ea appellatio nec omnis febris est, nec febris naturam exprimit, sed frigus saltem, quod intermitten-

Febris nomen.

tium

tium quoddam ſymptoma eſt, hoc vocabulo indigitatur.

Definitio & natura. Eſt enim febris calida intemperies totius, à calore præter naturam in corde accenſo, & mediantibus ſpiritibus & ſanguine per venas & arterias in totum corpus, niſi impediatur, effuſo orta, actioneſque naturales lædens.

Generatio. Generatur quippe febris, cum, vt Galenus 1. *aphor.* 14. habet, caliditas natiua in igneam mutatur. Nam cùm omnes corporis partes certam quandam temperiem obtineant, omneſque actu, ſuo quæque modo, calidæ ſint, atque inde ad actiones naturales edendas aptæ reddantur: ſi in corde, à quo in omnes corporis partes calor vitalis, qui inſitam cuique parti temperiem perficit, effunditur, calor quidam præter naturam accenditur, ac in totum corpus diffunditur, atque temperamento partium naturali gradus quidam caloris præternaturalis adduntur, & caliditas illa actualis intenditur, exceſſus quidam caloris, ac intemperies calida in toto corpore excitatur, quæ Febris nominatur. Quæ quidem intemperies formaliter, vt nonnulli

nulli loquuntur, præter naturam eſt,& febris appellatur;materialiter verò non eſt tota præter naturam. Niſi enim caloris illius naturalis gradus quidam præextitiſſent, calor ille ſuperueniens hunc caloris gradum conſtituere non potuiſſet.

Et quidem ſola intemperies calida febris eſſentiam conſtituit. Etſi enim omnis febrilis calor ad ſiccitatē tendat: tamen ſiccitas illa non in omnibus febribus morboſa eſt. Neque ſicut ob febrilem calorem corpus ineptum ad actiones naturales redditur:ita etiam ob ſiccitatem in omni febre actiones naturales læduntur; ſed licet calor febrilis ſemper quidem ad ſiccitatem tendat,tamen ſæpe corporis diſpoſitio, in quod calor ille agit,ac humiditas impedit ne ſiccitas morboſa corpori inducatur.

Siccitas non eſt de eſſentia febris.

Subiectum adæquatum febris eſt totum corpus,aut certè pleræque eius partes:præcipuum verò cor, vtpote in quo calor ille primùm accenditur,& in omnes corporis partes, niſi aliquid impediat,diffunditur.Neque enim febris generari poteſt,niſi cor primò incaleſcat.

Subiectum.

Et quidem totum corpus febris ſubie-ctum eſt, reſpectu partium ſimilarium, & quatenus calore actuali, qui ex inſito ac influente calore quaſi conflatur, præditum eſt. Hic enim calor cum mutatur, & ex temperato & moderato in igneum conuertitur, febris excitatur.

Cauſſa proxima febris eſt calor præter naturam in corde accenſus, ac in totum corpus diffuſus. Vt enim cor, dum ſecundum naturam, & rectè ſeſe habet, caloris natiui fons eſt, eumque in totum corpus diffundit: ita ſi præter naturam incaleſcat, calorem præternaturalem in omnibus partibus accendit. Etſi enim ex aliarum etiam partium inflammationibus febris accendatur: tamen id non accidit, niſi priùs calor ille cordi communicetur, è quo deinceps in totum corpus diffunditur, vnde etiam in omni febre in pulſu fit mutatio. Non tamen quiuis calor cordis ad febrem excitandam ſufficit: ſed talis ac tantus ſit neceſſe eſt, vt intemperiem calidam talem in corpore excitare poſſit, ob quam actiones corporis naturales lædantur.

Ex

Ex quibus patet, aliud esse febrem, aliud calorem febrilem. Febris propriè est intemperies illa calida, quæ viuentibus corporis partibus inest, eásque ad agendum impotentes reddit. Calor verò febrilis ille etiam est, qui in humoribus & spiritibus est, quique calidam illam intemperiem, quæ febris essentiam constituit, in toto corpore excitat.

Febris & calor febrilis differunt.

CAPVT II.

De caussis febrium in genere.

ETsi verò intemperiei calidæ in toto corpore, quæ febris essentiam constituit, caussa est vnica, calor scilicet p. n. in corde accensus, & hinc in totum corpus diffusus: tamen caussæ, quæ calorem in corde excitant, variæ sunt. Galenus, *de caussis morb. c. 2. & 1. de diff. febr. cap. 3.* quinque recenset, motum scilicet, putrefactionem, contactum rei calidæ, cutis constrictionem, seu retentionem calidi effluuij, denique admistionem rei calidæ. Caussæ tamen hæ aliæ per se & primò, aliæ per accidens, calorem excitant.

Caussæ febris.

1. *Motus.* Motum primò, quod attinet, cùm ſpiritus & humores corporis noſtri calidi ſint, ex eorum, pro vario corporis atque animi motu, & in partem aliquam concurſu, calor augetur, qui ſi ſit maior, & in corde vel accendatur, vel alibi genitus cordi communicetur, febris inde excitatur.

2. *Putredo.* Secundò calorem excitat putredo. Cum enim omnia, quæ putreſcunt, calidiora fiant, & ex corporibus putreſcentibus multi calidi vapores attollantur: calor inde in venis & arteriis excitatur, qui cordi communicatus febrem excitat.

3. *Cōtactus rei calidæ.* Tertiò contactus rei calidæ febrem excitat, & ſi corpus, vel à Sole, vel ab igne, vel balneis, vel medicamentis, incaleſcat, & calor ille vſque ad cor propagetur, febris accenditur.

4. *Calidi effluuij retentio.* Quartò ſi pori cutis conſtringantur, ac calidum effluuium, & vapores, ac halituoſa excrementa, quæ in coctione in corpore generantur, & per poros cutis diſcuti ſolent, retineantur, hinc calor excitatur, & tandem febris. Id quod fit ab aëre frigido, & balneo aquæ frigidæ

&

& aluminosæ, & aliis caussis poros constringentibus & claudentibus.

Tandem si humoribus & spiritibus res calidæ permisceantur, vt cibus, potus, medicamenta calida, omnia ista calorem, quem obtinent, spiritibus ac humoribus communicant, qui si ad cor penetret, & inde in totum corpus diffundatur, febris excitatur.

5. Admistio rei calidæ.

Et quidem quartum genus caussæ, seu calidi effluuij retentio sola, absque reliquis, ad febrem excitandam sufficit: Reliquæ verò caussæ absque hac febrem vix excitare valent. Etsi enim à motu, putredine, contactu, ac permistione rei calidæ, vapores calidi in corpore excitantur: tamen si corpus liberè ventiletur, & quantum indies talium vaporum generatur, iterum discutiatur, febris facilè non excitatur. Quando verò calidi illi vapores retinentur, febris accenditur.

Etsi verò hæ caussæ, si validæ sint, in quocunque corpore febrem accendere possint: tamen in dispositis corporibus etiam mediocris caussarum vis ad febrem inducendam sufficit. Sunt autem

Corporis ad febrē dispositio.

ad febres magis diſpoſiti, qui plurimo calore, acri, ac ſalſuginoſo abundant. Qua de cauſſa ad febres iuuenes magis ſunt diſpoſiti. De quo videatur Galenus, 8. *Meth. med. cap.* 8. vbi totus ordo diſpoſitionum ad febres hic habetur. 1. calida ac ſicca. 2. calida & humida. 3. calida tantum. 4. ſicca tantum. 5. temperata. 6. frigida & ſicca. 7. frigida tantum. 8. humida tantum. 9. frigida & humida. Ad aliud tamen febrium genus alia corpora magis diſpoſita ſunt.

CAPVT III.

De ſymptomatibus februm in genere.

Febrium ſymptomata.

CVm verò in febre temperies corporis mutetur & calidior reddatur, hinc febrium ſymptomata quædam oriri neceſſum eſt. Et primò quidem facilè hinc patet, eas actiones præcipuè lædi, quæ à ſimilaribus partibus, quatenus tales ſunt, & beneficio tẽperamenti cuiuſque partis, nulla inſtrumentariæ partis conſtitutione concurrẽte, obeuntur. Talis actio cùm ſit nutritio, & quæ ei inſeruiunt, eæ præcipuè in febribus læduntur.

lædantur. Quia tamen organa, quibus reliquæ actiones obeuntur, ex similaribus cōstant, labes illa ad reliquas actiones, vitales & animales puta, deriuatur. Et quidem vitales actiones maximè in febre læduntur, cùm febrilis calor primùm in corde accendatur. Vnde in omni febre pulsus fiunt frequentiores & celeriores. Nam cùm vsus in omni febre augeatur, primò fit pulsus creber, vtpote qui est omnium facillimus. Quod si frequentia necessitati non satisfaciat, celeritas accedit: quod si nec sic necessitati satisfiat, tandem magnitudo accedit; modò virtus non sit debilis. Actiones etiam animales non raro læduntur. Reliqua symptomata quod attinet, calor præternaturalis molestus vel foris vel intus percipitur. Ex coctionibus læsis etiam excrementa & qualitates corporis variè mutantur.

CAPVT IV.

De Febrium differentiis in genere.

Porrò differentias febrium quod attinet, sumuntur aliæ ab earum essentia, *Differentia.*

tia,aliæ ab accidentibus. A calore ipſo febris differentias deſumtas proponit Hippocrates, *6.Epid.comment.*1.*text.*29. quod febres aliæ ſint mordaces, quæ ſcilicet manum tangentis mox feriunt, & propter vaporem illum acrem,qui ex putreſcente materia attollitur, manum quaſi pungunt: Mites verò, quæ ipſæ quidem etiam calorem moleſtum habent,ſed non ita acrem.Deinde febrium aliarum calor ad primum tactum quidem acris & mordax non videtur, ſed ſi manus diutius iniecta teneatur, poſtea ſeſe prodit: aliarum contra calor manui celeriter ſeſe offert,ſed ſi manus diu iniecta teneatur, à manu ſuperatur, & paulatim remittit.

Verùm maximè propriæ ſunt illæ differentiæ, quæ ſumuntur ab inhærentia in ſubiecto & cauſſa inhærẽtiæ;qua diuiduntur febres in *ephemeras*, *putridas*, *& hecticas*: cuius diuiſionis fundamentum veriſſimum hoc eſt, quod febris alia eſt σχετικὴ ſeu in habitudine, alia ἑκτικὴ ſeu in habitu. Etſi enim calor febrilis in omni febre partes corporis ſimilares occupat; tamen aliàs ita inhæ-

ret,

ret, vt nulla cauſſa fouente indigeat, & licet à ſpirituum & humorum incendio non foueatur; nihilominus durare poſſit, quæ febris ἑκτικὴ nominatur. Aliàs intemperies calida ita ineſt ſimilaribus corporis partibus, vt niſi à ſpirituum & humorum incendio foueatur, ſubſiſtere amplius non poſſit, quæ febris σχετικὴ nominatur: quæ pro ratione cauſſæ duplex eſt, *ephemera*, ad quam etiam ſynocha ſine putredine refertur; *& putrida*.

Eſt & illa notatu digna differentia, quod febris alia eſt primaria, alia ſymptomatica. Primaria eſt, quæ nullum morbum ſequitur, ſed à propria cauſſa pendet. Secundaria vel ſymptomatica, quæ ab inflammatione alicuius membri oritur. Vide Galenum, 4. *aph.* 73.

Verum de ſymptomaticis notandum, earũ, quæ ab antiquis omnes pro ſymptomaticis habitæ ſunt, reuera plurimas primarias eſſe, & inflammationes partium, pleuræ, pulmonis, faucium, potius iis accidere, quàm vt febres ab iis ortum habeant: quæ febres non incommodè Comitatæ nominantur.

Febres comitatæ.

CAPVT V.

De curatione febrium in genere.

Curatio. CVrationem quod attinet, equidem febris qua febris, vt intemperies calida, refrigerantia indicat. Galenus, 8. *method. med. cap.* 1. Verùm quia febrium non parua eſt differentia, & ſæpe cum cauſſa ſua coniuncta eſt febris, cauſſæ etiam habenda eſt ratio. Imò quia non rarò plus vrget cauſſa, quàm ipſa febris, ita refrigerandum, ne cauſſa foueatur, & quæ tolli debebant, in corpore detineantur. Et non rarò hac in re peccatur, dum, ſaltem caloris ratione habita, refrigerantia exhibentur, quibus cauſſa febris detinetur & febris prolongatur: cum contra calefacientia, ſeu aperientia ſeu ſudorifera, ſine refrigerantibus, febrem ſæpe feliciter tollant. Cauſſa enim ſublata ipſa febris ſponte ceſſat. De quibus poſtea in ſpecie dicetur.

CAPVT VI.

De Febre Ephemera.

FEbrium, quarum calor partibus corporis nostri κατὰ σχέσιν inhæret, duplex genus est. Intemperies enim illa calida partium vel à spirituum, vel humorum calore & incendio fouetur: & quidem humores vel absque, vel cum putredine accenduntur. Febres, quæ à spirituum & humorum sine putredine calore fouentur, Ephemeræ & humorales sine putredine: quæ ab humoribus putrescentibus accenduntur, Putridæ dicuntur.

Febres σχετικαί.

Quæ à spirituum incẽdio fouetur febris, Græcis πυρετὸς ἐφήμερος, Latinis Diaria, & Ephemera appellatur, nomine non ab essentia eiusdem, sed à duratione petito. Essentiæ verò ratione definiri potest; *quod sit febris à spirituum vitalium incendio, seu spiritibus vitalibus calefactis orta & dependens.*

Ephemeræ nomẽ.

Definitio.

Caussa nimirum proxima huius febris est spirituum vitalium calor præter naturam & incendium, à quibus per arterias

Caussa proxima.

terias in totum corpus effuſis id præter naturam incaleſcit.

Cauſſa remota. Excitatur autẽ ille ab omnibus cauſſis ſupra, *cap.2.* propoſitis, excepta putredine: quæ quidem nunc immediatè, nunc mediatè per ſpiritus naturales & animales, ſpiritus vitales calefaciunt: ſcilicet animi perturbationes, triſtitia, timor, ſolicitudo, ira, vigiliæ nimiæ, animi nimia intentio; corporis motus nimij, dolores, fames, ſitis; cibus ac potus calidus, ebrietas, cruditas in corporibus bilioſis; æſtus aëris, ignis; balneum calidum; calidi effluuij retentio; inflammationes adenum, & bubones, è quibus ſola caliditas ſine putridis vaporibus cordi communicatur, ſecundum vulgatam ſententiam. Impoſſibile tamen non videtur, quin ipſi vapores putridi, per venas & arterias in partem affectam tendentes, cordi communicari poſſint. Atque ita febres hæ eſſent potius ſymptomaticæ, quàm putridæ.

Corporis diſpoſitio. Incidunt autem in febrẽ hanc facilius calidi & ſicci, in quibus calidæ & ſiccæ fuligines multæ colligũtur, quæ promtè à cauſſis calefacientibus accenduntur.

Inter ſigna, quibus hæc febris cognoſcitur & ab aliis diſcernitur, primo loco recẽſet Galenus, 1.*de differ.febrium cap.* 7. incipere à cauſſa procatarctica, euidente & manifeſta. Quod ſignum quidem eſt inſeparabile, ſed non proprium. Nam febris quidem, quæ non incipit à cauſſa procatarctica & manifeſta, non eſt Ephemera: non tamen omnis febris, quæ incipit à cauſſa manifeſta, eſt Ephemera. 2. Deinde vrina in ſubſtantia, colore, & cõtentis vrinæ ſanorum eſt ſimillima, aut certè non multum ab ea recedit, quod in Ephemera, quæ ex cruditate prouenit, fieri ſolet, in quibus vrina crudior & albidior apparet. 3. Pulſus naturali propior eſt, quam in vlla alia febre; niſi quod in magnitudine, celeritate & frequentia intendi ſolet. Pro cauſſæ tamen etiam ratione, quæ febrem induxit, aliqua in pulſu mutatio fieri poteſt. 4. Calor huius febris eſt mitis & ſuauis aliarum febrium reſpectu. 5. Imò in ipſo etiam ſtatu & ἀκμῇ febris calor eſt moderatior & blandior. 6. Inuadit hæc febris ſine frigore, horrore vel rigore, aſcenſuſque & augmen

Signa diagnoſtica.

augmentum in calore & pulſu eſt liberum & æquale. 7. Tandem declinatio fit cum madore, ſeu humida euaporatione, ſudori ſanorum, qui ab exercitio paulò maiore erumpit, ſimili; madoremque iſtum perfecta ἀπυρεξία ſequitur, vt nullum poſt declinationem vel in pulſu, vel in aliis febris relinquatur veſtigium. Et ſi aliquod febris veſtigium relinquatur, in aliam febrem permutari indicio eſt.

Cauſſæ autem rectiſſimè ex relatione ægri cognoſcuntur, qui Medicum edocere poterit, an ex animi affectu, corporis motu, vel alia cauſſa euidente in hanc febrem inciderit. Ipſæ tamen etiam hæ cauſſæ ſui veſtigium in corpore relinquunt, quod Medicum latere non poterit.

Prognoſtica. Cæterum febres hæ omnium ſunt breuiſſimæ, & vltra 24. horas nõ extenduntur. Vacant etiam omni periculo, modò error aliquis non committatur, & à natura plerumque vincuntur, vnde rarò ad tales febres curandas Medici vocantur. Pro diuerſitate tamen cauſſarum, à quibus inducuntur, aliæ facilius,

aliæ difficilius tolluntur. Quæ enim caussæ difficilius tolluntur, & humores vim corrumpendi habent, ab iis inducta febris facilè in putridam degenerat; quod fit, vbi vltra 24. horas extenditur, aut nullus ſudor erumpit, dolor capitis adeſt & perſeuerat. Et quidem degenerat vel in ſynocham ſine putredine, ſi corpus ſit iuuenile, plethoricum; vel in putridam, ſi corpus ſit cacochymicum; vel in hecticam, ſi corpus ſit calidum, ſiccum, rarum. Indicántque etiam ſigna febrium illarum propria, in quamnam earum fiat tranſmutatio.

Indicationes. Porrò cum febris hæc ſit calida totius intemperies à ſpirituum incenſorum feruore dependens: & feruor ſpirituum & intemperies ab eo inducta, refrigerantia indicant. Si tamen cauſa eam excitans adhuc præſens ſit, etiam illa tollenda.

Curatio. Curantur autem febres hæ victu commodo, vt accuratioribus medicamentis raro opus ſit. Victus ergo ſit refrigerans & humectans. Cibus ſit boni ſucci & facilis coctionis: imprimis vtilis eſt cremor hordei: reliqui condiantur

lactuca,

lactuca, acetosa, succo citri, aceto. Potus sit aqua hordei, vel cereuisia tenuis, aut vinum album, tenue. Si tamen dolor capitis adsit, aut febris sit ex ira vel bubone, vino planè abstinendum. Antiquis balneum aquæ tepidæ fuit vsitatissimum: verùm hodie nec eadem in apparandis balneis adhibetur industria, nec homines nostri ita ad balnea assueti & dispositi sunt.

Simul etiam ad caussas, quæ febrem induxerunt, respiciendum, iisque contraria opponenda. Vt si ab aëre calido sit Ephemera, æger in locum frigidum transferendus: si à motu nimio, quies imperanda, & corpus statim cibo reficiendum: si à vigiliis, somno indulgendum, &c.

Ephemera curatio ex angustia cutis.

Imprimis verò eius febris Ephemeræ, quæ ex cutis adstrictione, vel dēsitate, aut ventriculi cruditate ortũ habet, diligens habenda ratio; cùm facilè in putridam abire possit. Et quidem Ephemera, quæ ab obstructione cutis fit, cùm potiùs à copia sãguinis, quàm à cacochymia fiat, in ea statim vena aperiẽda, vt sanguis imminuatur & vẽtiletur.

Cutis

Cutis verò densitas si sit à frigore vel adstringentibus, iis, quæ rarefaciunt & aperiunt cutem, curatur; balneo aquæ dulcis tepidæ, frictionibus mollioribus, oleis temperatis & tepidis, quibus corpus inungendum. Si verò à caussis exsiccantibus sit cutis densitas, vtendum victu humectante, corpusque illinendum oleis tẽperatis & humectantibus.

E ventriculi cruditate.

Tandem si ex cruditate sit febris Ephemera, cùm cruditas illa sit duplex, vna acida dicta, quæ ex calore diminuto prouenit, altera nidorosa, quæ à calore p.n. aucto ortum habet: si ex acida cruditate, quod tamen rarò fit, febris Ephemera proueniat, & quidem cruditas illa sit minor, vt cibus in meliorem statum reduci possit, somno & quieti indulgẽdum, & à somno cibus facilis coctionis pauca quantitate exhibendus, & ventriculus oleis calidis fouendus. Quod si maior sit cruditas, cibus vomitu reiiciẽdus, aut si æger ad vomitum procliuis non sit, leni medicamento per aluum educendus, antequam in venas distribuatur, & à cibo abstinendum, ac ventriculus cum internis, tum externis medica

dicamentis calefaciendus. Si verò cruditas ſit nidoroſa, frigidis ea corrigenda, quibus, ſi coctio non emendatur, cibus corruptus vel vomitu eiiciendus, vel per aluum lenibus medicamentis primas vias euacuantibus, bili conuenientibus, expurgandus, ac ventriculus corroborandus.

CAPVT VII.

De Ephemera plurium dierum, & ſynocha ſine putredine.

Ephemera plurium dierum.

EST tamen adhuc aliud febriũ Ephemerarum genus, cui quidem nomen hoc non competit; cùm ad plures dies extendatur: ad nullum tamen aliud febrium genus; quam hoc, commodius referri poteſt. Ideoque, quaſi Ephemera eſſentiæ nomen eſſet, Ephemera, ſed cum adiectione, plurium dierum nominatur.

Tales febres ſunt primò eæ, quæ à febribus Ephemeris modo deſcriptis nulla re, niſi cauſſæ durabilitate differunt, qualis cauſſa eſt obſtructio vaſorũ circa cutem, quæ cum non mox deſinat,

nat, etiam incendium ſpirituum tam diu continuatur, donec cauſſa illa ceſſet. Deinde huc pertinet ſynocha ſine putredine dicta, vulgò etiam febris Inflatiua appellata, quæ generatur à ſpirituum & ſanguinis tenuioris efferueſcentia ſine putredine.

Synocha ſine putredine.

Cauſſa huius febris eſt prohibita tranſpiratio calidi effluuij, ex obſtructione vel conſtrictione pororum cutis, in corpore plethorico.

Cauſſa.

Durat hæc febris plures dies, ad tertium nimirum vel quartum: neque enim vaporum ex ſanguine exhalantium & accenſorum copia vno die diſcuti, neque obſtructio vel adſtrictio pororum cutis vna die ſolui poteſt.

Signa febris ſynochæ ſine putredine ſunt eadem, quæ reliquarum Ephemerarum, magis tamen euidentia. Calor enim eſt paulò maior, quàm in reliquis Ephemeris: cutis non eſt ſicca, ſed madida quaſi: vrina paulò craſſior & rubicundior, pulſus vehemens, celer, frequens, plenus, magnus atque æqualis. Facies & totum corpus rubet, & quaſi inflatum apparet; venæque copia ſanguinis

Signa diagnoſtica.

guinis turgent;caput graue eſt, reſpiratio difficilior.

Progno-ſtica. Febris hæc, vt reliquæ Ephemeræ, periculo quidem vacat, ſoluitúrque ſudore vel hæmorrhagia narium intra quartum,vel,ſi longius protrahatur,intra 7. diem : modò rectè tractetur. Niſi enim rectè tractetur, in ſynocham cum putredine tranſit, aut in phrenitidem, anginam, pleuritidem, aliamvè periculoſam inflammationem mutatur.

Curatio. Cæterùm cum hæc febris ex ſpirituum & ſanguinis tenuioris incendio, in corpore plethorico, ob prohibitam tranſpirationem ortum habeat, ſanguis copia peccans imminuendus, calidus refrigerandus, pori clauſi aperiendi.

Ideóque ſtatim,præmiſſo tamen clyſtere, vel leniente medicamento, vena aperienda,vt ſanguis imminuatur, ventiletur, refrigeretur, & à natura rectiùs gubernari poſſit. Et quidem ſatis copiosè,ac copioſius, quam in vlla alia febre,ſanguinem mittere licet, ita tamen, vt vires ĩd ferre poſſint.

Alterantia quod attinet, Galenus refrige

frigerandi ſanguinis gratia aquam gelidam propinat, ægrúmque, quantum libet, bibere iubet. Quod in iis locum habere poteſt, qui frigidæ potioni ſunt aſſueti, & quibus nullum ex aquæ potu incommodúm metuendum eſt, ſiue propter craſſorum & lentorum ſuccorum præſentiam, quos aqua frigida pota digeri prohibet, ſiue viſceris alicuius debilitatem, ob quam ab aquæ frigidæ potu id offendi poteſt. Quæ conditiones cum in noſtris corporibus rarò adſint, vtendum potius aliis refrigerantibus, qualia ſunt oxymel dilutius, aqua cichorij, endiuiæ, decoct. hordei, ſuccus citri, oxyſaccharum, ſpir. vitrioli, ſalis, & ſimilia refrigerantia atque aperientia. Et vt apertio feliciùs perficiatur, à ſyrupis & multo ſaccharo conditis, niſi multùm diluantur, abſtinendum. Si obſtructio pororum cutis adſit, aperienda, vt antea dictum.

Cibus ſit tenuis & paucus, qui refrigerandi & humectandi vim habeat, inprimis ptiſanæ cremor. Cibus etiam condiatur ſucco citri, granatorum, ri- *Diæta.*

bes: potus sit aqua hordei, vel cereuisia tenuis.

Synocha biliosa Fernelij.

Fernelius, *de febribus, cap. 5.* alterius adhuc febris synochæ mentionem facit, quæ fiat ex spirituum & biliosorum humorũ incendio sine putredine, quæque ortum habeat ab iisdem caussis, à quibus Ephemeræ, si in corpus biliosum inciderint. Quæ quidem sententia locum habere potest, si de sanguinis calidioris parte tenuiore & subtiliore accipiatur, quæ interdum bilis appellari solet, non verò de bile excrementitia.

LIBER II.

De Febribus putridis.

CAPVT I.

De febribus putridis in genere.

CVM febrium, quarum calor κατ' σχέσιν, partibus inhæret, duplex genus sit, quarum alterum à spirituum vel sanguinis partis tenuio

tenuioris incendio ſine humorum putredine, alterum à vaporibus è putridis humoribus eleuatis ortum habet, ac fouetur, ac de priore genere hactenus dictum ſit: proximum iam eſt, vt de febribus putridis dictis agamus.

Febres putridæ. Dari autem febres putridas multa docent. Nam neque ab humorum natura alienum eſt, eos putreſcere poſſe; cum id omni mixto competat; & aliàs in corpore humano humores putreſcere videamus, vt in inflammationibus accidit, in quibus pus generatur: ſicut Galenus, 1. *de differ. febr. cap. 6.* putredinem, qua in venis humores putreſcunt, cum ea, qua in tumoribus pus generatur, comparat. Et vt actu putreſcant, cauſſæ ſufficientes dantur, quas poſtea proponemus. Et res ipſa teſtatur humores in venis putreſcere. Nam & ſanguis, qui è venis ſectis emittitur, & quæ per aluum, vrinam, ſudorem euacuantur, ſatis fœtore & aliis modis putredinem humorum arguunt. Ipſaque curandi ratio eam demonſtrat, quæ non ſolis alterantibus, ſed & euacuatione humorum perficitur, quæ partim à natura, partim

à Medico inſtituitur. Si enim citra putredinem febres humorales fierent, etiam ſolis alterantibus curarentur. Et quidem febres tales non ſolùm malignæ ſunt, vt nonnulli exiſtimant: ſed eadem ſigna apparent, & curandi ratio adhibetur in intermittentibus & continuis, quæ omni malignitate & peſtilitate carent.

Putredo quid. Putredinem autem Ariſtoteles, 4. *meteer. cap.*1. definit eſſe corruptionem proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido, à calore ambientis externo: à Galeno verò, 11.*meth. med. cap.*8. proculdubio non tam ad commune & adæquatum putredinis ſubiectũ, quam ad corpus humanum, medicæ conſiderationi ſubiectum, reſpiciente, quod ſit mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis ad corruptionem à calore extraneo. Putredinis enim vltimus terminus & finis eſt partium, è quibus miſtum conſtat, reſolutio & totius miſti corruptio.

Putredo quotuplex. Prolixas verò, quæ apud Philoſophos & Medicos extant de putredine diſputationes, vt hic prætermittamus, illud

illud non omittendum videtur, putredinem ratione miſtorum putreſcentium aliam eſſe ſecundum totum & perfectam, qua miſta in elementa, è quibus coaluerunt, planè reſoluuntur: aliam ſecundum partem & imperfectam, qua, quæ multum humidi obtinent, putreſcunt. Cum enim humidum, quo abundant, totum à calore educi non poſſit, ſaltem partes eius aliquæ, præcipuè tenuiores, educuntur. Atque talis putredo, ſcilic. ſecundum partem, etiam humoribus competit; cum ſcilic. aliquæ eorum particulæ reuera corrumpuntur ac formam ſuam amittunt: totus tamen humor formam ſuam neceſſariò non amittit: vnde etiam nomen ſuum retinet, & corruptis illis partibus euacuatis ad priſtinam naturam redit; niſi corruptio eò vſque progreſſa ſit, vt in aliam ſpeciem fiat mutatio. Quæ ipſa proinde putredo reuera putredo eſt, non tantum alteratio. Etſi enim totum non corrumpitur: tamen aliquæ eius partes reuera corrumpuntur.

Secundũ totum.

Secundũ partem.

Putredinis cauſa.

Excitatur autem in corpore putre-

do à calore extraneo, & cum humores à calore naturali amplius non reguntur, ſed eo deſtituto corrumpuntur. Ideoque omnia, quocunque nomine veniant, quæ cauſſa eſſe poſſunt, vt calor innatus debito modo humores amplius regere non poſſit, putredinis humorum cauſſa eſſe poſſunt. Putredo autem humorum etſi ſæpiſſime excitetur ab obſtructione venarum & viſcerum, ac prohibita libera tranſpiratione, cùm, vt Galenus, 11.*meth. med. cap.* 4. ſcribit, quæ calida & humida ſunt, in loco calido & humido non perflata & ventilata facilè putreſcunt: tamen & ſine hac ex putridarum rerum occurſu & aliis cauſſis, quæ calorem natiuum debilitant, & extraneum calorem inducunt, putredo excitari poteſt.

1. Humorum vitium.

Primò enim humores quidam ob internum vitium ſponte ad putredinem tendunt, aut certè à cauſſis putredinem inducentibus etiam leuibus vincuntur, & leuiſſimam occaſionem nacti in putredinem prolabuntur. Tale autem vitium humores contrahunt, primò ex

prauis

prauis cibis, è quibus generantur, ſiue natura talibus, ſiue quacunque de cauſſa corruptis: Deinde à cibis, qui facilè corrumpuntur, quales ſunt fructus ὡραῖοι: Tertiò à praua ciborum præparatione, vel mala coctione, vel cum nimia copia, tempore non conueniente, aut ordine præpoſtero ingeruntur: Quartò ob partium coctioni deſtinatarum vitium, ob quod etiam bona alimenta corrumpuntur: Tandem etiam ob alias cauſſas, quæ vel coctionem impediunt, vel excrementa retinent, & omnino rerum ſex non naturalium præpoſterum vſum. Quò ergo plus talium humorum in corpore cumulatur: eò facilius ij putreſcunt. Humores enim excrementitios natura tãto ſtudio, vt eos, qui corpori alendo ſunt idonei, nõ tuetur; vndè facilè corrumpuntur & putreſcunt. Sanguis tamen etiam extra venas effuſus, cum ſit extra naturalem locum, & calidæ ac humidæ naturæ, facilè putredinem concipit. Etſi verò tales humores ſponte in putredinem, vtpote in loco calido & humido conſiſtentes, incidunt: tamen facilius id accidit, ſi

caussa aliqua alia accedat. Imò etiam in corpore sano boni humores, si caussæ putredinis sint potentes, putredinem concipere possunt.

2. Transpiratio prohibita. Inter caussas autem eas prima & præcipua est transpiratio & ventilatio prohibita, siue ea accidat ob pororum cutis angustiam, siue ob vasorum & meatuum in corporis partibus penitioribus obstructionem. Calida enim & humida in loco calido, nisi ventilentur, promtè putrescunt. Angustia pororum cutis fit vel à constrictione à frigore, aut rebus adstringentibus, aut siccitate, vt mora sub radiis Solaribus; vel obstructione, quam parit aut copia, aut visciditas, aut crassities humorum. Meatus interni itidem obstruuntur, vel à copia sanguinis vndecunque contracta, vel ab humorum crassitie & visciditate.

3. Caussa calefacientes. Secundò putredinem excitant, quæ in humoribus calorem præternaturalem accendere, ac calorem natiuum euocare possunt; in quo genere est febris ephemera, quæ hac de caussa in putridam sæpe mutatur in calidis & humidis

dis corporibus : deinde reliquæ caussæ calefacientes, aëris calor, balneum calidum, animi & corporis motus nimij.

Tandem putridarum rerum occursus est caussa putredinis: cùm, quod à putrido tangitur, ipsum etiam inquinatur & putrescit.

4. Putridarũ rerum occursus.

Ex quibus omnibus patet, febrem putridam esse febrem, à vaporibus calidis è putredine humorum excitatis, & cor atque hinc totum corpus præter naturam calefacientibus, ortum habens.

Febris putrida quid.

CAPVT II.

De febrium putridarum differentiis.

Differentias autem febrium quod attinet, etsi plurimæ recenseantur: quæ tamen ad curationem maximè cognitu necessariæ sunt, petuntur vel à materia putrescente, vel loco putredinis.

Humorũ putrescentium differentia.

Primò enim putrescunt vel partes solidæ, vel humores, vel etiam ipsi spiritus; de quo tamen controuertitur, vt suo loco dicetur. Humores, qui putrescunt, sunt tam naturales, quàm præter-

naturales : atque ij omnis generis, ſanguis, pituita, bilis, melancholia ; quod tum eorum , quæ per aluum , vomitum & ſudores euacuantur , & ſymptomatum , quæ febribus accidunt , varietas oſtendit, tum cauſſarum, quæ præceſſerunt diuerſitas, quarum aliæ hunc, aliæ alium humorem generant , & proinde aliæ huic, aliæ illi febri materiam præbent. Et quidem humores vel ſimpliciter putreſcunt , vel cum putredine coniuncta eſt maligna & venenata qualitas & contagioſum quid.

Deinde locus , in quo humores putreſcunt , non ſemper idem eſt. Aliquando enim putreſcunt humores intra venas & arterias : aliquando extra eas. Et quæ intra vaſa eſt putredo , vel æqualiter in omnibus vaſis , aut certè maximis, vel eſt in certis cuiuſdam partis venis.

E quibus hæ febrium differentiæ emergunt. Primò aliæ febres ſunt ſimpliciter putridæ , ſine vlla malignitate & contagio; aliæ malignæ , peſtilentes, contagioſæ.

Deinde febres aliæ ſunt continuæ,
aliæ

aliæ intermittentes, prout vapor putridus, qui continens febrium putridarum caussa est, seu calor à putrescentibus humoribus excitatus, vel continuò cor calefacit, & inde in totum corpus diffunditur, vel per interualla quædam.

Vtrarumque febrium rursum multæ sunt differentiæ. Vel enim putredo in vasis communibus & extra partes priuatas accenditur, vnde febres oriuntur continuæ Primariæ dictæ: Vel è peculiaris alicuius partis inflammatione putredo oritur, & inde vapores putridi continuò cordi communicantur, quæ Symptomaticæ dicuntur.

Continuæ primariæ iterum sunt duplices. Aliæ enim nullum habent augmẽtum, nullamque remissionem, quas πυρετοὺς συνόχους, febres continentes nominant: Aliæ verò quidem sunt continuæ, caloris tamen aliquod incrementum, aliquamque remissionem interdum habent, quas συνεχεῖς, & nomine generis cõtinuas nominant. Continuæ hæ pro tempore augmenti & decrementi caloris, aliæ appellantur

tertianæ, aliæ quotidianæ, aliæ quartanæ,prout calor alternis,vel ſingulis,vel quarto quoque die exacerbatur.

Intermittentes etiam pro tempore inuaſionis aliæ dicuntur tertianæ, aliæ quotidianæ, aliæ quartanæ. Imò obſeruatæ ſunt febres, quæ longiore etiam interuallo inuadunt.

CAPVT III.

De ſignis febrium putridarum in genere.

Signa diagnoſtica.

COgnoſcitur autem febris putrida, 1.à calore,qui mordacior & acrior eſt,quàm vllarum aliarum febrium, & quidem in augmento & ſtatu. Nam in principiis acceſſionum calor non mox ſeſe tactui acris offert,ſed ſi diutius manus immoretur, talis percipitur. Accidit autem hoc à fuliginoſo excremento, quod ex humoribus putridis exhalat. 2. Quod incipit ſine cauſſa procatarctica.Quod quidẽ ſignum proprium eſt, ſed non inſeparabile. Nam quotieſcunque febris aliqua abſque cauſſa procatarctica incipit, rectè colligere licet, eſſe febrem putridam: aliquando

tamen

tamen humores ita etiam sunt ad putredinem dispositi, vt accedente leui aliqua occasione putredinem concipiant. 3. Vrinæ in febribus putridis initio aut crudæ sunt, aut certè obscuras coctionis notas exhibent; nisi ex ephemeris in putridas fiat transitus. Aliàs nulla datur febris putrida, in qua non appareat in principio vrina cruda aut obscurè cocta. 4. Pulsus etiam magis mutatur, quàm in aliis febribus. 5. Febres putridæ cum rigore ex se incipiunt. Quod tamen signum est proprium, non inseparabile. Proprium est; cùm neque diariis, neque hecticis competat cum rigore incipere. Non tamen est inseparabile; cùm non omnes putridæ cum rigore incipiant, vt synocha putrida. 6. Febrium putridarum proprium est, per accessiones & paroxysmos redire; neque vlla alia febris accessiones habet. Non tamē inseparabile est hoc signum; quia non omnibus putridis febribus hoc competit. 7. Tandem si aliquod signum, quod speciei alicui febris putridæ est proprium, adsit, febris putridæ in genere etiam est indicium.

Progno-ſtica.

Quid autem de euentu Febrium putridarum ſperandum ſit, de eo in genere, multa dici non poſſunt; cùm magna ſit febrium putridarum differentia & varietas, & euentus varius: niſi hoc, quod euentus morbi ex collatione virium, & morbi magnitudine præſagiendus eſt. Si enim vires ſunt robuſtæ, benè de euentu morbi ſperandum eſt; ſi debiles, malè.

CAPVT IV.

De curatione febrium putridarum in genere.

Indicationes in febribus putridis.

CÆterũ, quia febris putrida à cauſſa continente fouetur, Indicationes in febre putrida aliæ ſumuntur ab ipſa febre, aliæ à cauſſa febris. Nec negligendæ vitales indicationes. Primò enim febris, quatenus febris, refrigerãtia indicat: Deindè quatenus calor ille totius, à vapore putrido calido, vt cauſſa continente, pendet, eius remotio indicatur. Quia verò vapores putridi à materia putreſcente dependent, non tolli ij poſſunt, niſi ſublata putredine. Putredo

Putredo tolli non poteſt, niſi ſublatis eius cauſſis, quas ſupra propoſuimus. Primò nimirum cauſſæ euidentes omnes, quæ adſunt, remouendæ: cauſſa antecedens, & quidquid in corpore eſt vel ſanguinis ſuperflui, vel humoris vitioſi, præparandum, ſi opus, & euacuandum. Anguſtia meatuum, ſi adſit, vel in ambitu corporis, vel viſceribus, amouenda, & corpori libera tranſpiratio ac humoribus ventilatio procuranda: putredini reſiſtendum, humoreſque putridi refrigerandi & exſiccandi: vitioſorum humorum generatio cauſſarum ablatione tollenda.

Verum enim verò cum indicationes hæ ſæpe ſint contrariæ, & quæ cauſſis adhibentur medicamenta, febrem augere poſſint, & contra: videndum, quomodo hiſce indicationibus commodè ſatisfieri poſſit. Et plerunque quidem, febre quaſi poſthabita, magis ad cauſſam reſpiciendum: cùm plerunque maior vis cauſſæ ſit, quam febris, & febris putrida ſublata cauſſa ſponte ceſſet. Si tamen febris magnitudo vrgeat, neceſſarium eſt, ad febrem primò reſpicere;

deindè

deindè ad caussam tollendam accedere. Aut certè, si caussam primò aggredi libeat, cauendum, ne per ea, quibus caussam tollimus, febrem augeamus. Nunquam verò febris tollendæ gratia ea adhibenda, quæ caussam eius augeant; cum plerunque caussæ vis maior sit.

CAPVT V.

De Venæ sectione.

Venæ sectio.

CVrationem, quæ secundum has indicationes instituenda est, quod attinet, ac primò quidem venæ sectionem, Galenus equidem, 11. *meth. med. c.* 15. regulam hanc tradit: *Saluberrimum est*, inquit, *in omnibus febribus venam incidere, non continuis modo, verùm etiam aliis omnibus, quas putrescens humor concitat, vbi præsertim nec ætas, nec vires prohibent.* Additque rationem hanc: *Leuata namque, quæ corpus nostrum regit, Natura, exoneratáque eo, quo veluti sarcina premitur, haud ægrè, quod reliquum est, vincet. Itaque proprij muneris haud oblita, & coquet, quod concoqui est habile, & excernet, quod potest excerni.* Præceptum tamen hoc Galeni rectè

An, cur & quando in febre putrida locum habeat.

rectè accipiendum & explicandum est. Etenim etsi plures sint venæ sectionis vsus, & Autores discrepent, quam ob caussam Galenus in putridis febribus venæ sectionem præceperit: tamen clarum est, eum euacuandi & imminuendi sanguinis gratia, & vt maxima parte oneris natura leuetur, id fecisse. Quanquam enim sanguinis abundantiæ tollēdæ præcipuè debeatur sanguinis missio, & cacochymiæ purgatio; & propterea vbi plethora adest, sine dubio vena secanda sit: aliquo tamen modo cacochymiæ in venis contentæ & sanguini permixtæ inseruire potest venæ sectio; cum vena aperta vitiosi humores cum sanguine effluant; præsertim cum purgatio, quæ cacochymiam è venis tollere possit, non ita tutò, vt venæ sectio, in principio febrium institui queat. Etsi enim totam cacochymiam è venis tollere nō possit venæ sectio: tamen natura aliqua oneris parte leuatur, ac propterea reliquos humores felicius coquere ac regere potest. Nam fieri potest, vt sanguinis copia, quæ antequam æger incideret in morbum, illi oneri nō erat,

iam ægrotanti, & à febre debilitato oneri esse possit. Et licet aliquid boni sanguinis simul euacuetur: id tamen ægro non nocet, sed prodest potiùs, vt dictum: sicut etiam videmus in hæmorrhagiis criticis naturam non parum boni sanguinis simul effundere. Solet tamen natura plerunque non exiguam partem vitiosorum humorum ad extrema & subcutaneas venas propellere: vnde & primo loco plerunque deterior sanguis effluit.

Ex quibus patet, præcipuè in continuis febribus, in quibus vel copia sanguinis adest, vel sanguini humores vitiosi permisti sunt, venæ sectionem locum habere, & quidem in principio, vt natura oneris parte leuetur. Si verò vitiosi humores non in venis maioribus sanguini permixti sunt, venæ sectio euacuationis gratia locum non habet.

Refrigerationem tamen & ventilationem etiam sanguini præstare potest venæ sectio: Sed tum solùm huius gratia administranda, cùm aliàs venæ sectio requiritur.

Viden

Videndum verò non ſolùm, an venæ ſectio requiratur, ſed etiam an vires eam permittant: vbi imprimis facultatis vitalis robur requiritur; modò vires ob copiam ſanguinis ſpiritus ſuffocantem non langueant. Vires autem determinant, ætas, habitus corporis, aëris ambientis conditio.

Permittentia venæ ſectionem.

Quantum autem ſanguinis mittendum ſit, primùm ex ſanguinis copia, deinde ex collatione virium, & morbi magnitudine manifeſtum fit. Nam magna ſanguinis copia largiorem ſanguinis miſſionem, minor parciorem deſiderat. Vires robuſtæ liberaliorem ſanguinis euacuationem ferunt, debiliores parciorem ſaltem admittunt. Vires autem variant ratione temperamenti, habitus corporis, ætatis, ſexus, anni temporum, regionis ac cœli ſtatus; vt & pro ratione ſymptomatum quorundam, quæ febres comitari ſolent, vigiliarum puta, doloris & ſimilium.

Quantū ſanguinis mittendum.

Tempus venæ ſectionis quod attinet, ſanguis mittendus, cum indicans venæ ſectionis adeſt, nihil verò prohibet. Id quod accidit in principio. Ac

Tempus venæ ſectionis.

quò

quò morbus velocius ad augmentum properat, cò citius administranda est venæ sectio: Si verò coctiones magis lentæ sint, differri longius venæ sectio potest.

Locus. Venæ autem euacuationis gratia cõmodissimè aperiuntur in cubito: Si tamen vires sint debiles, & simul à capite sit reuellendum, cum magno commodo venæ in pede aperiuntur.

CAPVT VI.

De Purgatione.

Purgatio. CÆterùm cùm febres putridæ omnes à cacochymia ortum habeant: qua ratione illi expurgandi sint, iam videndum. Cùm autem humores vitiosos euacuantia duplicia sint, Lenientia aluum, & Purgantia propriè dicta: Lenientia quidem in omnium febriũ putridarum principiis facilè locum habẽt; cùm vix dentur corpora, in quibus non aliquid vitiosorum humorum in ventriculo, intestinis, & venis mesaraicis contineatur.

Euacuatio autem hæc fit per clysteres,

res, Lenientia medicamenta dicta, & vomitũ. Clysteres fiunt è *malua, althæa, violaria, parietaria, branca vrsina, mercuriali, oleo communi vel violaceo, sacchara rubro, cassia, electuario lenitiuo, diacatholico, hiera*, & similibus.

Clysteres.

Vel exhibeantur medicamenta lenientia, è quibus hodiè sunt in vsu, *syr. ros. solutiuus, viol. solut. mel. ros. solutiuum, tamarindi, cassia, manna, elect. lenitiu. simpl. cremor tartar.*

Lenientia.

Eligenda verò in talibus etiam medicamentis hora vel intermissionis vel remissionis, & omnino tempus, cum febris minus vrget, siue id fiat manè, siue circa vesperam.

Nonnunquam etiam in principio febrium vomitum prouocare licet, vbi magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis continetur, cuius coctio nulla expectari potest, quæque cibos ingestos corrumpere & inquinare solet. Vomitúque sæpè ea reiiciuntur, quæ per aluum facilè expurgari non possunt.

Vomitoria.

Vomitoria autem in *Inst. lib. 5. part. 1. sect. 1. cap. 12.* sunt exposita. Nonnulli hodiè asari rad. à ℥. ß. ad ℥. j. exhibent.

Chymici

Chymici vitriolum album, ſalem vitrioli, medicamenta ex antimonio parata. Quæ tamen cùm non ſolùm primas vias euacuent, ſed & totum corpus commoueant, iis cautè, & vt Hippocrates 1. *aphor.* 24. loquitur, προϊξευκεινήσαντας, vti decet.

Purgantia. Purgantia quod attinet, quo tempore ea exhibenda ſint, valdè controuerſum eſt. Etſi enim vitioſi humores quouis febris tempore ſui remotionem indicent: tamen non quouis tempore permittitur eos expurgare. Verùm oraculi loco, monente Galeno, 4. *de tuenda ſan. c.* 5. habendus eſt Aphoriſmus Hippocratis 22. *ſ.* 1. *Concocta maturaque purgare ac mouere oportet, non cruda: nec per initia: niſi materia turgeat; id quod rarò fieri ſolet.* Etſi verò alij aliter hunc aphoriſmum interpretantur: tamen, re diligenter penſitata, manifeſtum euadit, loqui Hippocratem ſolùm de febribus putridis, non verò de aliis morbis: & per crudos humores eos intelligere, qui ob putredinem ad purgationem inepti ſunt in febribus putridis; coctos verò illos, qui ad purgationem apti redditi ſunt: voca

vocabulo cruditatis & coctionis à crudítate & coctione propriè dicta ad excrementitios humores translato.

Licet verò & aliæ quædam humorum ad purgationem præparationes, & in febribus, & citra febres, fiant: tamen coctionis nomen iis non competit, & distinguenda est coctio ab humorum præparatione. Coctio nimirum, de qua loquitur Hippocrates, est humorū putridorum in meliorem & corpori minùs noxium statum deductio, & à sanguine bono separatio, vt facilius & commodius è corpore euacuari possint. Hinc coctio tantùm competit humoribus, qui in venis continentur, & sanguini permisti sunt. Qui verò in aliis locis consistunt, & sanguini permisti non sunt, quouis tempore purgari possunt. Hi nimirum humores, nisi ad mediocritatem quandam, quam quidem recipere possunt, sint redacti, & à bono sanguine separati, frustra & cum ægri damno eos purgare tentat Medicus. Neque enim purgantis medicamenti ductum sequuntur tum humores, neque naturam adiutricem habet Medicus. Vnde

Coctio humorū.

materia

materia saltem agitatur & turbatur, variáque excitantur symptomata; vel fortioris medicamenti vi vires deiiciuntur, & calidum natiuum absumitur & debilitatur.

Turgētes humores. Humores tamen turgentes euacuare licet absque coctione. Etsi enim hi nondum cocti sunt: tamen quia non solùm metus est, ne ad partem aliquam principem ruant, sed etiam quia tenues & in motu iam sunt, facilè ductum medicamenti purgantis sequuntur; & naturam Medicus habet adiutricem, quæ & ipsa interdum in principio tales humores cum commodo ægri euacuare solet. Per turgentes autem hic non saltem intelligendi sunt, qui ad nullam adhuc partem determinatam mouentur, sed illi etiam, qui licet ad partem aliquam ruunt, tamen mobiles adhuc sunt, & ita dispositi, vt facilè in aliam partem ruere possint, suoque modo adhuc vagi sunt, nondum verò in parte aliqua fixam sedem posuerunt.

Coctio autem, de qua hic loquimur, solius naturæ opus est, quæ vbi fortis fuerit, etiam vitiosis humoribus eam, quam

quam recipere possunt, perfectionem inducit, vt in puris generatione videre est. Fitque hæc coctio solùm in febribus putridis. Dum enim in venis humores quasi feruent, musti instar, & praui bonis mixti sunt, & facilè separari non possunt: crudi dicuntur. Dum verò quasi deferbuerunt, prauique à bonis iam facilè separari possunt, cocti nominantur.

CAPVT VII.

De coctione & præparatione humorum.

ETsi verò solius naturæ opus sit coctio humorum: Medicus tamen eam adiuuare potest per medicamenta, quæ vel calorem natiuum fouent ac roborant, vel impedimenta quædam, quæ naturam in concoquendo remorantur, tollunt, & excessus qualitatum ad mediocritatem redigunt. Atque posterioris generis medicamenta vulgò digestiua & concoquentia nominari solent, quæ scilicet humores calidos refrigerant, frigidos calefaciunt, siccos humectant, crassos attenuant, tenues incrassant.

Digestiua medicamenta.

ſant, & ſi qui alij ſunt qualitatum exceſſus, eos ad mediocritatem redigunt.

Concoquentia humores bilioſos. Hinc bilioſi humores, quia ſunt calidi, medicamentis frigidis ſunt attemperandi, tenuitáſque eorum, ſi ſit nimia, ad mediocritatem aliquam deducenda, & inflammabilitas prohibenda. Præſtant hoc *cichorium, endiuia, ſonchus, ſcariola, acetoſa, borrago, bugloſſum, violæ, hordeum, ſemina refrigerantia maiora & minora, ſuccus citri, granatorum, ribes, acetum, ſpir. ſalis, vitrioli*, & ex his parata medicamenta.

Pituitoſos, Pituitoſi humores, quia ſunt craſſi, lenti, opus habent incidentibus & attenuantibus: qualia ſunt *radices aperientes, hyſſopus, betonica, agrimonia, capillus ♀, acetum, ſpir. item ſalis, vitrioli.*

Melancholicos. In humore melancholico etiam attenuantia neceſſaria ſunt, ſed quæ ſimul humectant: qualia ſunt *borrago, bugloſſum, polypodium, ſcolopendrium* & ſimilia.

Putredinem inhibentia. Quia verò in omnibus febribus his corruptio humorum adeſt, ea, quæ putredini reſiſtunt, etiam neceſſaria ſunt: qualia ſunt *acetum, ſuccus limonum,*

num, citri, granatorum, acetosæ, ſpir. ſalis, vitrioli.

Atque hæc, quæ de cruditate & coctione humorum dicta ſunt, præcipuè in febribus continuis & acutis locum habent. Id quod ex ipſo Hippocrate patet, qui, 1. *aphor.* 24. ſubiungit: *In morbis acutis rarò, & per initia purgante medicamento vtendum; idque diligenti cum præmeditatione facere oportet.* Et 2. aphor. 29. *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue; vigentibus verò quieſcere præſtat.* Nimirum ſi materia turgeat in acutis, ſtatim in principio euacuanda. Si verò non, coctio exſpectanda eſt, qua peracta natura ipſa ſæpiſſime humores vitioſos expellere ſolet. Quod niſi fiat, Medicus id exequi debet. Eadem tamen cruditas & coctio etiam in intermittentibus locum habet. Etenim cùm cauſſæ earum ſedes ſit in venis meſaraicis, venæ meſaraicæ verò etiam ſanguinem ſui generis elaborent & contineant: ſi ſãguini illi alicubi humores vitioſi permiſceantur, ac putreſcere incipiant, cruditas adeſſe dicitur: Vbi verò iam ita

à natura illi humores victi ſunt, vt facilè ſeparari poſſint, coctio peracta eſt.

Etſi verò in intermittentibus ſingulis paroxyſmis materiæ aliquid euacuatur: non tamen humor febrium talium fomes priùs totus euacuatur, quàm coctio humoris abſoluta, ac vitioſi à bonis ſeparati ſint; id quod in quartanis ſæpe longo tempore accidit. Nam etſi aliquid ſingulis paroxyſmis expellatur: tamen, vt Galenus, 2. *de differ. febr. c. vlt.* docet, ſuperfluitates in parte, in qua febris fomes continetur, relictæ noui paroxyſmi cauſſa ſunt. Et fruſtra purgatio inſtituitur, priuſquam ille etiam humor coctus & ad expurgationem aptus redditus ſit, de quo in febribus intermittentibus dicetur.

Humorum præparatio.

Cæterum præter hanc humorum coctionem & præparationem alia adhuc opus eſt, quæ, vbi humores iam cocti ſunt, adhibenda. Cùm enim, vt purgatio feliciter expediatur, & vias apertas & humores mobiles eſſe deceat, ſi viæ ſint obſtructæ & aliqui craſſi ac lenti humores adſint, viæ, per quas humores tranſire

transsire debent, aperiendæ, & humores incidendi ac detergendi.

CAPVT VIII.

De sudoriferis & vrinam cientibus.

CÆterum quia natura materiam concoctam plerumque per sudores expellit, vt vix vlla febris sine sudore rectè curetur ac cesset: Medicus naturam imitari debet, & corpore euacuato reliquias per sudorem discutere. Sunt autem sudorifera hodie vsitata, *carduus benedictus*, *scabiosa*, *fumaria*, *tormentilla*, *zedoaria*, *C.C. sambucus*, *lapis bezoar*, *Mithridatium*, & similia. Non autem exhibènda sudorifera, si crisis aliqua per aluum, vomitum, hæmorrhagiam narium instet, ne natura in opere suo turbetur. Exhibentur autem commodissimè eo tempore, quo natura ipsa humores mouere solet, quod fit vel ante paroxysmum, vel in fine eius. *Sudorifera.*

Per vrinam quandoque etiam pars materiæ febrilis euacuatur. Ideóque & diuretica post reliquas euacuationes interdum exhibenda: & eligenda ex iis *Vrinam mouentia.*

temperatiora, quæ humores ſimul attenuant, viáſque obſtructionibus liberant, vt *capillus* ♀, *aſparagus*, *agrimonia*, &c. Quæ frigida verò ſunt, maturè etiam vſurpari poſſunt, cùm ſimul etiam intemperiem calidam humorum & partium corrigant.

CAPVT IX.

De diæta in febribus putridis.

Diæta.

TAndem diætam quod attinet, & quidem primò cibum ac potum, non tantùm in eo exhibendo ad vires, quæ eo refici debent, ſed & ad permittentia & prohibentia reſpiciendum. Nam cùm natura maximè in coctione vel euacuatione materiæ occupata eſt, ab illo opere ad cibi coctionem non auocanda. Hinc Hippocrates, 1. *aph.* 8. *Quando vis morbi eſt maxima, tenuiſſimo victu vtendum*: Et *ibid. aphor.* 11. *In ipſo paroxyſmo cibum adimere oportet: nam præbere noxium. Et cum per circuitum redeunt morbi, in ipſis acceſſionibus abſtinendum.*

Victus forma.

In cibo verò in febribus exhibendo, obſer

obſeruanda forma, quantitas, qualitas & tempus. Victus forma triplex eſt, tenuis, mediocris, craſſa. Quæ cuilibet conueniat, ex virium cum cauſſa morbifica collatione colligendum, neque plus cibi exhibendum, quàm vires concoquere valeant, videndúmque, an vires plus poſſint ad cibum indicandum, quàm morbus ad prohibendum, vel contrà. Quantò enim magis in cauſſa morbifica oppugnanda occupata eſt natura, tantò minùs cibo oneranda: tantò verò magis occupatur in morbo oppugnando, quò ſtatus & paroxyſmus propior. Hinc Hippocrates, 1. aph.8. *Quando morbus in vigore fuerit, tum tenuiſſimo victu vti neceſſe eſt*, & 1. aph.7. *Cum itaque morbus peracutus eſt, extremos protinus labores habet, ſumméque tenuiſſimo victu eſt vtendum. Quum verò non eſt, ſed pleniorem victum licet exhibere, tantum de extrema victus tenuis ratione remittendum, quanto extremis morbus fuerit remiſſior*. Et *ibid*.10. *Quibus itaque vigor ſtatim futurus, tenuiter ſtatim alere oportet; quibus autem poſterius, & in ipſo vigoris tempore, & paulò ſub ipſum de vi-*

ctu demendum: Antea verò plenius alendum, vt ægrotus perferre queat. Secundum vires verò quomodo victus moderandus sit, docet Hippocrates, 1. aphor. 9. *Sed & ex ægroto coniecturam facere oportet, an is cum præscripto victu perstet ad morbi vsque vigorem, anne prius deficiat, impárque cum tali victu succumbat, quàm cedat morbus & obtundatur,* & 1. aph. 13. *Ieiunium senes non decrepiti ferunt facillimè; secundum hos, qui constantem ætatem agunt; minùs adolescentes; minimè omnium pueri, atque inter eos maximè, qui acriores sunt & viuidiore ingenio præditi.* Consuetudo etiam & vitæ genus in victu præscribendo consideranda.

Quantitas. Quantitas cibi etiam ex virium & morbi collatione colligitur: Cùm enim nunquam plus cibi exhibendũ sit, quàm concoqui possit: quo tempore natura in oppugnanda caussa morbifica est maximè occupata, minima cibi quantitas exhibenda: quod fit in statu.

Qualitas. Qualitatem cibi quod attinet, cùm is consideretur vel vt cibus, vel vt cibus medicinalis, priore respectu cibi eligendi sunt coctu faciles, boni succi, facilis distri

distributionis & minimè excrementitij: Si verò vt medicinalis consideretur, febri primò debet esse contrarius, & proindè frigidus & humidus, 1.*aph.*16. deindè caussis & omni excessui qualitatum in iis oppositus.

Tempus. Tempus exhibendi cibi commodissimum est, vbi adest indicans, corpúsque cibis instaurari postulat, quod fit cum prior cibus concoctus est, nihilque adest, quod cibum sumere prohibet, puta pugna naturæ cum morbo. Ideoque in accessionibus abstrahere oportet, 1.*aph.*11. nisi virtus summè debilis sit & resoluta.

Potus. Potus etiam in febribus habenda cura. Etsi enim faciliùs, quàm cibus, coquatur, & ex eo refrigerante mitescat calor, & siccitas prohibeatur: tamen videndum, ne natura eo oneretur, & coctio materiæ impediatur. Ideoque in intermittentibus in paroxysmo à potu, quantum fieri potest, abstinendum: In continuîs verò, vbi æstus, sitis & virium debilitas vrgent, plus potus dandum. Cùm autem potus consideretur, non solùm vt potus, sed etiam vt medicinalis:

hinc fit, vt in aliis febribus, alioque tempore alij potus eligendi ſint. Potus, vt potus conſiderati, exhibendi ratio eadem eſt, quæ cibi. Quatenus verò vt alterans conſideratur, quò calor ſiccus intenſior, eò calidior potus vitãdus, & frigidior vſurpandus. Cauſſæ tamen ſimul habenda ratio, & ſæpe incidente & abſtergente potu, non ſolùm refrigerante opus eſt: & materia altiùs parti impacta refrigerantem potum non admittit. Aquæ frigidæ potus in acutis ſaltem febribus locum habet: in intermittentibus nunquam conuenit. Aqua ſæpe hordeo alteratur, quæ *decoctum & aqua hordei* appellatur. Potus loco etiam exhibentur *iulebi*, *aqua mulſa*, *oxymel*, *emulſiones*, *ſerum lactis*, *cereuiſia*, *vinum*. Verùm cum alij potus aliis febribus conueniant, de iis commodiùs in ſpecie in ſingulis febrium differentiis, quàm in genere, agi poteſt.

Aër. Aër in omnibus febribus ſit purus, frigidus potiùs, quàm calidus, ita tamen comparatus, vt attractus potiùs inſpiratione calorem febrilem temperet, non verò nudo corpori occurrés eius poros

claudat,

claudat, vaporumque discussionem & sudores prohibeat. Ideóque æger stragulis, sed leuibus, tegendus, vt calor ad ambitum corporis trahatur.

Somnus, quies, excremẽta, animi affectus.

Somnus sit moderatus. Quies febre putrida laborãtibus commodissima est. Excrementa præter modum retineri non debent, sed suo tempore excerni. Affectus animi sint tranquilli, imprimis tristitia & ira vitentur.

CAPVT X.

De Putridarum febrium differentiis.

Febrium putridarum differentiæ.

ATque hæc de Febribus putridis in genere dicta sint: restat, vt iam de iis in specie agamus. Principiò autem earum differentiæ paulò clarius explicandæ. Petuntur verò eæ imprimis à materia putrescente & loco putredinis.

A Materia.

Materiam quod attinet, oriuntur Febres putridæ vel à sanguine, vel à bile, vel à pituita, vel à melancholia. Quibus non sine caussa additur humor serosus, inprimis is ichor, qui malus est, putredinique facilè obnoxius, & vt sãguis ac reliqui humores facilius putrescant, facit.

A sero. Vnde quidam in ea ſunt ſententia, Febres Ephemeras, quæ vulgò à ſpiritibus accenſis fieri dicuntur, omnes à ſeroſa ſanguinis venoſi aut arterioſi parte ebulliente prouenire: & multò magis ſynocham ſine putredine: etſi ſpiritus vitales calefacti feruorem humori ſeroſo primò conciliare poſſint. Iidem omnes Febres ſynochas ſeu continentes dictas, quæ nullas periodos habent, tam putridas, quàm non putridas, ab eodem humore aquoſo & ſeroſo, ſeu putreſcente ſeu non putreſcente, oriri docent. De quibus videatur *Tract. de Febribus.*

A sanguine. Quæ à ſanguine oriuntur Febres, omnes continuitatem quandam æqualem ſeruant, & nec ſingulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur. Quæ verò ab humore bilioſo, pituitoſo vel melancholico oriuntur, omnes ſuas periodos habent, ſeu ſint continuæ, ſeu intermittentes.

A bile, pituita, melancholia.

Ab aliis causis. Præter has ſunt aliæ febres, quæ licet exacerbantur, periodos tamen nullas certas habent. Tales ſunt, quæ oriuntur à partium inflammatione, putredine, vermibus, lacte corrupto in infantibus,

ſanguine extra vaſa, imò chylo & ſanguine imperfecto in meſaraicis putreſcente.

Materia, è qua vapores putridi in febribus eleuantur, continetur vel in vaſis vel extra vaſa. Vaſa vel ſanguinem perfectum ferunt, vt vena caua & arteriæ, vel imperfectiorem, vt venæ meſaraicæ. In vena caua dum ſanguis putreſcit, oriuntur febres continuæ, quarum aliæ ſunt ſynochæ ſeu continentes, aliæ continuæ, nomine generis, & continuæ periodicæ nominatæ. Si in venis meſaraicis excrementitij humores putreſcant, intermittentes febres excitantur. Si verò ſanguis ille imperfectus in venis meſaraicis putreſcat, continuæ febres excitantur, ſed lentæ.

A Loco.

Intra vaſa.

Extra vaſa materia putreſcens & vapores putridos venis arteriiſque communicans febres continuas excitat. Tales ſunt primo ſymptomaticæ, quæ ex certarum partium inflãmationibus proueniunt. Deinde lentæ, quæ ex pertinacibus viſcerum obſtructionibus oriuntur. Tertiò, quæ ex partis alicuius vlcere, fiſtula, & omnino putredine excitantur.

Extra vaſa.

tur. Quartò, ex lacte corrupto in infantibus, ſanguine extra vaſa putreſcente, item catarrhi materia, vnde febres catarrhales.

Febres Comitatæ.

Tandem ſunt febres Comitatæ dictæ, quæ ex materia in venis putreſcẽte excitantur, cuius partem cum natura vel è corpore expellit, id quod in diarrhœa, dyſenteria, catarrho accidere ſolet; vel in partem aliquam protrudit, id quod in variolis, morbillis, doloribus vagis, angina, peripneumonia, phrenitide, eryſipelate euenire ſolet: Febri alius morbus coniungitur.

CAPVT XI.

De Febre putrida continua primaria, & in ſpecie de ſynocha.

Febris continua primaria.

SEd vt iam in ſpecie de febribus putridis, & primò de febre continua primaria agamus: Febris continua primaria eſt, quæ ad ἀπυρεξίαν, antequam planè ſoluitur, non peruenit; ortumque habet ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ ramis maioribus. Cùm enim tum vapores putridi aſſiduò ad

cor

cor mittantur, etiam calor continuus excitatur. Vnde, antequam planè ſoluitur, ad ἀπυρεξίαν non peruenit, neque per interualla cum rigore aut refrigeratione reuertitur.

Sunt autem febres continuæ primariæ duplices: Aliæ ſine vlla caloris remiſſione vel exacerbatione à principio ad finem vſque continuò durant: Aliæ verò ſunt, in quibus quidem calor, antequam integrè febris ſoluitur, nunquam planè intermittit, certis tamen periodis intenditur. Priores appellantur συνοχοὶ πυρετοὶ, continentes febres: poſteriores συνεχεῖς, ſeu continuæ nomine generis.

Synocha putrida.

Febris Synocha putrida eſt febris, quæ ſine omni remiſſione aut intenſione à principio vſque ad finem affligit, à ſanguinis in venæ cauæ ramis maioribus putredine orta. Etſi verò etiam ex vaſis partium determinatarum febres cõtinuæ excitari poſſunt: tamẽ eæ ſymptomaticæ ſunt. Etſi verè ſint ſynochæ, quæ ex partis alicuius, vt vteri vitio, originem habent: tamen pars illa ſaltem occaſionem dedit, inquinamento putrido communicato, vt ſanguis in ve-

nis

nis maioribus putredinem conciperet. Sunt tamen febres è partibus determinatis ortæ plerumque continuæ periodicæ.

Ita etiam interdum in primis viis materia vitiosa in prima coctione collecta, quæ ad humorum aliquem, qui certis periodis moueri solet, nondum determinationem accepit, humores corrumpere & putredinem venæ cauæ communicare solet. Quæ febres plerunque malignæ sunt.

Caussa. Febres autem synochæ putridæ plerunque ortum habent à prohibita transpiratione & sanguinis ventilatione, ac fuliginibus calidis retentis, ob obstructionem venarum cum in cute, tum in partibus internis. Et putrescit in febribus hisce synochis sanguis alendo corpori destinatus, putrescénsque vapores calidos cõtinuò ad cor mittit. Vbi enim in venis calor præternaturalis ita accenditur, vt natura amplius sanguinem regere non possit, putredinem concipit, & corrumpitur. Neque opus est, vt sanguis putrescens statim in alium humorem mutetur. Sanguis enim suapte na-

tura

tura etiam ad putredinem aptus eſt, videmúſque eum in inflammationibus in pus mutari, non verò in bilem abire; quod cur in venis fieri non poſſit, nihil obſtat. Et præcipuè ad putrediné ſuſcipiendam aptus eſt ichor ſanguinis, & ob ichorem ſanguis in primis putredine corripitur; quod accidit, cum vapores, qui tranſpirare debebant, in venis retinentur. Non tamen totus ſanguis putreſcit, ſed partes eius aliquæ, quæ quãdiu à bono ſangine non ſeparantur, cruditas adeſſe dicitur: quæ poſtea per coctionem à bono ſanguine ſeparantur, qua peracta Natura euacuationem inſtituit, per quam ſanguis ad priſtinam illam puritatem redit.

Differentia.

Eſt autem triplex ſynochus, ὁμότονος ſeu ἀκμαστικὸς, cum febris in eodem ſtatu permanet, quando ſcilicet tantum humoris quotidie putreſcit, quantum diſcutitur: ἀναβατικὸς, vel ἐπακμαστικὸς, cum calor accreſcit continuò, plúſque materiæ accenditur, quàm diſcutitur: παρακμαστικὸς, cum plus diſcutitur, quàm corrumpitur, & inde calor ſemper decreſcit. Deinde ſi ſanguis, qui putreſcit,

planè temperatus ſit, ſynocha ſanguinea in ſpecie nominatur: ſi autem ſit calidior, qui bilioſus appellari ſolet, ſynocha bilioſa dicitur.

Signa diagnoſtica.

Cognoſcitur autem hæc febris, primò ex eo, quod à principio ad finem vſque ſine vlla exacerbatione & mutatione durat. Deinde quod pulſus eſt magnus, vehemẽs, celer, frequens, inæqualis & inordinatus. Et quidem in Synocha à ſanguine temperato ſigna plethoræ adſunt: calor tangenti multus & vaporoſus, minúſque moleſtus & acris apparet, quàm in aliis febribus, & alia ſigna, quæ in ſynocha non putri conſpiciuntur, adſunt. Signis tamen quibuſdam Synocha putris à non putri diſtinguitur. Calor enim in putri eſt acrior, quam in non putri. In putri vrina eſt rubra, craſſa ac turbida, ſine ſedimento, & cruda aut parùm cocta in principio; Pulſus putredinis notas exhibet, & omnia ſymptomata, quàm in non putri, ſunt grauiora.

Synocha bilioſa eos corripit, qui ſanguinem bilioſum habent; calórque, quàm in Synocha à ſanguine temperato,

to, eſt acrior; ſitis magis moleſta eſt, vrina eſt tenuior & acrior, & alia ſigna, quæ febribus bilioſis ſunt affinia, conſpiciuntur.

Prognoſtica.

Eſt autem hæc febris inter putridas ſimpliciſſima & curatu facillima. Et pura quidem rarò ſeptimum tranſit, notha etiam ad decimum quartum extenditur, citiúſque vel tardius finitur, prout ſigna coctionis citius vel tardius apparent. Vrina verò alba in ſynochis mala eſt. Omnium tutiſſima eſt, quæ σύνοχος παρακμαστικὸς nominatur: poſt hanc conſiſtens, ἀκμαστικὸς: periculoſiſſima eſt, quæ perpetuò increſcit & ἐπακμαστικὸς, appellatur, quæ facilè in cauſum degenerat. Et quò pauciora ſunt mala ſymptomata, eò melius ſperandum: quò plura, eò plus periculi portenditur.

Indicationes.

Tota verò curatio conſiſtit in cauſſæ ablatione & caloris febrilis alteratione. Sanguis ergo vt copia peccans minuendus: pori cutis aperiendi, cauſſis obſtructionis ablatis. Calor febrilis temperandus. Si vires, quod plerunque accidit, fortes ſint, victu tenui vtendum.

Vena ſectio.

Itaque vena ſtatim (præmiſſo tamen,

ſi opus ſit,clyſtere , vel leniente aliquo medicamento) in cubito aperienda , & quantum vires ferunt , ſanguinis euacuandum.Et audacius,quàm in vlla alia febre,in hac ſanguinem mittere licet.

Pharmacia.

Sanguine euacuato,vt coctio faciliùs abſoluatur , vtendum iis , quæ calorem temperant , obſtructiones liberant , & putredinem inhibent ; *Succus* nimirum *acetoſæ,limonum*, *citri*, & ex iis parati ſyrupi,& conſeruæ, *ſyr. acetoſus ſ.oxymel ſ. oxyſaccharum ſimpl.ſpir.vitrioli* cum aquis refrigerantibus , *ſemina quatuor frigida maiora* exhibenda.

In primis verò danda opera , vt obſtructio pororum cutis, quæ plerunque huius febris cauſſa eſt,tollatur ; id quod commodiſſimè præſtāt oxymel & mulſa diluta,quæ ad extremas corporis partes facilè feruntur , lentóſque & craſſos humores attenuant. Oxymel verò ſimul putredini reſiſtit.

Coctione peracta Antiqui aquam frigidam propinabant,eiúſque tantum bibendum offerebant , vt non ſolùm calor febrilis extingueretur , ſed & materia iam cocta per vomitum , aluum vel ſudores

dores

dores euacuaretur. Verùm in nostris regionibus ægri aquæ frigidæ potioni nõ ita assueti sunt, & plurima inde metuenda incommoda. Ita nec natatio in aqua frigida, quæ etiam Antiquis vsitata erat, corporibus nostris conuenit.

Coctione absoluta plerumque natura criticè materiam corruptam euacuare solet: quod si non fiat, à Medico, purgantibus exhibitis, id præstandum.

Victus in hac febri sit tenuis; quoniam & sanguis abundat, & morbus est breuior: sitque is refrigerans & humectans, simúlque crassos humores attenuandi & viscidos detergendi vim habens. *Diæta.*

CAPVT XII.

De Causo seu febre ardente.

CVm verò inter febres cõtinuas sæpe Causi & febris ardentis fiat mẽtio, etiam hîc, quid ea sit, explicandum. Est autem causus non febris aliqua differentia, sed modus potius qualitatem caloris febrilis exprimens. Nomen verò causi sumitur interdum generaliter *Febris ardens.*

&

& minùs propriè; interdum ſpecialiter & magis propriè. Generaliter, pro quacunque febre, cuius calor eſt vehementior; in ſpecie verò pro febre, quæ duo habet ſigna pathognomonica, calorem ingentem, & ſitim magnam atque inextinguibilem. Cauſus tamen propriè & in ſpecie ita dictus rurſus duplex eſt, legitimus ſeu exquiſitus, & nothus. Legitimus is eſt, qui duo iſta ſigna ſemper & euidenter coniuncta habet; Nothus, in quo iſta ſigna ſunt minùs vehementia.

Febres ardentes quæ.

Ex quibus apparet, febres ardentes & propriè ac in ſpecie dictas eſſe febres continuas, & quidem à bile ortas. Atque ita cauſus ſeu febris ardens propriè dicta eſt febris continua, bilioſa, & quidem vel ſynocha bilioſa, de qua modò tractauimus, vel tertiana continua, de qua proximè dicetur.

Signa diagnoſtica.

Signa pathognomonica, vt dictum, duo ſunt, calor vehemens ac vrens, & ſitis inextinguibilis, etſi ægri biberint: & quò exquiſitior eſt cauſus, eò ſigna hæc ſunt maiora. Sitis tamen nonnihil interdum retunditur, ſi tuſſicula accedat,

cedat, quæ humores è vicinis partibus attrahit.

Συνεδρεύοντα verò ſigna plurima ſæpe concurrunt: vt lingua ſicca, aſpera, nigra, vigiliæ, delirium. Reſpiratio quoque fit difficilis, denſa, magna, efflantque ægri continenter os aperiendo, vt calidi ſpiritus faciliùs exhalent.

Prognoſtica.

Febres autem hæ ſi puræ ſint, diu non durant. Natura enim calorem tam vrẽtem ac vehementem, ac ſymptomata, quæ febrem hanc comitantur, vehementia diu ferre non poteſt. Et quidem plerumque ſeptimo die terminantur, interdum 9. 11. 14. Nothæ verò diutius protrahuntur. Omnes autem periculoſæ ſunt, ſecundum Hippocratem, 4. *aphor.* 43. *Febres, quæcunque non intermittentes tertio die fortiores ſunt, magis periculoſæ ſunt.* Aliæ tamen aliis ſunt periculoſiores, pro caloris & ſymptomatum vehementia ac virium robore. Et quò maior eſt receſſus à naturali ſtatu, eò febris eſt periculoſior. Hinc ſi ſenex ardenti febre corripiatur, quod tamen rarò accidit, id lethale eſt, vt habet Galenus, 1. *aphor.* 14. Non minus periculosè

decum

decumbunt, qui in aëre frigido valdè vruntur: qui si nec vires validas habent, nec signa coctionis apparent, fieri non potest, vt seruentur, vt idem Galenus, 11. *meth. med. cap.* 9. scribit. Quibus si accedant symptomata vehementia, eò periculosior morbus erit, siue illa sint pathognomonica, siue superuenientia. Si tamen ex reliquis signis constet, esse febrem ardentem, & absit sitis, etiam hoc periculosum est. Nam ægrum vel delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatē emori significat. Vrinæ etiam nigræ malæ sunt; vt & tenues, crudæ, vel alia mala indicia habentes.

Bonum autem est, si æger morbum facilè ferat; symptomata non sint vehementia; si facilè spiret; si nullam partem internam dolere sentiat; si dormiat; si somno iuuetur; si corpus æqualiter calidum sit & molle; si lingua non sit adeo arida; si vrina bona. Quod si iam, signis coctionis apparentibus, cum virium robore, in die critico, larga è naribus hæmorrhagia accidat, proculdubio æger euadet. Est enim proprium, si quid aliud, purarum febrium ardentium, vt

per

per ſanguinis effuſionem ſanentur. Aliquando tamen & per ſudores, alui deiectionem, vomitum, & abſceſſus iudicantur. Verùm prognoſtica plurima de febribus ardentibus extant apud Hippocratem, *in Prognoſticis, Prorrheticis & Coacis prænotionibus*, & expoſita ſunt etiam non pauca *in Inſtit. lib. 3. part. 3.*

Curatio.

Qua ratione autem curandæ ſint febres ardentes, & ex iis, quæ de ſynocha putrida bilioſa dicta ſunt, patet, & quæ de tertianæ continuæ curatione dicentur, patebit.

CAPVT XIII.

De febribus continuis periodicis in genere, & de tertiana continua.

Febres continuæ periodicæ.

ALterum Febrium putridarum cõtinuarum genus, quod in ſpecie continuas appellant, eas febres complectitur, quæ quidem continuò durant, nec vllam intermiſſionem habent, antequam planè ſoluuntur, certis tamen periodis exacerbantur; vnde & continuæ periodicæ & proportionatæ appellantur.

Caussæ earum.

Vt autem continentes febres ortum habent à sanguine corpori nutriendo dicato: ita continuæ periodicæ, sicut & intermittentes, proueniunt ab humore excrementitio & cacochymia. Itaque continuæ periodicæ in eo conueniunt cum continentibus, quod vtriusque febris caussa in vena caua continetur; cum intermittentibus verò, quod vtræque ab humore excrementitio proueniunt. Differunt autem à continentibus, quod illæ à sanguine alimentario, hæ ab humore excrementitio ortum habent: ab intermittentibus verò, quod materia continuarum periodicarum caussa in secunda coctione generatur, & in vena caua continetur: materia vero intermittentium caussa in prima coctione, aut certè iis in locis, quæ citra epar sunt, & ad perfectam sanguificationem destinata non sunt, continetur. Materia nimirum febrium continuarum periodicarum generatur in organis secundæ coctionis, si ipsa quacunque de caussa non rectè perficitur. Tunc enim vitiosi humores in secunda coctione generati cum sanguine

guine in venas mittuntur, qui ibi putrescentes febres has continuas periodicas excitant.

Quæ materia cùm non solùm sanguini confusa sit, vt in intermittentibus, sed ex ipsa prima origine ei verè permista, Natura eam etiam ante coctionem expellere non potest, & proinde febris à principio continuò durat. Exacerbationes tamen statis temporibus habent hæ febres, quia ab organis secundæ coctionis noua materia harum periodorum caussa suppeditatur, & quidem ferè ab epate; vnde & tertianæ continuæ sunt frequentissimæ.

Continuitatis ratio.

Exacerbationes.

Cognoscuntur hæ febres in genere, quod nunquam ad ἀπυρεξίαν deueniunt, certis tamen periodis exacerbantur, & remittunt. Neque exacerbationem frigus, horror vel rigor antecedit, neque remissionem sequitur sudor.

Signa.

Sunt autem febrium harum tres species. Aliæ enim alternis diebus exacerbantur, & à bile ortum habent, dicunturque tertianæ continuæ: Aliæ singulis diebus, quæ à pituita proueniunt, &

Differentia.

quotidianæ continuæ vocantur: Aliæ quarta die, & à melancholia ortum habent, appellantúrque quartanæ continuæ.

Tertiana continua. Primò tertiana continua eſt febris putrida, à ſanguine cacochymico bilioſo in vena caua putreſcente ortum habens, continua quidem, ſed tertio quoque die magis affligens.

Cauſſa. Cauſſæ huius febris ſunt omnia illa, quæ cacochymiam bilioſam in venis cumulare, cumulatæque putredinem inducere poſſunt, quales ſupra ſunt propoſitæ.

Signa. Febris hæc cognoſcitur ex eo, quod febris ipſa eſt continua, ſed tertio quoque die exacerbatur. Adſunt etiam alia febrium continuarum & ardentium ſigna & ſymptomata.

Prognoſtica. Quid verò de euentu ſperandum ſit, ex iis, quæ de ardentium febrium prognoſticis dicta ſunt, patet.

Curatio. Indicationes & Curationem quod attinet febris hæc, ſi ſit pura, cùm ſit maximè calida & ardens, & cauſſa eius calida & ſicca, maximam refrigerationem, ſimulque humectationem

poſtulat,

postulat, & plus quidem, quam vlla alia febris. Humor ipse quidem euacuationem indicat; sed cruditas plerumque eam prohibet. Si autem febris sit notha, simul ad humorem, qui bili permiscetur, respiciendum: symptomatis quoque, si vrgeant, occurrendum.

Vena sectio.

Itaque vena, modò vires id permittant, aperienda, quo modo & pars aliqua humoris vitiosi euacuatur, & sanguis ventilatur, simúlque à nobilioribus partibus reuellitur. Et Natura ipsa quandoque sanguinis euacuationem per nares in principio harum febrium instituere solet, qua febris imminui solet. Aperienda autem vena in cubito in principio statim, aut certè in augmento, & sanguis satis copiosè pro ratione virium euacuandus.

Lenientia.

Purgationem verò, nisi materia turgeat, instituere non licet. Vt aluus tamen & primæ viæ, etiam ante venæ sectionem, euacuentur, summè necessarium est. Medicamenta autem, quæ id præstant, sint frigida & humida, non calida; aut si sint ca-

Alterantia. lida, frigidorum admiſtione temperentur.

Poſtea alterantia, refrigerantia ſcilicet & humectantia, exhibeantur, quæ ſimul humorem ad coctionem à Natura inſtituendam præparant; qualia ſunt, *ſyr. acetoſus ſ. oxymel ſ. dilutius, oxyſacchara ſ. ſyrup. acetoſæ, acetoſellæ, acetoſitat. citri, granator. acid. endiuiæ, violarum, cichorij, ribes; ſemina* 4. *frigida maiora, portulacæ, lactucæ; flores nymphææ, ſantalum; aqua hordei, acetoſæ, endiuiæ, cichorij, fragorum, nymphææ, portulacæ, ſpec. diamargariti frigid.* & ſimilia. Quibus & ad putredinem ſiſtendam & inflammationem prohibendam ſpir. vitrioli & ſalis addi poſſunt. Commendatur & nitrum præparatum. Si pituita admixta ſit, aperientia & attenuantia addenda, qualia ſunt, *radices fœniculi, aſparagi, graminis,* & ex iis parata medicamenta.

In bile porracea & æruginoſa Ioh. Langius, *lib.*3.*epiſt.*1.*cap.*4. Cryſtallum commendat.

Topica. Ad calorem temperandum etiam Topica vtilia ſunt; vt epithemata, olea, vnguen

vnguenta è refrigerantibus parata, quæ cordi, epati, dorſo applicantur. Videndum tamen, ne iis pori cutis claudantur, & tranſpiratio prohibeatur. Ideoque ante ſtatum vix vſurpanda, & non, niſi vbi calor per totum corpus æqualiter diffuſus eſt. Et commodius eſt, ſi calida, quàm ſi frigida applicentur.

Concocta materia, vt Natura ad expulſionem ſtimularetur & roboraretur, ac materia vel per aluum, vel per ſudorem expelleretur, frigidam copiosè bibendam exhibebant Antiqui, vt docet Galenus, *9. meth. cap. 5. & 4. de rat. vict. in acut. t. 12.*

Purgatio. Si autem poſt coctionem Natura euacuationem non inſtituat, à Medico ea tentanda, *ſyrupo roſarum & violarum ſolutiuo, pulpa tamarindorum, manna, rhabarbaro, tryphera Perſica.* Quæ ſcammonium recipiunt, non ſunt exhibenda. Aliquando tamen aliquid *electuarij roſati Meſuæ, de pſyllio & de ſucco roſarum* admiſcere licet.

Vrinam cientia. Ad vrinam mouendam vtilis eſt in hiſce febribus *emulſio ſem. 4. frigid. ma-*

ior. cum ſero lactis caprini, vel aqua hordei & fragorum, aut cum decocto rad. petroſelini parata.

Sudorifera. Commodè etiam ſudores cientur medicamentis conuenientibus, quæ infrà de febribus malignis proponentur.

Diæta. Diæta ſit tenuis: ſed prout morbi ſtatus fuerit propior vel remotior, ſit tenuior vel craſſior. Cibus autem & potus refrigerandi & humectandi vim obtineāt: vnde ptiſana vtilis cibus eſt in hiſce febribus; reliqui condiantur ſucco citri & granatorum. Potus ſit aqua hordei, vel aqua cocta cum ſucco citri vel granatorum & ſaccharo, vel cereuiſia tenuior. Aër ſit frigidus, & ſi talis non ſit natura, arte paretur.

Si bili pituita admiſta ac febris tertiana continua ſeu ardens notha ſit, ſanguis mittendus parciùs: In præparatione humorum ea, quæ pituitam attenuant, addenda. Purgantibus admiſcendus agaricus.

CAPVT

CAPVT XIV.

De Quotidiana continua.

Quoti-diana cōtinua.

QVotidiana continua, Barbaris Latica dicta, quod quendam latentem & abſconditum habeat calorem, eſt febris quidem continuò durans, ſingulis tamen diebus exacerbationem habens, à cacochymia pituitoſa in vena caua proueniens.

Cauſſa.

Febris enim huius cauſſa eſt pituita ſanguini in vena caua permiſta, ibique putreſcens. Et proinde incidunt in hanc febrem, qui ſunt ætate, natura & corpore humidiore, pueri & infantes, vt & ſenes, & qui habitu ſunt corporis craſſiore, ac crapulæ & otio dediti, & in locis humidis habitant, non verò iuuenes & bilioſi.

Signa.

Signa febrium continuarum periodicarum & in hac febre adſunt. Exacerbatio autem plerumque fit circa veſperam. Calor primò mitis apparet, paulò poſt tamen fit acrior, & modò deliteſcere, modò augeri videtur, ob pituitæ, quæ putreſcit, craſſitiem. Pulſus non

ſunt ita celeres & frequentes. Vrina, vt in aliis continuis, non eſt tam ignea & rubra, ſed craſſior. Nec alia ſymptomata, vt in febribus ardentibus, ſunt tam vehementia.

Prognoſtica. Quantum ad euentum. 1. Febris hæc ob humoris craſſitiem eſt longa & curatu difficilis, & propterea periculo non vacat. Ac quò pituita eſt craſſior, eò eſt pertinacior & longior. Vnde non terminatur ante diem quadrageſimum vel ſexageſimum, & principium ante vigeſimum non abſoluitur. 2. Minus tamen diu durat, in qua plures euacuationes accidunt. Longior etiam eſt pura, quàm quæ bilem admiſtam habet. Et quò peiora adſunt ſymptomata, quóque virtus eſt debilior, eò eſt periculoſior. Quæ ſi abfuerint, ſalus ſperanda eſt. 3. Ob febris diuturnitatem & epatis debilitatem, plerumque ægri tandem in cachexiam & hydropem incidunt.

Curatio. Curationem quod attinet, febris hæc plus periculi habet ob cauſſam, quàm ob calorem. Ideóque cum à pituita pẽdeat, ea calefacienda, attenuanda,

da, incidenda, & poſtea concocta & præparata euacuanda. Viriumque, & in primis ventriculi ac epatis, habenda eſt ratio.

Lenientia. Principiò ergo ventriculus & primæ viæ euacuentur clyſteribus vel lenientibus medicamentis; vel vomitu materia in ventriculo hærens reiiciatur.

Vena ſectio. Etſi verò cauſſa huius febris ſit frigida; quia tamen ſanguini permiſta eſt, & putreſcit, ſanguinis aliquid vena ſecta detrahi poteſt, ſi vrinæ ſint rubicundiores & craſſiores, viréſque & ætas conſentiant, vt natura oneris parte leuetur.

Præparantia & alterantia. Poſtea præparatio & coctio materiæ tentanda attenuantibus, quæ non valde calefaciunt. In principio ergo vtendum *ſyr. acetoſo ſ. melle roſato, oxymelite ſ. ſyr. de hyſſopo, de betonica, cum aq. vel decocto capill.* ♀, *aſparagi, graminis, fœniculi, hyſſopi*, & ex iiſdem plantis paratis aliis medicamentis, *ſpir.* item *vitrioli* & *ſalis*.

Purgantia. Vbi aliqua coctionis ſigna apparuerint, lene aliquod pituitam purgans exhibendum *ex agarico, foliis ſenæ*, & ſimilibus.

libus. Hinc ad fortiora præparantia & purgantia accedendum,atque ita materia,quæ vna vice coqui & euacuari non poteſt,per vices præparanda, coquenda & euacuanda. Et quia rarò pura datur quotidiana continua, ſed vel bilis vel melancholia admiſta eſt, etiam ad hos humores reſpiciendum, & cichorium, fumaria, borrago & rhabarbarum ac folia ſenæ addenda.

Vrinam cientia & ſudorifera. Poſtquam maior materiæ pars euacuata, reliquiæ per vrinam & ſudores medicamentis hiſce ſcopis conuenientibus euacuandæ ſunt.

Roborātia. Cum verò morbi diuturnitate imprimis ventriculus & epar lædantur, viſcera hæc roboranda ſunt *trochiſcis de abſinthio,de rhabarbaro, de roſis*; *ſpeciebus aromatici roſati, diaxylaloës.*

Diæta. Victus ratio ſit attenuans, incidens & abſtergens. Cibi ergo ſint boni ſucci,facilis coctionis & pauci excrementi. Piſces in hac febre non conueniunt. Cibi condiantur petroſelino, fœniculo, thymo, hyſſopo, ſatureia, roremarino, cinamomo. In principio plenius nonnihil alendum, vt æger ad ſtatum morbi

morbi perdurare poſſit ; ſtatu verò appropinquante de victu ſenſim demendum. Si tamen cruditates in ventriculo & primis viis adſint, victu & cibo parciore primis tribus diebus eæ abſumi & imminui poſſunt ; poſtea victus ratio, qualem diximus, inſtitui poteſt. In principio æger à vino abſtineat, & vtatur eius loco hydromelite : ſi tamen conſuetudo id poſtulet, detur vinum tenue & aquoſum. Conuenit & cereuiſia tenuis. Apparente iam coctione vinum tutiùs conceditur, quo concoctio adiuuatur, ventriculus roboratur, & humores per vrinam educuntur.

De Febre Epiala.

Febris epiala.

Ad febres continuas pituitoſas refertur & πυρετὸς ἠπίαλος, febris epiala, quæ quidem & ipſa cõtinua eſt & quotidiana, à reliquis tamen quotidianis eo differt, quod ægri eodem tempore ſimul rigorem & calorem percipiunt, calórque & frigus ſimul per minimas vniuerſi corporis particulas diſperſus eſt, vt docet Galenus, *de inæq. intemperie, c. 8. & 2. de differ. febr. cap. 6.*

Caussa. Galenus, *loco modò allegato*, hanc febrem ex acida & vitrea pituita putrescente deducit. *Libro* tamen *de inæquali intemper. cap.* 8. amaram bilem addit. Vnde etiam, quod calor & frigus simul percipiuntur, in vno loco in bilis & pituitæ permistionem refert, in alio, in pituitam vitream, cuius pars putrescens calorem, reliqua nondum putrescens rigorem excitet. Platerus tamen epialas ad intermittentes refert, statuitque eas generari, cum intermittentes febres eodem die coincidunt, frigusque vnius, antequam calor alterius febris cessauit, incipit: vel etiam quando intermittentes cum continuis concurrunt, calorque continuarum semper perseuerat, accedente verò febre intermittente fit horror & frigus.

Curatio. Curatio huius febris ab aliarum febrium pituitosarum curatione nō multùm differt: nisi quod fortiora attenuantia & incidentia requiruntur; cùm maior humoris in hac febre sit frigiditas & cruditas, quàm in aliis febribus. Etsi quoque humor ipse fortiora purgantia requirere videatur: tamen vires debiles

debiles ea non ferunt, ideoque per ἐπί-κρασιν euacuatio instituenda.

De febre Syncopali.

Deinde ad has febres pituitosas pertinet etiam febris Syncopalis humorosa Barbaris dicta, in qua humorum pituitosorum & crudorum maior, quàm in aliis febribus pituitosis, est copia, & præterea coniuncta est oris ventriculi debilitas, vnde ægri facilè, imprimis febre incipiente, in syncopen incidunt.

Febris syncopalis.

Febris curatu difficilis est, cùm ægri ob virium imbecillitatem & imminentem syncopen necessarias euacuationes non ferant. Et imprimis si pulsus sit paruus, debilis & inæqualis, febris hæc valde periculosa est.

Prognosticum.

Commodissimè verò fit euacuatio per frictiones, vt docet Galenus, 12. *method. med. cap.* 3. clysteres, & lenientia ac primas vias sine reliquorum humorum commotione euacuantia medicamenta.

Curatio.

Primis viis euacuatis præparatio humorum & euacuatio, vt in aliis febribus

pituitoſis, inſtituenda, & medicamenta ad ſyncopen neceſſaria ſimul adhibenda.

Diæta. Cibi ſint pauci, tenuis ſubſtantiæ, coctu faciles & minimè pituitam generantes, iique ſæpius exhibeantur. Potus ſit vinum, quod nutriendi, calefaciendi, attenuandi vim habet, nec pituitam auget. Eſt & vtile hydromel, in quo hyſſopus ebullierit.

CAPVT XV.

De Quartana continua.

Quartana continua. TAndem Quartana continua eſt febris continua, cuius calor quidem continuò durat, quarto tamen die intenditur, à melancholia ſanguini permixta in vena caua putreſcente ortum habens.

Cauſſa. Cauſſa nimirum eſt humor melancholicus in vena caua putreſcens: vnde omnia, quæ melancholiam generare, in vena caua cumulare & putrefacere poſſunt, huius febris cauſſa ſunt.

Signa diagnoſtica. Cognoſcitur ex calore cõtinuo quarto die inualeſcente, abſque tamen frigore,

gore, horrore aut rigore præcedente, vel ſubſequente ſudore. Pulſus initio eſt paruus, tardus & ſubmerſus, poſtea magnus, plenus, & celerior, quàm in intermittente, qui in ſtatu magis intenditur.

Prognoſtica. Eſt verò hæc febris omnium rariſſima, verùm periculoſa, & intermittente quartana longè periculoſior, viréſque valde deiicit. Extenditúrque hæc febris ſæpe ad diem quadrageſimum & vltra.

Curatio. Curatio eadem ferè inſtituenda, vt in quartana intermittente. Et quia humor febris cauſſa in vena caua continetur, & ſanguini in vena caua permixtus eſt, initio ſtatim, præmiſſis iis, quæ primas vias euacuant, venæ ſectio inſtituenda. Poſtea melãcholia præparãda & coquenda. Parciùs tamẽ calefacere & attenuare oportet, quàm in intermittentibus, plus verò humectare, & addere, quæ feruorem continuum humoris putreſcentis mitigant, qualia bili aliàs conueniunt.

Præparato humore purgatio inſtituatur, & purgantia exhibeantur poſtridie

die exacerbationis, quæ primò ſint leuiora. Quod ſi natura nullam criſin inſtituat, fortiora poſtea exhibenda.

Poſſunt & poſt coctionem vrinam cientia & ſudorifera exhiberi; ſed minus calida, quàm in intermittente. Et cùm vires valde deiiciantur in hac febre, confortantia ex *borragine*, *bugloſſo*, *meliſſa*, *fl. tunicis*, *anthos*, *citro*, *confectione alchermes* & ſimilibus parentur.

Diæta. Diæta inſtituatur, vt in Quartanis intermittentibus. Victus tamen ſit tenuior, & magis refrigeret, quàm in intermittentibus: cùm & calor ſit maior, & ſtatus propior. Vini ὀλιγοφόρου vſus etſi concedi poſſit, tamen ſit parcior, quàm in intermittentibus. Et ſi calor ſit maior, planè à vino abſtinendum.

CAPVT XVI.

De febribus Symptomaticis.

Febres Symptomaticæ. PRæter hactenus explicatas febres continuas primarias, dantur adhuc aliæ febres continuæ, quæ Symptomaticæ & Accidentes nominantur, quod alij cuidam morbo primario accidant; quod

quodque, vt ſymptoma morbum ſequitur, tollitúrque ad morbi ablationem: ita & hæ febres alios morbos ſequuntur, iiſque ſublatis ceſſant. Vnde etiam Antiqui, vt docet Galenus, 4.*aphòr.*73. eos ſaltem febricitare dicebant, qui ſine inflammatione, aut alio morbo ægrotabant: qui verò propter lateris, aut pulmonis, aut alterius cuiuſdam partis inflammationem febricitabant, non febricitantes appellabant, ſed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut ſimilibus aliis nominibus nuncupabant.

Earum differentia.

Eſt autem Febrium harum non vnum genus. Præcipuum & frequentiſſimum eſt, quod partis alicuius, præcipuè interioris, & cordi vicinæ, aut quæ cùm corde conſenſum habet, inflammationem ſequitur, cùm è ſanguine in partem inflammatam effuſo putreſcente vapores cordi communicantur, idque calefaciunt: id quod in pleuritide, peripneumonia, angina fieri vulgò docetur. Verùm etſi planè negandum non ſit, à partium harum & aliarum inflammationibus febres ſymptomaticas excitari

poſſe,

posse, idque satis febres inflammationibus vulneratis partibus accidentibus superuenientes doceant: tamen, si rem diligenter perpendamus, non omnes febres, quæ vulgò pro symptomaticis habentur, reuerà tales sunt, sed primariæ.

Febres comitatæ.

Accenditur enim primò sæpe in vena caua humorum putredo, vnde febris continua primaria excitatur: verùm cùm Natura onere vitiosorum humorum grauata eos, quantum potest, è vasis maioribus, quasi publica & regia sede, ad minores venas & priuatas corporis partes depellere soleat, sanguis cum humoribus vitiosis in partes illas effusus inflammationem excitat. Atque id ex eo patet, quod Febris ferè inflammationem præcedit, non sequitur; & sæpe materia ex vna parte in aliam transit, vnde morborum commutationes fiunt. Vnde à Platero rectè febres hæ potiùs Comitatæ, quàm symptomaticæ dicuntur. Et tales febres comitatæ sunt non solùm eæ, quæ inflammationem alicuius partis habent comitem; sed & eæ, quibus alia mala coniunguntur, nimirum

rum

rum diarrhœa, dyſenteria, petechiæ, variolæ, morbilli, dolores vagi, arthritis, catarrhi. Hæc enim mala omnia oriuntur, vbi Natura onere vitioſorum humorum grauata partem aliquam è vaſis protrudit.

Eryſipelas ſeu Roſa.

Huius generis etiam febris eſt, quam eryſipelas, Germanis *Roſe* dicta, comitatur. Non enim ex φλογώσει & incendio partis externæ febris oritur, ſed febrim malum hoc comitatur. Vbi enim ſanguis tenuior, & calidior in vaſis quacunque de cauſſa incaleſcit, putreſcit & corrumpitur, prauamque qualitatem acquirit, id quod imprimis ex ira & terrore accidit, Natura irritata eum ad partem aliquam corporis externam protrudit. Vnde & malum hoc cum horrore inuadit, & dum materia exteriora petens glandulas ſub alis & inguinibus inuadit, aliquid agitati humoris ibi hæret, & dolor ac tumor ibi percipitur, donec tandem in crure vel alio loco externo ſeſe affectus prodit, qui ex calore, dolore, & colore roſeo agnoſcitur.

In eo tamen Platero non aſſentimur,

quod

quod Febres istas omnes simplices & puras continuas absque putredine esse statuit. Putredinem enim, vt de aliis non dicamus, satis arguunt vrinæ, quę cruditatis & coctionis notas, vt in aliis febribus putridis, exhibent. Et natura nunc symptomaticè, nunc criticè materiã sibi molestam expellit; non verò solùm per insensibilem transpirationem, vel madorem, quod in ephemeris & synochis sine putredine accidere solet, expellit.

Differentia. *Febres phlegmonodes.* *Febres Typhodes.*

Febrium harum, quæ siue ex partium inflammatione oriuntur, siue eam habent comitem, aliæ dicuntur φλεγμονώδεις, quæ ex sanguine præcipuè oriuntur, quæ verò ex erysipelate vel inflammatione ἐρυσιπελατώδει oriuntur, τυφώδεις πυρετοὶ nominantur.

Febres Lipyriæ.

Pertinet huc & λειπυρίας πυρετός, febris valdè ardens, in qua interiora omnia quasi vruntur, exteriora verò frigent; & quidem toto morbi decursu. Oritúrque hæc febris ex vehementi alicuius partis interioris, imprimis ventriculi, inflammatione vel erysipelate, sanguine & spiritibus ad locum inflammatum concurrentibus.

Secun

Secundum febrium ſymptomatica- rum genus eſt, quod lentam appellant, quæ non ex viſceris alicuius inflammatione, ſed ex latente obſtructione & putredine, id eſt, ex materia extra vaſa in viſceris alicuius ſubſtantiam effuſa, aut certè in capillaribus vaſis per viſceris ſubſtantiam diſperſis impacta putreſcẽte, viſceriſque ſubſtantiam labefactante ortum habet; vnde tanta copia, ſicut cum in vaſis patentioribus materia cõtinetur, vapores ad cor tranſmitti nequeunt. Atque ita febris lenta excitatur, quæ propterea etiam inæqualis eſt, nec certum ordinem ſeruat.

Febres Lenta.

Febris hæc omnium mitiſſima, nulloque graui ſymptomate ægro moleſta eſt, ita vt æger ſæpe ſe ægrotare non putet. Interim vires collabuntur, vt æger vix progredi poſſit, corpúſque ex alimento non reficitur, ſed ſenſim contabeſcit, vnde nonnunquam pro Hectica habetur hæc febris. Ideoque vbi huius febris aliqua ſuſpicio adeſt, imprimis hypochondrium & hypogaſtrium diligenter perquirenda, & an tumoris alicuius ſenſus in iis deprehendatur,

inueſtigandum. Putredinis tamen etiam quædam indicia in vrinis & pulſu apparent.

Diuturnior autem eſt hæc febris, & reliquarum continuarũ terminos tranſgreditur, & ſæpe nec die 40. finitur, nec priùs deſinit, quàm impactus viſceri humor abſumitur.

Febris ex viſcerũ putredine.

Tertium febrium ſymptomaticarum genus eſt, quod ex viſceris alicuius putredine & corruptione oritur, è quo putridi vapores per venas inſertas cordi communicantur, illud calefaciunt, Febrémque continuam excitant, qua corpus ſenſim extenuatur & contabeſcit. Eſtque hæc Febris nunc mitior, nunc vehementior, prout putredo maior vel minor eſt. Accidit hoc frequentiſſimè in putredine pulmonis in phthiſicis. Ita etiam compertum eſt, omentum, meſenterium, vterum, aliáſque partes putredine correptas, atque inde febrem excitatam fuiſſe. Eodem modo è fiſtulis ad interiora penetrantibus, febre lenta excitata, nonnullos contabuiſſe obſeruatum eſt.

Quartum febrium ſymptomatica-rum

rum genus eſt, cùm vel ex lacte corru-pto, quod ſæpe in infantibus accidit, vel ex ſanguine alicubi extra vaſa putre-ſcente, vel ex vermibus putridi vapores cordi communicantur, illúdque calefa-ciunt, & febrem excitant.

Febres ex lacte corrupto, sãguine putreſcente, vermibus.

Huc referri poteſt & febris illa ex cruditate, quæ infantibus ex ἀδδηφαγίᾳ familiaris eſt, cum hypochondrio-rum tumore & inflatione, quam Germani *das Berkgeſpan*, nominare ſolent, ex colluuie crudorum humorum in ventriculo & vicinis locis collecto-rum, qui putreſcere incipiunt, & in flatus mutantur.

Cognoſcuntur autem febres ſympto-maticæ propriè dictæ ex eo, quod partium priuatarum affectus ſequuntur. Et primum quidem genus harum febrium ex eo cognoſcitur, quod partis alicuius inflammationem ſequitur: ſicut contrà febres comitatæ dictæ priùs apparent, & cum horrore vel rigore inuadunt, quibus poſteà febris accidit.

Signa diagnoſtica.

Lentæ autem illæ febres cognoſcuntur ex calore lento, cum quo notæ putredinis in vrina & pulſu apparent. Vi-

res ſunt imbecillæ,vt æger vix progredi poſſit,corpuſque ſenſim contabeſcit; febriſque diu &,vltrà 40.diem plerumque protrahitur. Exaſperantur purgantium vſu. Vbi autem cauſſa harum febrium lateat,ſæpe difficulter cognoſcitur, ideoque hypochondria & aliæ partes internæ diligenter perluſtrandæ, & an aliquis tumor vel dolor appareat, inquirendum.

Quæ verò ex partis alicuius putredine oriuntur,faciliùs cognoſcuntur.Neque enim partis corruptio facilè latere poteſt;niſi ſit planè ignobilis.

Ita quæ ex lacte vel ſanguine corrupto oritur febris ſymptomatica, etiam ſuis ſignis facilè cognoſcitur. Vt & illa, quæ ex cruditate oritur, ex hypochondriorum inflatione & intumeſcentia,& nauſea patefit.

Prognoſtica. Febres autem hæ etiamſi ferè ſui ratione non ſint periculoſæ,quia ſunt mites: tamen cauſſarum ratione, à quibus pendent,an ſint periculoſæ,nec ne,æſtimandum. Vt & an ſint longæ vel breues. Quæ enim partis affectæ alicuius inflammationẽ ſequuntur, breues ſunt; cùm

cùm & inflammatio ipſa longa eſſe non poſſit. Periculum autem earum ex inflammatione pendet.

Lentæ febres longæ ſunt plerumque & vltra 40. diem ſæpe producuntur. Et licet non vehementia, tamen diuturnitate vires deiiciunt. Curantur etiam difficulter; quia cauſſa earum pertinaciter in viſcere aliquo hæret.

Periculoſæ verò & rarò curabiles ſunt febres ex viſceris alicuius corruptione & putredine; cum ea rarò ſanari poſſit.

Quæ tandem ex lacte & ſanguine corrupto, vermibus, vel cruditate oriũtur febres, ſatis ſæpe acutæ & periculoſæ ſunt, & grauia ſymptomata, vt epilepticas conuulſiones, inferunt: non tamen diu durant, nec curatu ſunt difficiles, ſed cauſſa ſublata ceſſant.

Curatio. Curatio non tam ad febrem, quam ad cauſſam, à qua ea pendet, dirigenda eſt. Si ergo febris ſymptomatica ab inflammatione alicuius partis pendeat, ad ipſam inflammationem curatio dirigẽda, qua ſublata, febris ceſſat. Ideoque pleraque remedia, quæ inflammatio-

nibus ſanandis competunt, etiam hîc locum habent. Quia tamen interdum pro ratione partis affectæ, curatio variat, pars affecta diligenter attendenda: De quo in particularium affectuum curatione dicetur.

Lentæ febres, cùm ex pertinaci obſtructione viſcerum ortum habeant, aperientibus, attenuantibus, & detergentibus opus eſt. Et eligenda medicamenta, quæ cuilibet parti appropriata ſint, viſcerumque tonum, qui plerumque labefactatur, roborent. Per interualla tamen lenis purgatio interiicienda. Nec negligenda ſuo tempore diuretica. Extra quoque, ſi locus affectus id ferat, topica emollientia & diſcutientia applicanda.

Si ex partis alicuius corruptione & putredine febris ſymptomatica proueniat, curatio ea inſtituenda, quæ partium internarum vlceribus & fiſtulis conuenit.

Si ex lacte vel ſanguine corrupto, vermibus, vel cibis crudis & corruptis ortum habeat, danda opera, vt eæ cauſſæ conuenienti modo, vel vomitu, vel abluen

abluentibus & euacuantibus medicamentis tollantur, ſimúlque putredini & calori febrili reſiſtatur.

In comitatarum febrium curatione non minùs ad ipſam febrem, quàm morbum coniunctum ſpectandum, motúſque naturæ non impediendus, ne humor vitioſus in corpore retentus maius periculum afferat. Itaque etſi inflammationem incipientẽ prohibere non modò vtile ſit: tamẽ ſimul humor mali cauſſa euacuandus; id quod plerumque commodiſſimè fit venæ ſectione, quæ ſimul & euacuationem & reuulſionem præſtare poteſt. Vtile tamen fuerit etiam primas vias euacuare; cum non rarò materia in iis colligatur. Et cum materia plerumque tenuis ſit, & ſæpiſſime ad ambitum corporis tendat, non rarò etiam malignitatis particeps ſit, commodiſſimè per ſudorem expellitur.

Comitatarum febrium curatio.

CAPVT XVII.

De febribus Intermittentibus in genere.

POſt continuas febres Intermittentes iam explicandæ ſunt. Etſi verò Antiqui

Febres intermittentes.

tiqui intermittentis febris nomen latiùs extendebant, & id omnibus febribus, quæ aliquam caloris mutationem habent, & nunc exaſperantur, nunc remittunt, & ita etiam continuis periodicis tribuebant: Vſus tamen poſtea obtinuit, vt eæ ſolùm febres intermittentes dicerentur, quæ aliquando deſinunt, & ad ἀπυρεξίαν perueniunt.

Earum cauſſa proxima.

Intermittentium verò febrium cauſſa proxima eſt vapor putridus, ex humorum excrementitiorum putredine eleuatus, non continuò, vt in continuis, ſed per interualla quædam ad cor miſſus, idque præter naturam calefaciens.

Qui autem fiat, quod vapor putridus non continuò, ſed ſtatis temporibus ad cor mittatur, ſanè obſcurum eſt. Ad eius rei verò explicationem cùm non parum faciat notitia loci, in quo putredo primùm accenditur, atque vnde vapores putridi cordi communicantur, quem Galenus focum ſeu fomitem appellat, *2. de diff. febr. cap. vlt. & 15. meth. med. c. 4.* is primum explicandus eſt. Cùm autem præter inſtituti noſtri rationem ſit, varias ac diſſentientes hac de re Medi-

corum

corum opiniones recenſere, breuiter ſententiam, quam veriorem putamus, recenſebimus. Focus autem ſeu fomes & locus, in quo materia febrium intermittentium cauſſa generatur, ſunt venæ meſaraicæ, in quibus materia, quæ ſingulis paroxyſmis excitandis ſufficit, tẽpore interualli generatur. Idque multa, quæ circa intermittentes febres accidunt, teſtãtur: Nauſea ſcilicet, vomitus, cardialgia, præcordiorum tenſio & dolor, circa ventriculum intumeſcentia, oris amaritudo, ſingultus & alia. In intermittentium enim febrium initiis bilis ſincera ſæpe maxima copia vomitu reiicitur, quæ è venis remotioribus hoc modo euacuari non potuit; & circa iecoris caua libræ pondere poſt mortem repertam fuiſſe teſtatur Fernelius. Bile hac reiecta ſæpe febris ceſſat; quod indicio eſt, eam febris cauſſã & in primis viis collectam fuiſſe. Quod & fomenta initio paroxyſmi hypochondriis impoſita, horrorem & rigorem mitigantia, probant. Materia autem hæc in venis meſaraicis ſæpe diu, antequam febrem producat, cumulatur; Vbi verò putre-

Focus febriũ intermittentium.

ſcere, efferueſcere & moueri incipit, calore in totum corpus diffuſo febrem excitat: Quæ vbi diſcuſſa eſt, calor febrilis & paroxyſmus ceſſat, & febris deſinit tamdiu, donec noua materia, quæ ſimiliter ſuo tempore putreſcat, genita ſit.

Cauſſa febrium intermittentiũ etiã in vena caua cõtinetur.

Etſi verò materia febrium intermittentium cauſſa in venis meſaraicis & primis viis generatur: tamen in iis non tota ſubſiſtit & concluſa manet, ſed venæ cauæ & arteriis communicatur cùm in paroxyſmo, tum extra paroxyſmum. Neque hîc occultos & cœcos ductus, per quos vapores putridi in paroxyſmo cordi communicentur, quærere neceſſarium eſt, cùm ductus ſatis manifeſti dentur. Nam venæ portæ rami in ſubſtantiam epatis inſeruntur, & horum oſcula cum vena caua communionem habent; & arteriæ à corde progreſſæ in ventriculo, inteſtinis, liene & alibi venis meſaraicis coniunguntur. Non tamen primùm & ſolùm in paroxyſmo materiam febrilem venis communicari, ſed etiam ſubinde partem eius aliquam continuo illo, qui eſt à meſa

mesaraicis ad epar, commeatu, ad eas deriuari, credibile est; vnde etiam à Galeno, 1. *de cris. cap.* 7. & aliis Medicis febris passio venosi generis appellatur. Idque primò patet satis manifestò ex vrinis, quæ cruditatis & coctionis notas euidentes in intermittentibus exhibent. Hinc etiam accidit, vt tempore paroxysmi vrinæ sint laudabiles & sanorum similes; cum humor vitiosus tunc à natura è venis versus ambitum corporis protrudatur, & ita sanguis in venis fiat purior, qui tempore interualli iterum à vitioso humore è foco febris communicato inquinatur. Idem patet ex iis, quæ initio paroxysmi & tempore illo, quod Græci ἐπισημασίαν nominant, accidunt. Nam tum spontaneæ lassitudines, pandiculationes, pulsuum compressio & alia accidunt, quæ materiam iam febrem excitaturam in vasis illis communibus, venis & arteriis, moueri & quasi turgere indicant.

Humor iste vitiosus, partim in venis mesaraicis, partim in vena caua cumulatus, cum suo tempore putrescit,

Natura ſtimulata atque irritata, ſæpe per varias vias, initiò quidem per vomitum & aluum, poſtea verò per ſudores & vrinas ſenſibiliter eum euacuat, vt & per poros cutis ac inſenſibilem tranſpirationem in vapores & halitus reſolutum diſcutit. Cùm enim humor ille vitioſus ſanguini exactè permiſtus non ſit, ſed ſaltem confuſus, Natura eum facilè à bono ſanguine ſeparare poteſt, & propterea eum ſingulis paroxyſmis excutit: quo diſcuſſo, cùm ampliùs vapores putridi cordi non communicentur, febris etiam ceſſat, & ἀπυρεξία ſequitur.

Cauſſa recurſus paroxyſmorum.

Quia autem, quàm diu febris durat, in foco μίασμα aliquod & inquinamentum ſeu σηπεδονῶδες περίττωμα relinquitur, & præterea ἀσθενειάτις & imbecillitas in parte adeſt, neceſſarium eſt, humorem ad eam affluentem, etſi bonus ſit, & ab inquinamento ac relicto illo excremento, quaſi fermento, inquinari, & ob partis debilitatem corrumpi, atque ita nouam futuri paroxyſmi materiam generari. Durántque & tamdiu redeunt paroxyſmi, donec illud μίασ-

μα

μα & περίττωμα σηπεδονῶδες è foco planè excutiatur, & debilitas eius partis tollatur. Vero tamen ſimile etiã videtur, materiam febris cauſſam non totam ſimul in primo paroxyſmo putreſcere, ſed eius partem, quæ putredini apta eſt, in reliquis reliquam, donec tota tandem abſumatur.

Ex his patet, vbi materia cauſſa febrium putridarum generetur, quomodo paroxyſmum excitet, per quas vias, euacuetur, & quomodo materia, noui paroxyſmi cauſſa, iterum generetur; atque ita cauſſa paroxyſmorum & recurſus febrium intermittentium explicata eſt. Quæ autem cauſſa ſit, quod ſtatis temporibus hæ febres redeant, aliæ citius, aliæ tardius; alia iam quæſtio eſt, eaque intricatiſſima, quam mouere, quàm ſoluere, facilius eſt. Vt verò aliorũ opiniones, quæ plurimæ ſunt, hîc non recenſeamus, eam ſaltem, quæ nobis, quãtum in hac humanæ mentis caligine in re obſcuriſſima diſpicere poſſumus, probabilior videtur, proponemus. Et primò quidem dari tales periodos febriũ, ipſa experientia docet, qua conſtat, fe-

Cauſſa periodorum.

bres alias tertio, alias quarto die redire, & sæpe non solùm horam, sed & momentum inuasionis idem exactè obseruare; etsi paroxysmi vel anticipare, vel tardius redire interdum certis de caussis possint. Caussam verò, cur statis temporibus paroxysmi redeunt, ex humorum diuersitate petendam censemus. Qui enim effectus, vt Valleriola ait, in vno quopiam rerum genere inueniuntur, qui perpetuò rei conueniunt, & paribus modis fiunt, in quodcunque tandem corpus & tempus inciderint, hi ad propriam substantiam eius, à quo fiunt, referendi sunt. At per certos quosdam dies recursus facere, accessionésque proritare, & perpetuò humoribus conuenit, & recursus huiusmodi paribus semper interuallis (nisi aliunde ordinis periodorum peruersio consequatur) fiunt. Itaque ex humorum tali vel tali natura erit, vt recursus eiusmodi fiant. Nimirum periodorum & febrium intermittentium caussæ sunt humores excrementitij, bilis, melancholia, pituita: & quæ febres tertia die redeunt, ab humore bilioso proueniunt;

quæ

quæ quarto, à melancholico; quæ ſingulis, modò non ſint tertianæ duplices, à pituitoſo.

Non tamen ſimpliciter ex humoribus cauſſa periodorum deduci poteſt, ſed quatenus ij peculiarem qualitatem ſeu ex putredine ſeu corruptione acquirunt, ob quam certo tempore quaſi efferueſcunt, & moueri incipiunt. Cùm enim effectus hic definitus & determinatus ſit, qui in omnibus indiuiduis eodem modo ſeſe habet, determinatam etiam ac definitam & in omnibus indiuiduis eodem modo ſeſe habentem cauſſam habeat, neceſſe eſt. Quæ cùm nec membrorum diſpoſitio, nec humorum quãtitas (videmus enim, etſi materiæ copia decreſcit, ac paroxyſmi fiunt breuiores, nihilominus eos ſtato tempore redire) aut humoris qualitas manifeſta, craſſities, viſciditas, tenuitas, vel ſimilis aliqua, quæ variari ſolet, qualitas eſſe poſſit: meritò ad peculiarem & propriam qualitatem ac naturam humoris confugiendum. Quæ etiam vbi mutatur, ipſius febris typus mutatur. Dum enim bi-

lis mutatur in melancholiam, febris, quæ tertio antea die recurrebat, iam quarto inuadere ſolet. Atque hæc qualitas etiam poſtea in humore, ceſſante putredine, & ab ea pendente febre, manere poteſt. Vnde, vt Fernelius, *de febribus, cap.* 10. teſtatur, cruciatus colici, articulorum dolores, & ſimiles morbi poſt diuturnas tertianas & quartanas orti, etiam ſtatas periodos obſeruant, ob diſpoſitionem illam, quam ex humorum putredine ſeu corruptione conceperunt.

Si quis tamen non ex ſola corruptione iſtam occultam proprietatẽ deducere, ſed ad eius generationem etiam cauſſas cœleſtes concurrere ſtatuere velit, cum eo non multum pugnarim. Videmus enim, præcipuè circa ſolſtitia & æquinoctia, febres tales, præcipuè diuturniores, incipere & terminari.

Ordo paroxyſmorum.

Etſi verò febres ſtatas periodos obſeruant: tamen obſeruatur in iis etiam quædam differentia. Nam interdum paroxyſmus eodem planè tempore redit: aliquando ſequens paroxyſmus citiùs, quàm prior, recurrit, qui typus appellatur

pellatur προληπτικὸς: aliquando verò ſequens paroxyſmus tardiùs, quàm prior, redit, & nominatur ὑςερητικὸς typus. Et quidem nunc per totum morbi decurſum talis typus obſeruatur, & ſæpe à principio febris vſque ad integram ſolutionem omnes paroxyſmi anticipant vel poſtponunt: nunc verò in aliquibus fit anticipatio, in aliquibus poſtpoſitio vel eodem tempore recurſus.

Anticipationis & poſtpoſitionis cauſſa.

Accidere autem anticipationem plerique dicunt, cum humores ob aliquod in victu erratum augentur, aut mouentur medicamentis, ira, motu & ſimilibus cauſſis. Tardius autem redire, dum materia imminuitur, vel craſſior redditur. Quod quidem, vbi typus cõſuetus mutatur, ita fieri poſſe, vt non negamus: ita cum febris aliquem typum vel προληπτικὸν, vel ὑςερητικὸν ſemper obſeruat, cauſſa potiùs ex humoris diuerſitate petenda videtur. Etſi enim bilis ſuo modo corrupta tertianæ periodi, melancholia quartanæ cauſſa ſit: tamen bilis & melancholia ſecundum corporum & temperamentorum diuerſitatem nonnihil ſæpe variat. Hinc etiam accidit, vt licet illud

illud fermentum putredinale, vel qualitas occulta bili inducta, sit caussa tertiani circuitus, melancholiæ inducta quartani: tamen secundum humoris differentiam fieri potest, vt horis aliquot citiùs vel tardius illa humorum efferuescentia accidat.

Longitudinis paroxysmorũ caussa.

Longitudinem verò & breuitatem paroxysmorum quod attinet, pendet ea ex copia vel paucitate materiæ, dispositione humorum ac corporis. Humor enim copiosus lõgioris paroxysmi caussa est, quàm paucus. Ita quoque crassus longiorem periodum parit, quàm tenuis; cùm tardius, quàm tenuis, discuti possit. Si vires corporis sint robustæ, quæ facilius id, quod molestum est, expellere solent, quàm debiles: breuior fit paroxysmus. Corporis quoque constitutio rarior, vtpote ad materiæ discussionem aptior, caussa est breuioris paroxysmi; densior longioris. Atque vbi omnes caussæ, quæ breuem paroxysmũ efficiunt, concurrunt, fit is breuissimus: vbi omnes, quæ longum producunt, adsunt, fit longissimus: vbi quædam caussæ, quæ breuem paroxysmum efficiunt, adsunt,

adſunt, quædam deſunt, fit paroxyſmus medio modo ſeſe habens.

Cauſſæ remotiores febrium intermittentium.

Atque hæc de cauſſæ proximæ, quæ febres intermittentes excitat, natura, loco, & motu dicta ſint. Cauſſæ verò remotiores, & quæ ad iſtius materiæ in venis meſaraicis generationem & putrefactionem faciunt, ſunt cibus & potus non boni ſucci, ſed humoribus vitioſis ſuæ naturæ reſpondentibus materiam præbentes; ventriculi praua diſpoſitio, ob quam cibi bileſcunt, vel aceſcunt; aëris conſtitutio intemperata. Etſi enim in diuerſis corporibus diuerſi humores naturaliter generentur: tamen ſi magna ſit cauſſarum euidentium vehementia, etiam in diuerſi temperamenti corporibus eoſdem humores & ab iis pendentes morbos ea producere poteſt.

Differentia.

Differentias febrium Intermittentium quod attinet, pendent eæ à diuerſitate humorum. Tot enim ſunt febrium intermittentium ſpecies, quot humorum, à quibus producuntur. Sunt autem ſecundum vulgarem ſententiam tres illi excrementitij humores, bilis, pituita,

melan

melancholia, atque ita tres febrium intermittentium ſpecies, bilioſa, pituitoſa & melancholica, quas differentias tertianam intermittentem, quotidianam intermittentem, quartanam intermittentem nominare ſolemus. Et quidem ſi humores illi ſinceri ſint, febres etiam puras generant; ſi miſti, nothas: Et quæ ex bile ſincera fit febris, tertiana pura nominatur; quæ verò à bile flaua cum alio humore mixta prouenit, tertiana notha dicitur.

An detur quotidiana.

De quotidiana tamen intermittente res non ita plana est. Fernelius enim hanc omnium eſſe rariſſimam, & quæ vix ex ſexcentis vna obtingat, febréſque intermittentes, quæ quotidie affligunt, plerumque potiùs tertianas duplices eſſe ſtatuit. Platerus verò hanc febrem planè negat. Et omnino cùm Galenus, 8. *meth. med. cap.* 5. duplicem ſaltem cruditatem conſtituat, vnam nidoroſam, alteram acidam: duobus etiam febrium generibus ſaltem materiam præbere poſſe videntur, bilioſis & melancholicis. Etſi enim pituita quædam datur, quæ *κατ' ἐξοχὴν*, humor

humor crudus appellatur : tamen cùm illa valde frigida ſit, vix putreſcere & febrem excitare poteſt.

An dentur febres quintana, &c.

An verò plures dentur febrium circuitus,& an præter tertianas,quartanas, & ſi habentur, quotidianas, etiam dentur febres, quæ vltra quartum circuitũ extendantur,dubium eſt. Galenus equidem eas non vidit. Hippocrates tamen & alij etiam Medici obſeruarunt, dari febres,quæ quinto,ſexto,ſeptimo,octauo,nono die demum reuerſæ ſunt. Quæ autem horũ circuituum cauſſa ſit, valde obſcurum eſt. Alij è diuerſa bilis & melancholiæ conſtitutione cauſſam horum circuituum petunt, atque Andreas Cæſalpinus, *artis medic. lib.* 2. *cap.* 15. quintanas ad bilem,ſeptanas ad melancholiam refert, ſtatuitque, tales rariores typos ſpecies eſſe ſimplicium typorum interpolata acceſſione vna aut pluribus, & quintanam eſſe tertianæ ſpeciem,in qua dies tertia eſt ſine paroxyſmo, ſeptanam eſſe quartanæ ſpeciem interpolata acceſſione diei quarti. Plerique verò horum circuituum rationem ex varia humoris melancholici cum

aliis

aliis mistura petunt. Verùm etsi satis probabile sit, febres has omnes, vtpote longiorem periodum habentes, ab humore melancholico prouenire: tamen mistura humorum opus esse non videtur; cùm nullus humor detur, qui melancholiæ mixtus, tardioris, quàm ipsa, periodi caussa sit. Ipsi enim humores & melancholici & biliosi non semper sunt eiusdem generis; & propterea corruptio etiam, quam patiuntur, non semper eadem est: vt mirum non sit, effectus quoque, qui ab iis proueniunt, non semper esse eosdem. Et vt in morbis epidemiis interdum raræ & mirandæ humorum corruptiones accidunt: ita in febribus intermittentibus etiam tale quid accidere posse, absurdum non est.

Signa diagnostica.

Febres intermittentes non difficulter cognoscuntur. Febres enim istæ ad ἀπυρεξίαν perueniunt, statisque periodis, & quidem, vt Galenus, 1. *ad Glaucon. cap. 5. 2. de crisib. cap. 3. & 2. de differ. febr. cap. 3.* docet, cum rigore, vel horrore, vel frigore redeunt. Etsi enim febres interdum occurrunt, quæ videntur

tur intermittentes, ac cum nullo rigore, horrore, vel frigore inuadunt: reuera tamen tales non ſunt, ſed lentæ & obſcuræ continuæ, aut ſi ſunt reuera intermittentes, non puræ illæ ſunt, quarum ideam Galenus propoſuit, ſed nothæ.

Prognoſtica.

Febres autem hæ minus periculoſæ ſunt, quàm continuæ, & rarò, niſi vires vel ætatis ratione, vel alia de cauſſa ſint deiectæ, aut error in diæta committatur, ſunt lethales; cum tempore ἀπυρεξίας, & vires colligere, & neceſſaria medicamenta adhibere liceat.

Indicationes & curatio.

Curationem harum febrium in genere quod attinet, cùm earum cauſſa in venis meſaraicis colligatur & generetur, putredinem concipiat, & hinc in totum corpus diffundatur, tandemque per inſenſibilem tranſpirationem vel ſudores diſcutiatur; cauſſa verò recurſus febris ſit, vt Galenus, 2. *de diff. febr. cap. vlt.* docet, duplex in corpore vitioſa διάθεσις, vna inquinamentũ quoddam aut σηπεδονῶδες περίττωμα, ex præcedente paroxyſmo relictum, al-

tera

tera membri excrementitios humores generantis debilitas: quid in qualibet intermittente febre agendum ſit,facilè hinc patet.

Purgantia. Nam cùm initium generationis & corruptionis humorum febrem producentium ſit in primis viis,danda opera, vt humor vitioſus expurgetur, antequam reliquum ſanguinem corrumpat, & vitioſam diſpoſitionem ac debilitatem parti inducat. Verùm cautè in iſtis euacuationibus procedendum; cùm non omnium febrium intermittentium eadem ſit ratio. Nam cùm ille humor vitioſus & excrementitius febris cauſſa in meſaraicis ſanguini immiſtus ſit,etiam cruditas & coctio quædam ſuo modo neceſſaria eſt, qua humores vitioſi à bonis ſeparentur & ad euacuationem apti reddantur. Idque ſæpe breui tempore in febribus bilioſis accidit; & humor bilioſus aliàs ad motum ſatis aptus eſt.In quartana verò humor contumacior eſt, & propterea de conſilio Galeni, 1. *ad Glauc. cap.* 11. non facilè vllum forte medicamentum ab initio exhibendum.

Et

Et omnino ſudorifera tutò non exhibentur, niſi priùs euacuationes præceſſerint. Si enim multi vitioſi & excrementitij humores adhuc in primis viis conſiſtant, facilè fieri poteſt, vt ſudoriferis intempeſtiuè exhibitis, ij ad alias nobiliores partes detrudantur, & variorum, ac grauium, & qui plus periculi, quàm ipſa febris, afferant, malorum cauſſa fiant.

Sudorifera.

Venæ ſectioné quod attinet, ea quidem à cauſſa febrium intermittentium primaria, quæ in venis meſaraicis generatur, & maximam partem hæret, non indicatur: quia tamen interdum ſanguis ſimul abundat, qui facilè corrumpi, & à vitioſis humoribus inquinari, atque à natura à febre debilitata ſatis regi, ſi copioſior ſit, nõ poteſt; & progreſſu morbi ſubinde aliquid peccantis materiæ in venam cauam tranſit ac ſanguini permiſcetur: habet quandoque locum venæ ſectio; quæ tamen non mox initiò & ante primarum viarum euacuationem inſtituenda eſt.

Venæ ſectio.

Si euacuationibus hiſce febris non tollatur, danda opera, vt cauſſæ recurſus

paroxyſmorum tollantur, & propterea duo agenda reſtant, vt ſcilicet illa diſpoſitio & debilitas partis vitioſos humores generantis tollatur, quod fit alterantibus, quæ ſimul humoris vitium emendant; & inquinamentum illud, ac μίασμα ex humorum putredine relictum diſcutiatur. Et quidem ab inquinamento illo & paroxyſmos pendere, & eo ſublato febres ceſſare, vel ex eo patet, quod, dum à natura id ad ambitum corporis è venis expellitur, & circa labia, nares & alias faciei partes puſtulæ excitantur, *vvann der Mundt oder die Baſe auſzchlæget*, febris ceſſat.

Febrifuga. Tollitur autem præcipuè ſudoriferis. Sunt tamen & alia quædam medicamenta, & Medicis & vulgo nota, quæ paroxyſmos febriles tollũt, & propterea febrilia, πυρεταγωγά etiam, & ſpecifica febrifuga appellantur, quæ tamen non ſudores mouent, ſed alio proculdubio modo illud μίασμα, & per conſequens paroxyſmum, auerruncant, qualia vulgo recenſentur puluis è cochlearum teſtis vſtis, è cõchis margaritiferis ſeu

ſeu matre perlarum calcinata, ex cancris fluuiatilibus & præcipuè eorum oculis, qui ita dicuntur, paratus, & ſimilia. Quo autem modo hoc præſtent, ab autoribus non explicatur. Vt, quid mihi videatur, dicam, talia medicamenta præcipitatione quadam vim illam efferueſcendi & paroxyſmum excitandi in humoribus tollere videntur. Quò & opiata pertinere videntur. Tutò tamen talia non exhibentur, niſi humores vitioſi, & qui cauſſæ antecedentis rationem habere poſſunt, priùs tollantur. Aliàs enim, qui à natura in paroxyſmo ſtimulata expelli poterant, in corpore relinquuntur, & poſtea cachexiæ, hydropis, icteri, doloris colici, & aliorum grauium malorum cauſſa fieri poſſunt.

Topica. Applicantur etiam extra quædã medicamenta ad febres intermittentes tollendas, ex telis aranearum, oleo aranearum, & veſicatoriis quibuſdam, quæ proculdubio id, quod præſtant, μίασμα, & inquinamentum illud febrile extrahendo & euacuando præſtant.

CAPVT XVIII.

De Febribus intermittentibus in specie, & primò de tertiana intermittente.

Tertiana Intermittens.

POstquam de febribus intermittẽtibus in genere egimus, de iisdem iam etiam in specie agendum. Inter eas frequentissima est tertiana Intermittens, quæ à bile in venis mesaraicis putrescente ortum habet.

Differentia eius.

Est autem febrium harum quædam differentia. Nam primò bilis ipsa, è qua febres hæ generantur, non est eiusdem generis. Interdum enim est bilis naturali illi, quæ in vesicula postea colligitur, similis, aliquando verò præternaturalis, viridis vel æruginosa, qualis etiam à febricitantibus interdum per vomitum vel aluum reiicitur. Deinde bilis vel sola putrescit, vel alium humorem habet admixtum, pituitam vel melancholiam. Illa puram, hæc notham tertianam constituit. Differunt etiam ratione durationis. Nam si paroxysmi vltra 12. horas non extendantur, tertianæ puræ solent nomi

nominari; ſi verò paroxyſmus vltra 12. horas extendatur, non ampliùs exquiſitæ ſeu puræ tertianæ, ſed vel tertianæ ſimpliciter vel nothæ appellantur. Et quarum paroxyſmus vltra 24. horas extenditur, tertianæ extenſæ dicuntur. Accidit autem hoc ob humoris vel tenuitatem aut craſſitiem, vel copiam aut paucitatem. Quò enim bilis eſt tenuior vel paucior, eò citiùs diſcutitur: quò verò craſſior aut cum craſſis humoribus mixta, vel copioſior, eò diutius durat paroxyſmus.

Cauſſæ. Cauſſæ autem huius febris omnes ſunt, quæ bilem excrementitiam generare valent, intemperies nimirum calida & ſicca, aëris conſtitutio calida, calidorum ciborum potúſque, vt & medicamentorum vſus, vigiliæ, inedia, labor & exercitium nimium. Etſi verò & in epate bilis flaua generari poſſit: tamen ſæpiſſime etiam primæ coctionis & meſaraicarum venarum vitio generatur. Siue ergo cibi, ſiue ventriculi vitio multa bilis in ventriculo generetur, & cum chylo ad venas meſaraicas deducatur, ibique

cumuletur,& tandem putreſcat : febris accenditur.

Cauſſis bilem generantibus ſi coniungantur cauſſæ pituitam & melancholiam generantes, fiunt tertianæ nothæ.

Signa diagnoſtica puræ tertianæ.

Inuadit autem hæc febris ſtatim, ſi ſit pura, cum rigore quaſi carnem pungente. Deinde vbi rigor ceſſat, mox ſequitur calor multus, acer & mordax, atque in vigore æqualiter quoquo verſum extenditur, vnde ægri ſpiritũ multum ducunt, ſitique cruciantur. Pulſus in principio paroxyſmi ſunt parui, debiles, tardi ac rari; increſcente verò paroxyſmo mox fiunt vehementes, veloces, frequentes atque aliquo modo duri, & omnis inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes. Vbi ad ſtatum paroxyſmus peruenit, ægérque bibit, vapor multus per cutem erumpit, ſuperuenit bilis vomitus,qui tamen etiam ſæpe mox poſt rigorem accidere ſolet, venter ſoluitur, linioſa minguntur, vel etiam plura horum eueniunt. Poſtea ſudor ſequitur vaporoſus & calidus in toto corpore, pulſuſque eſt velox, magnus,

magnus, vehemens, qualis eorum, qui ex motu incaluerunt. Vrina eſt ſubrufa vel ſubflaua, & paulò poſt nebulam albam, vel æneorema habet. Paroxyſmus vltra 12. horas non durat. Præceſſerunt etiam vel adſunt cauſſæ, quæ bilem generant.

Notha. Notha verò tertiana cognoſcitur è cauſſis, quæ non puram bilem, ſed ſimul vel pituitam, vel melancholiam generant. Calor non eſt ita acris, vt in pura tertiana, ſed mitior, neque ſtatim per vniuerſum corpus diffunditur. Neque etiam ſoluitur hęc febris flauæ bilis vomitu vel ſudore, ſed quidam vapores in declinatione exeunt: & ſi qui ſudores erumpunt, ij vel non ſunt vniuerſales, vel ſi ſunt vniuerſales, febrem tamen non tollunt. Vrina non ita ignea eſt, vt in pura tertiana, & coctionis ſigna in ea tam citò non apparẽt. Pulſus initio durus eſt, & durities illa indies augetur vſque ad paroxyſmum ſeptimum, deinde ſenſim fit mollior, & vrinæ quoque magis coctæ apparent. Paroxyſmus ſæpe ad horas 18. & plures extenditur: interdum tamen, ſi ſcilicet materia ſit pau-

cior & virtus fortis,etiam intra 12.horas terminatur. Terminatur ferè non ſeptem periodis, ſed ſæpe vſque ad 14. interdum ad 20.vſque pertingit.

Sunt autem febres hæ inter omnes putridas minùs periculoſæ, 4. *aphor.* 43. Et quæ ſunt puræ, non diu durant, ſed ſeptem circuitibus iudicantur ad ſummum. 4.*aphor.*59. Nonnunquam etiam tribus aut quatuor paroxyſmis terminantur. Tertianæ verò nothæ vt ſunt frequentiores, ita longiùs durant. Etſi enim, ſi materia ſit pauca, & medicamenta neceſſaria maturè exhibeantur, nonnunquam quinto vel ſeptimo paroxyſmo terminantur: tamen plerumque vix quatuordecim paroxyſmis terminantur, & ſæpe ad 40.diem extenduntur, nonnunquam etiam ad menſes ſex durant, & in vitia epatis vel lienis deſinunt, vel etiam ab iis fouentur.

Progno-ſtica. Etſi verò tertianæ plerumque periculo vacant: tamen interdum pernicioſæ fiunt.1.ſi aliquis error vel ab ægro,vel à medico committatur. 2.ſi humor,quem Natura expellere conatur, in membrum

brum aliquod præcipuum decumbat. 3. ſi humor ſit valde tenuis, putridus, vel prauus. 4. ſi humor tenuis craſſum admixtum habeat, eumque moueat ac ſuccendat. 5. ſi humor craſſus à calore fuſus, aut in partem aliquam decumbat, & vel periculoſum catarrhum, vel aſthma, vel arthritidem excitet, aut vterum in conſenſum trahat. 6. ſi malignam qualitatem humor acquirat.

Indicationes & curatio.

In curatione autem febris huius, vt & in aliis, reſpiciendũ ad febrem, cauſſam, & virtutem. Febris refrigerantia indicat & humectantia. Eadẽ & bilis, vt cauſſa, requirit; quæ ſimul euacuari poſtulat. Si tamen alius humor admixtus ſit, alterantia, præparantia & euacuantia, quæ ille humor requirit, admiſcenda. Et quia focus materiæ eſt in venis meſaraicis, humor vitioſũs inde, antequam bonum ſanguinem inquinet, euacuandus, & ſi opus ſit præparandus. Poſtea etiam alterandus, & partis vitioſos humores generantis diſpoſitio corrigenda. Tandem danda opera, vt inquinamentum illud putredinoſum ſudoriferis diſcutiatur.

Purgatio. Primò ergo primæ viæ euacuentur vel clysteribus, vel exhibitis medicamentis lenientibus *ex syrupo rosarum solutiuo, manna, cassia*, quibus & *rhabarbarum, agaricum, folia senæ*, pro humoris peccantis ratione addere licet. Vomitoria quoque non inutiliter exhibentur, præsertim si æger cardialgia, nausea & desiderio vomendi molestetur. Et cùm materia in venis mesaraicis consistat, & ipsa Natura in principio paroxysmi vel per vomitum, vel per aluum expellere eam conetur, medicus ei subuenire debet, & materiam, si natura ipsa per has vias expellere tentat, vel per aluum, vel per vomitum eiicere. Et cùm materia plerumque in primis viis sit vel copiosior, vel crassos humores admixtos habeat, non solùm lenientibus opus est, sed iis etiam, quæ diximus, medicamenta admiscenda; imò interdum aliquid *electuarij de psyllio, de succo rosarum, rosati Mesuæ.* Videndum tamen, ne humores è venis ad primas vias trahantur.

Venæ sectio. Venæ sectionem quod attinet, etsi bilis in venis mesaraicis consistens eam non

non requirat: tamen ſi adſit ſanguinis abundantia, & humor vitioſus è prima corporis regione etiam in venam cauam penetrauerit, id quod ex vrinis rubicundis & craſſis cognoſcetur, viréſque adſint, venam ſecare licet. Et proinde non mox in prima inuaſione, ſed pòſt vena aperienda. Habenda tamen febris ratio. Si enim tertiana ſit pura, quæ etiam breuior eſſe ſolet, maturiùs vena aperienda, ſi requiratur; cùm ſi poſt tertium paroxyſmum differatur, in ipſum morbi ſtatum incidat. Si verò tertiana ſit notha, poſt tertium paroxyſmum differre venæ ſectionem licet, vbi ſcilicet plus humoris morbifici ſanguini in vena caua iam permixtum eſt. Minori autem copia ſanguis mittendus in tertiana pura; cùm, vt in continuis, is non ſit primarium indicans; & vires maiorem copiam mitti non ferant. Tutiùs & maiori copia ſanguis mitti poteſt in tertiana notha. Inſtituitur autem venæ ſectio commodiſſimè tempore ἀπυρεξίας.

Præparantia, Poſtea exhibenda ea medicamenta,

quæ & humoris biliosi qualitates excedentes, quibus is Naturæ molestus est, dispositionémque in parte vitiosam & excrementitios humores generãtem corrigant, ipsique inquinamento à putredine relicto contraria sint. Talia sunt refrigerantia & humectantia, quæ simul primas vias extergendi & putredinem inhibendi vim habent, qualia sunt, *cichorium, taraxacum, endiuia, acetosa, hordeum, semina frigida maiora & minora, succus citri*, & ex his parata, *syr. acetosæ, acetosus simplex, oxysaccharum s. de cichorio, de endiuia, de acetositate citri, cum aq. & decoctis iisdem.* Quibus in nothis tertianis addere licet, quæ pituitam vel melancholiam respiciunt, *radices fœniculi, graminis, asparagi, asarum, polypodium, carduum benedictum, centaurium minus, absinthium, scolopendrium, betonicam.* Vtilis est etiam *spiritus vitrioli & salis, cremor tartari, tartarum vitriolatum.*

Specifica. Inter ista autem medicamenta sunt quædam, quæ peculiari vi quadam tertianis resistere perhibentur; quorum tamen plerorumque etiam manifestæ caussæ

caussæ reddi possunt, qualia sunt *taraxacum, chamæmelum, centaurium minus, plantago, morsus diaboli.*

Alterantibus hisce aliquandiu exhibitis si febris sit pertinacior, vomitoria vel purgantia exhibenda sunt, quæ quidem plerumque die ἀπυρεξίας exhibentur. Si tamen animaduertatur, materiam vel ad ventriculum, vel ad aluum instante paroxysmo inclinare, licet vel instante paroxysmo vomitoria exhibere, vel lene purgans, vt tamen ante paroxysmi initium purgatio absoluatur.

Purgantia.

Inter vomitoria laudatur in primis asarum & genista. Inter purgantia rhabarbarum. Fortioribus elect. de psyllio, rosatum Mesuę, de succo rosar. exhiberi possunt, & in nothis tertianis agaricum vel sena addi. In quibus etiam repetitis præparationibus & purgationibus opus est.

Vrinam mouentia.

Purgato satis corpore reliquiæ per vrinam mouentia tollendæ sunt. In pura tertiana vtilis est *emulsio sem. 4. frigid. maior.* facta cum sero lactis caprini, vel aqua hordei, fragorum, cicho-

rij; in notha conuenit *decoctum radic. graminis, asparagi, fœniculi, capill.* ♀, *cicerum rubrorum, cuscutæ, fl. chamæmeli, absinthij.*

Sudorifera. Imprimis verò Naturam, quæ in fine paroxyſmi ſudores mouere ſolet, imitetur Medicus, & reliquias humoris vitioſi ſudoriferis diſcutiat, vel ante, vel in fine paroxyſmi exhibitis. Et quidem in puris tertianis, in quibus aliàs natura in fine paroxyſmi ſudores mouere ſolet, ſæpe ſufficit, ſi æger aquã hordei bibat; vel exhibeatur aqua acetoſæ & cardui benedicti cum ſyr. acetoſit. citri. In nothis calidiora vſurpanda, qualia infrà de febribus malignis proponentur, quæ horis aliquot ante paroxyſmum exhibita ſæpe paroxyſmum tollunt.

Roborantia. Si hiſce remediis febris non tollatur & indicia adſint, viſcus aliquod, epar vel lienem, ſimul affici, illi quoque proſpiciendum. Et quidem quia epar in nothis tertianis plerumque à craſſa bile vel craſſis humoribus permixta, quæ ſanguinem inquinat, obſtruitur, ea quæ bilem detergent, vſurpanda. In quam rem

in

in primis *absinthium* vtile est, quod bilem detergendi, & eam per aluum & vrinam educendi vim habet, vt & *centaurium minus.* Vtiles etiam sunt *trochisci de absinthio, de rhabarbaro, gentiana,* & similia. Lienis & ventriculi, si debilitentur, similiter habenda ratio.

Febrifuga. Exhibentur interdum & alia quædam medicamenta, quæ febrifuga appellantur, de quibus capite præcedente dictum.

Topica. Et præter ista quædam adhuc extra corpori ad febrem tollendam applicantur, nimirum emplastrum è telis aranearum cum vnguento populeo, foliis bursæ pastoris, vrtica, ranunculo & vesicatoriis aliis.

Diæta. Diætam quod attinet, in pura tertiana intermittente victus ratio ferè sit eadem, quæ in tertiana continua. A melle, dulcibus, & omnibus, quæ bilem generant, abstinendum; vbi verò coctionis notæ iam apparuerint, vinum dandum tenue & aquosum. Cibus exhibendus est extra accessionem; nisi syncope imminens contrarium suadeat. Galenus, 10. *meth. med. cap.* 5.

In nothis tertianis ad duo imprimis in victu præscribendo attendendum, videndumque, ne vel morbus cibo copiosiore exhibito augeatur, vel vires, quæ in morbo longiore diutius sufficere debent, tenuiore victu periclitentur. Ideoque morbi & virium magnitudo inter se comparanda. Et si vires sint fortiores, & materia coctu difficilior, tenuiore victu vtendum; largiore autem cibo, si vires sint imbecilliores, atque materia coctu facilior. Potus non solùm refrigeret & humectet, sed & incidat, & proinde hyssopo & origano condiri poteſt. Et si aqua mulsa exhibeatur, χολῶδες illud addito aceto corrigatur.

CAPVT XIX.

De quotidiana intermittente.

Febris quotidiana.

SEcunda febrium intermittentium species eſt, quæ à pituita oritur, quæ, quia singulis diebus inuadit, quotidiana nominatur. Hanc Fernelius omnium febrium esse rarissimam, & quæ vix ex sexcentis vna obtingat, scribit.

bit. Imò ſunt, qui planè eam negant. Et quamuis multi quotidie febre corripiuntur: tamen non quotidiana, ſed vel duplici tertiana, vel triplici quartana laborant.

Cauſſa. Cauſſa huius febris cùm ſit pituita in venis meſaraicis putreſcens, omnia huius febris cauſſa eſſe poſſunt, quæ ad pituitæ generationem faciunt, nimirum debilis viſcerum, ventriculi imprimis, calor, alimenta frigida & humida, & eorum copia nimia.

Signa diagnoſtica. Cognoſcitur hæc febris ex cauſſis, quæ præceſſerunt, pituitam generantibus; tum ex pituitæ in corpore abundantis ſignis, in Inſtit. *lib.3. p.2.c.2.* explicatis. Inuadit autem hæc febris præcipuè tempore nocturno, cum extremitatum ſaltem refrigeratione vel horrore. Calor poſt refrigerationem lentè & tardè inualeſcit, ita vt modò calor, modò frigus percipiatur: ac calor primum non apparet acris, ſed halituoſus; ſi tamen manus diutius admota teneatur, aliquantum acris apparet: Et vbi per totum corpus diffuſus eſt, non valde vrit, vnde nec multum reſpirare, nec potum

appe

appetere ægri coguntur. Facies non rubet, ſed ferè eſt ſubliuida & ſubtumida. Vrinæ in principio ſunt albæ, tenues & crudæ: poſtea, cum materia concoquitur, fiunt craſſæ, turbidæ, & ſæpe etiam rubræ. In primis etiam paroxyſmis non ſudant, in progreſſu verò morbi parum ſudoris emittunt. Pulſus etiam valde paruus, rarus, & magis, quàm in quartanis, æque verò tardus. Paroxyſmus ad 18. horas extenditur, & interuallum, quod eſt ſex horarum, eſt rarò purum: imò ſæpe ad 24. horas extenditur.

Prognoſtica.

Quamdiu autem ſit duratura hæc febris, ex ſignis coctionis in vrina citiùs vel tardius apparentibus, & paroxyſmorum longitudine vel breuitate cognoſcitur. Si etiam natura maturè aliquam euacuationem tentat, breuitatis morbi ſpem præbet. Febris autem hæc, vtpote ab humore pertinaci orta, eſt longa, durátque ad dies 40. menſes tres vel plures, ac non caret periculo, & cùm ventriculus & epar in ea maximè afficiantur, ſæpe in cachexiam & hydropem ægrum coniicit.

Curatio

Curatio ferè eadẽ eſt, quæ quotidianæ continuæ. Humor enim pituitoſus præparandus & euacuandus eſt. Primæ nimirum viæ euacuentur clyſteribus humori pituitoſo accommodatis. Venæ ſectio vix locum habet. Vtilis verò eſt vomitus magis, quàm in vlla alia febre; cùm ventriculus maximè afficiatur. Ciendus eſt autem is *raphano, ſemine atriplicis, anethi, fl. geniſtæ;* in fortioribus etiam *eſula*, & aliis paſſim notis. *Curatio.*

Humor pituitoſus conuenientibus medicamentis præparetur; *radicibus aperientibus, hyſſopo, origano, betonica, capill.* ♀, *agrimonia, chamædry, chamæmelo*, & aliis pituitæ conuenientibus, *ſyr. acetoſo ſ. & compoſito, ſyr. de duabus & quinque radicibus, melle roſato, ſyr. byzant. ſimpl. & compoſito, de hyſſopo, oxymelite ſimpl. & comp. ſcyllitico, ſpir. ſalis & vitrioli.* *Præparantia.*

Materia præparata euacuetur imprimis *agarico, mechoacanna, turbith, trochiſcis alhandal, elect. Indo, diaphænico, diacarthamo, pil. de hiera cum agarico, de agarico* & ſimilibus. *Purgantia.*

Sudores

Sudorifera & vrinam cientia. Sudores quoque & vrina cieantur medicamentis paratis ex *fœniculo*, *carduo benedicto*, *ſarſa parilla*, *ligno ſaſſafras*, *theriaca & Mithridatio*. Tandem & viſcera, in primis ventriculus & epar, roboranda.

CAPVT XX.

De quartana intermittente.

Quartana. TErtia tandem febrium intermittentium ſpecies eſt, quæ ab humore melancholico, in venis meſaraicis putreſcente, oritur, & quarto quoque die infeſtat, vnde quartana appellatur.

Cauſſa. Signa. Proxima nimirum febris quartanæ cauſſa eſt humor melancholicus, in venis meſaraicis circa lienem & vicina viſcera collectus, ac putredinem concipiens. Iſque nunc naturalis ſua natura frigidus & ſiccus, nunc aduſtionis alicuius particeps. Cauſſæ verò remotiores ſunt ea omnia, quæ ad humoris melancholici & atri generationem faciunt. Cibi nimirũ & potus huic humori melancholico generando apti; Inter quos etiam

etiam eſt acetum, de quo, vt Hippocrates, 3. *vict. rat. in acut. t.* 38. ſcribit, τὰ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται. ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος. Tempus autumnale, præcipuè ſi præcalidam æſtatem excipiat.

Signa. Cognoſcitur hæc febris ex quartano circuitu, & ſignis melancholiæ in corpore abundantis. Atque inuadit hæc febris cum moleſta quadam corporis inæqualitate, quam rigor ſequitur, qui initio paruus eſt, vel loco eius ſaltem refrigeratio & horror. Progreſſu morbi rigor fit ſemper maior, & tandẽ vehementiſſimus, cum dolore ὀστοκοπώδει. Calor paulatim accenditur, neque eſt vrens, ſed ſubmiſſus. Pulſus eſt rarus ac tardus, & licet in vigore paroxyſmi fiat velox & frequens: tamen reſpectu tertianarum tarditatem & raritatem ſeruat. Vrinæ in principio tenues ſunt & albæ; in progreſſu morbi coloratiores & craſſiores fiunt. Sudores in principio non ſunt multi, in progreſſu verò morbi copioſi.

Atque hæc ita ſe in quartana pura habent: in notha verò humoris ad-

mixti

misti notæ apparent, & calor, sitis, vigiliæ & alia symptomata sunt grauiora.

Prognostica. Febris hæc omnium longissima est, & sæpe non solùm ad aliquot menses, sed & annos extenditur, ac si non soluitur circa proximum solstitium vel æquinoctium, ferè ad alterum extenditur, & plerumque vere soluitur. Tuta etiam est & sine periculo, si sit legitima & sine visceris alicuius affectu. Quæ vero cum atra bile est, periculosior est; vt & quæ cum visceris alicuius grauiore affectu, & ægrum in hydropem, scorbutum vel tabem coniicit.

Indicationes. Curationem quod attinet, si ab humore melancholico puro sit hæc febris, is, quia frigidus, siccus, crassus, calefaciendus, humectandus, attenuandus, aut si adustus simul sit, aliquomodo refrigerandus. Deinde medicamentis conuenientibus euacuandus. Caussæ eum gignentes tollendæ, & si humores alij admisti sint, & illorum ratio habenda. Febris ipsa refrigerantia & humectantia indicat. Virium etiam, ne morbi diuturnitate deiiciantur, habenda

da ratio, vt & ventriculi, lienis, hepatis, ne lædantur.

Curatio. Tractanda autem hæc febris initio leniter, nec fortia medicamenta initiò vſurpanda: cùm humor melancholicus eorum vſu exaſperetur, & ex ſimplici Quartana facilè duplex vel triplex reddi poſſit. Galen. 1. *ad Glauc. cap.* 11. Minus tamen periculi eſt in vomitoriis.

Vena ſectio. Primæ ergo viæ clyſteribus, lenientibus medicamentis vel etiam vomitoriis euacuandæ ſunt. Poſtea, ſi ſimul ſanguis abundet, vena aperienda, & ſi is niger & craſſus ſit, copioſius euacuandus, vt hoc modo & ſanguinis copia imminuatur, & quod humoris melancholici in venam cauam diffuſum eſt, euacuetur. Sin autẽ ſanguis effluens tenuis & flauus appareat, ſtatim ſupprimendus. Et quidem ſi ſanguinis copia adſit, ſtatim in principio, primis viis euacuatis, vena aperiri poteſt. Si verò abſque ſanguinis abundantia hæc febris incipiat, non mox in principio vena aperienda, ſed vbi iam aliquid humoris peccantis in venas deductum &

ſanguini

ſanguini permiſtum eſt. Aperienda autem vena vel baſilica vel mediana. Plerique ſectionem ſaluatellæ commendant: verùm cauſſam nondum reddiderunt ſufficientem, cur aliis illa vena præferenda ſit.

Præparantia.

Sanguine euacuato materia peccans præparanda & coquenda eſt, ſimulque διάθεσις, humorem vitioſum generans, corrigenda. Et quidem ſi ex ſola naturali melancholia ſit febris quartana, humectantibus imprimis opus eſt; Calefacientia verò ſint moderata. Si verò humores aduſti admiſti ſint, refrigerantibus moderatè opus eſt; In progreſſu autem morbi etiam incidentibus & attenuantibus opus eſt. Si pituitoſus humor admixtus ſit, etiam initiò attenuantibus & incidentibus opus eſt, & tutius calefacere licet. Hinc exhibenda *borrago*, *bugloſſum*, *violæ*, *capillus* ♀, *endiuia*, *cichorium*, *fumaria*, *ceterach*, *lingua ceruina*, *chamædrys*, *chamæpitys*, *carduus benedictus*, *radic. althææ*, *glycyrrhizæ*, *cichorij*, *aperientes*, *polypodij*, *filicis*, *gentianæ*, *cortices tamariſci*, *capparum*, *radic. iuglandis*, *flor.*

&

& semen geniſtæ, viticis, fraxini, citri, ſuccus pomorum, & ex his cōpoſita; & nunc hæc vel illa eligenda vel admiſcenda, prout humoris peccantis natura id poſtulat.

Purgantia.

Materiæ autem coctio & euacuatio per interualla repetenda eſt, & quidem vbi materia aliquando præparata eſt, exhibeantur purgantia *ex polypodio, epithymo, foliis ſenæ, radic. ialapæ, elleboro nigro, lapide lazuli*, & ex his compoſitis; *ſyrupo de pomis Regis Sapor. elect. diacatholico, confectione Hamech, puluere ſenæ compoſito & diaſenæ, pil. tartareis ſeu melanagogis, de lapide lazuli, de ammoniaco*, incipiendo à mitioribus.

Vomitoria.

Vtilis eſt & vomitus, quo pertinaces interdum quartanæ tolluntur. Ita Galenus, *de theriac. ad Piſonem cap.* 15. die ante paroxyſmum à cœna vomitorium exhibet, poſtridie manè ſuccum ſeu dilutum abſinthij, & duabus horis ante paroxyſmum theriacam. Mitiora vomitoria fiunt ex *decocto ſem. anethi & raphani cum oxymelite.* Fortiora ex *aſaro* & *gratiola.* Fortiſſima antiquis fiebant ex *elleboro albo*: hodie medicamenta talia ex ♁ fiunt.

Hæmorrhoides. Si hæmorrhoides aperiri poſſint, plurimùm commodi ex his ſperandum eſt; cùm harum fluxus à multis morbis ex humore melancholico & aduſto natis præſeruet ac liberet. Aperientia ac præparantia ſuprà propoſita etiam vrinam ciere poſſunt.

Sudorifera. Tandem ad reliquias materiæ diſcutiendas, poſt purgantia, & coctâ iam materia, ſudorifera exhibenda, hora vna atque altera ante paroxyſmum. Galenus in vſu habuit in hunc finem duo medicamenta, vnum ex ſucco Cyrenaico, & theriacam, quæ & hodiè in vſu eſt. Vtilis eſt & *radix gentianæ*, *carduus benedictus*, *antidotus Saxonica* dicta, & ſimilia.

Appropriata. Huc pertinent & medicamenta, quæ à proprietate prodeſſe dicuntur; quorum tamen plerorumque ratio reddi poteſt, quod ſcilicet reliquias humoris diſcutiunt & abſumunt, ac viſcera roborant. Qualia ſunt *ſuccus abſinthij*, *verbena*, *radix imperatoriæ*, *plantago*. Alij etiam alia commendant, quorum tamen pleraque ſudores ſimul mouent, quæ ſuo tempore tutò exhibentur.

Opiata

Paroxyſmum inhibentia.

Opiata vero & ſimilia, quæ ſolùm paroxyſmum inhibendi vim habent, non ſemper tutò propinantur. Cùm enim facultatem expultricem ſaltem obtundant, & naturæ conatum ac materiæ motum inhibeant, humores vitioſi in corpore retenti alia mala excitare valent.

Tandem etiam ſupra carpos & pulſuum loco applicari poſſunt, quæ ſuprà in tertiana recenſuimus.

Interim ſemper etiam proſpiciendum viſceribus, & danda opera, vt illa roborentur, & lien, quod plerumque fieri ſolet, non obſtruatur, intumeſcat vel induretur.

Rigorem mitigantia.

Inter ſymptomata plerumque rigor ægro maximè moleſtus eſſe ſolet, qui mitigatur exhibita *theriaca* vel *Mithridatio* ante paroxyſmum, & inunctione ſpinæ dorſi *oleo chamæmelino*, *anethino*, *coſtino*, *rutaceo*, *de piperibus*, *laurino* cum *theriaca* & *Mithridatio*.

Topica.

Partibus etiam iis, quæ febrem præcipuè fouent, & quæ dolore tempore paroxyſmi maximè afficiuntur, imprimis lieni, fomenta, vnguenta, em-

plaſtra imponenda, ex *althæa*, *tamariſco*, *geniſta*, *anetho*, *chamæmelo*, *ammoniaco*, *bdellio*.

Diæta. Diætam quod attinet, cibi ſint boni ſucci, coctu faciles, & minimè humori melancholico generando idonei, ſed qui potiùs generationi melãcholiæ aduerſantur. Cibus ergo ſit humectans & calefaciens in melancholia, & ſi humor aduſtus ſit admiſtus, nonnihil refrigerans: ita tamen, vt vi craſſa attenuandi non deſtituatur. Cibi etiam condiantur *borragine*, *bugloſſo*, *fœniculo*, *petroſelino*, *capparibus*, *cinamomo*, *croco* & ſimilibus. A cibis verò craſſum & viſcidum ſuccum generantibus planè abſtinendum. Si Quartana ex ſe, ſine morbo præcedente, incipiat, primò victus paulò tenuior conuenit; hinc victus paulò craſſior conceditur, tandem verſus ſtatum rurſum tenuior præbeatur. Si verò alij morbo Quartana ſuccedat, primum victus paulò craſſior exhibendus, & poſtea ſenſim verſus ſtatum aliquid de eo detrahendum. Et ſi æger id ferre poſſit, commodum eſt, vt die paroxyſmi nihil comedat, aut certè horis ad minimum

mum ſex ante paroxyſmum nihil cibi capiat;ſecundum Hippocratem, 1.*aph.* 11.& 19.Nam cibi,qui tunc dantur,non corpori,ſed febri alimentum ſunt:Multæque quartanæ,vt & tertianæ,prolongantur,non ſua natura, ſed diætæ erroribus, imprimis quod ægri in paroxyſmo, vel inſtante paroxyſmo, à cibo & potu non abſtinent.Potus ſit vinum album,tenuius, maturum, non auſterum: vel cereuiſia bene defæcata, non flatulenta. Et vinum & cereuiſia condiri poſſunt herbis humori melancholico conuenientibus ſuprà enumeratis.

Febres quintana,&c.

Febres,quæ longiorem periodum habent,& vel quinto,vel ſeptimo die, vel longiore termino reuertuntur, cùm omnes ab humore melancholico, aut melancholia in humorem atrum & aduſtum declinante, vel atrum humorem admiſtum habente proueniant, vt ex duratione & aliis ſymptomatibus patet, etiam curandi eſt eadem ratio, quæ Quartanarum.Quæ tamen humoris peccantis ſit natura, diligenter attendendum.

CAPVT XXI.

De febribus compositis, & semitertiana.

Febres composita. PRæter hactenus enumeratas febres simplices dantur adhuc compositæ, cùm febris cum febre coniungitur. Diuiduntur autem illæ in Confusas & Implicitas. *Confusa.* Confusæ dicuntur vulgò, cùm duæ febres eodem tempore incipiunt ac desinunt, vt vix discerni possint; cùm scilicet humores diuersi inter se confusi eodem in loco putrescunt, & quilibet propriam naturam seruat. Quod tamen vt fiat, vix possibile videtur. *Implicita.* Implicitæ autem sunt, quæ ita coniunguntur, vt vtriusque natura ac symptomata & signa seorsim ac peculiariter cognosci possint.

Complicatio autem illa fit pluribus modis. Nam primò non putrida cum putrida coniungitur, vt hectica cum putrida. Deinde putrida cum putrida; idque rursum variis modis. Nam primò continua miscetur continuæ, deinde intermittentes intermittentibus; & quidem vel eiusdem generis, vnde sunt duplices

duplices Tertianæ; duplices, triplices Quartanæ; vel diuersi, sed id rariùs, vt Tertiana intermittens cum Quotidiana intermittente, nec non Tertiana intermittens cum Quartana intermittente. Tertiò continuæ cum intermittentibus; cum Tertiana intermittens Quotidianæ continuæ, aut intermittēs Quotidiana Tertianæ continuæ miscetur, quæ febres Semitertianæ appellantur.

Compositionis febrium modi. Modi autem compositionis febrium tres sunt, & febrium compositarum tres differentiæ; Subintrantes, Coalternæ, Communicantes. *Subintrantes febres.* Subintrantes sunt, cùm alterius paroxysmus incipit, antequam prioris paroxysmus desinit: *Coalternæ.* Coalternæ, cum vno paroxysmo finito, mox post breue interuallum alius incipit: *Communicantes.* Communicantes, quarum vnius paroxysmus mox post alterius paroxysmum incipit.

Signa cōpositarū febrium. Cognoscuntur autem febres compositæ ex signis simplicium, & imprimis ex frigoris, horroris, rigoris, reditu post quietem: & si rigor fiat, & sudor non subsequatur, aut post plures rigores vnus sudor accidat. Pulsus etiam si

in

in continua febre ſæpiùs fiat contractio, noui motus materiæ, nouique paroxyſmi, atque ita febris compoſitæ indicium eſt.

Prognoſtica.

Sunt autem febres hæ cæteris plerunque periculoſiores; cùm plus affligant, quàm ſimplices, & tempus agendi ferè deſit. Et præcipuè ſi ex diuerſis humoribus febres compoſitæ conſtent, ſunt curatu difficiliores; cùm quæ vni humori ſunt commoda remedia, alteri ſint incommoda.

Curatio.

Earum autem curatio è ſimplicium curatione patet, & cuique humori ac febri, quæ inde excitatur, ſua ſunt opponenda remedia.

Sed vt in ſpecie de febribus compoſitis aliquid dicamus, de duplici ac triplici Tertiana & Quartana, ac de Semitertiana aliquid addemus.

Duplex Tertiana.

Duplex vel triplex Tertiana fit ex bile, duobus aut tribus in locis in venis meſaraicis putreſcente. Et quidẽ ſi duobus in locis putreſcat bilis, fit Tertiana duplex, quæ vel ſingulis diebus ſemel, vel vno die bis affligit, vt altero die æger à febre ſit liber. Si autem tribus in locis

Tertiana triplex.

putre

putrescat, fit inde Tertiana triplex, quæ duorum dierum spatio ter affligit, vno scilicet semel, altero bis. Imò quatuor & quinque vel pluribus in locis bilis putrescere potest, atque inde tot Tertianæ excitantur.

Quotidiana duplex. Duplex Quotidiana fit ex pituita duobus in locis putrescente, ægrumque 24. horarum spacio bis inuadit.

Quartana duplex. Quartana duplex fit ex humore melancholico duobus in locis putrescente; & qui hac febre laborant, vnũ diem febre habent vacuum, sequentibus duobus diebus febre laborant. Qui verò triplici Quartana laborant, singulis diebus febricitant. *Quartana triplex.* Imò impossibile non est, vt, qui composita Quartana afficiuntur, vno die bis febricitent.

Et quidem Tertiana duplex sæpe ab initio talis est: Quartana verò duplex vel triplex plerunque ex intempestiuo medicamentorum, calidorum præcipuè sudoriferorum, vsu talis redditur, cum materia cruda agitatur saltem, sed non discutitur, & in plura loca dispergitur.

Curatio. Curatur autem & Tertiana & Quar-

tana compoſita, vt aliæ febres Tertianæ & Quartanæ. Hoc ſaltem attendendum, vt & cibi & medicamenta reſpectu paroxyſmi iuſto tempore exhibeantur.

Semitertiana. Semitertianam quod attinet, quæ Græcis πυρετὸς ἡμιτριταῖος appellatur, componitur ea ex Tertiana & Quotidiana, vna continua, altera intermittente; ac quidem præcipuè ex Tertiana intermittente & Quotidiana continua, continuitatémque ex pituita, horrorem ex intermittente habet, vt vulgò docetur, vnde & horridæ hæ febres appellantur. Verùm etſi non negauerim, humores ſimul in vena caua & meſaraicis putreſcere, febréſque complicatas, quæ varias exacerbationes & mutationes habent in ſymptomatibus, inde oriri poſſe: tamen non abſurdum videtur, etiam eas febres Semitertianas appellare, quæ natura ſua quidem ſunt Tertianæ intermittentes, cum inflammatione tamen viſceris alicuius coniunctæ, è qua febris ſymptomatica continua excitatur. Vbi enim pars materiæ febrilis cum ſanguine ad inteſtina, ventricu

triculum, epar & vicina loca protruditur, excitatur inflammatio, atque hinc febris continua symptomatica, quæ cum Tertiana intermittente complicata semitertianam constituit, quæ ratione intermittentis febris est horrida, ratione symptomaticæ continua: id quod obseruationes Medicorum docent, quibus compertum, in dissectis semitertiana mortuorum cadaueribus repertas fuisse inflammationes circa iecoris cauam partem, in ventriculo, intestinis, mesenterio, omento, liene. Vnde horroris & rigoris in hac febre caussam reddere facile est. Accidit enim is nunc ordinatè pro febris intermittentis natura; nunc inordinatè, cùm inflammatio nouam partem occupat, aut cùm pus fit, secundùm Hippocratem, 2. *aphor.* 47. Nonnunquam his febribus accedit malignitas: & tum ferè hæ febres populares sunt, & in plures grassantur.

Signa.

Cognoscitur hæc febris, & quidem si sit, quemadmodum vulgò describitur, composita ex Quotidiana continua & Tertiana intermittente, ex vtriusque febris signis. Febris enim continua &

alter humor quotidie affert paroxyſmum, alter verò tertio quolibet die, & ita dies altera duos habet paroxyſmos, altera vnum tantùm. Vide Galenum, 2. *de differ. febr. cap.* 7. Si autem ex viſceris alicuius inflammatione coniuncta prouenit, inflammationis ſigna adſunt, ſimúlque febris intermittens ſuum typum obſeruat. Malignitas, ſi adſit, ex ſuis ſignis cognoſcitur.

Prognoſtica. Febris autem hæc omnino periculoſa eſt, cùm ratione continuitatis & ſymptomatum, tum inflammationis aut malignitatis.

Curatio. Curatio eius dependet, vel ex curatione Tertianæ intermittentis & continuæ Quotidianæ, vel ex curatione febris intermittentis ſimplicis vel duplicis & inflammationis viſceris.

***

LIBER

LIBER III.

De Febre hectica.

CAPVT I.

De natura Febris hecticæ.

Febris hectica.

ATQVE hæc ita de febribus putridis dicta ſunt; & ſic prius febrium genus, quarum calor κατὰ σχέσιν, corporis viuentibus partibus ineſt, explicauimus: reſtant adhuc Hecticæ, in quibus intemperies febrilis in habitum quaſi tranſiuit, & ita partes corporis viuentes occupauit, vt etſi à nulla cauſſa foueatur, nihilominus ſubſiſtere poſſit.

Cauſſa.

Ad febrem autem hanc generandam duo ſunt neceſſaria, ſubiecti ad calorem præt. natur. recipiendum promtitudo, & continua & vehemens cauſſarum calefacientium & febres inducētium actio.

Aptus ad hanc febrem ſuſcipiendam eſt habitus corporis calidior & ſiccior, ſiue naturalis, ſiue quacunque de cauſſa talis euaſerit.

Modus generationis.

Generantur autem hæ febres duobus modis. Vel enim ſequuntur alias febres, ſeu ardentes, ſeu diuturnas, cùm calor illarum vehemens, aut diuturnus partes omnes peruadit, earumque humidum abſumit; vel per ſe & à cauſſis euidentibus producuntur, quæ ſi ſunt leuiores, ephemeras; ſi ſunt vehementiores, hecticas producunt.

Differentia.

Hecticæ autem febris quidam gradus ſunt. Primus eſt, cùm rorida humiditas exſiccatur; Secundus, cùm carnoſa & adipoſa ſubſtantia perit: Tertius, cùm etiam fibroſas partes calor inuadit. Et quidem cùm humiditas rorida efferueſcit ſaltem, nondum verò abſumta eſt, Hectica ſine tabe nominatur. Vbi verò humiditas illa iam abſumta & exſiccata eſt, Hectica cum tabe, ſeu μαρασμώδης dicitur. Hectica autem interdum ſola & ſimplex eſt, interdum etiam cum putrida connectitur.

CAPVT

CAPVT II.

De signis febris hecticæ.

HEctica verò febris cognoscitur è calore continuo, nullum dolorem inferente, vtpote æquali & hectico, qui quidem primo attactu debilis, postea acrior apparet. Percipitur autem is maior in arteriis, quàm reliquis partibus. Et quidem calor post cibum sumtum hora vna vel altera augetur, & pulsus ad magnitudinem vel velocitatem mutatur, ita tamen, vt ἀνάβασις illa sit ἄθλιπτος, & libera, nihilque præcedat eorum, quæ putridarum febrium paroxysmos præcedere solent. Durátque hæc caloris & pulsus mutatio, donec alimentum distributum sit. Pulsus etiam in hac febre est paruus, creber & moderatè celer.

Signa diagnostica.

Et quidem quò magis vires sumit hæc febris, eò etiam corpus magis consumitur & virtus fit debilior, ita vt ægri palpebras vix attollere queant, & simul in secundo gradu vrinis pingue-

Signa differentiarum.

do telis araneorum ſimilis innatat. Tandem eadem, quæ in facie Hippocratica ab Hippocrate deſcripta apparent, etiam in Hectica μαρασμώδει conſpiciuntur.

Hectica cum putrida ſigna.

Hectica cum putrida, & quidem intermittente coniuncta, cognoſcitur ex eo, quod declinante paroxyſmo calor nihilominus, etſi remiſſus, aliquis relinquitur, adeſtque magnus virium languor, & reliquæ partes omnes temperatiores, loca ſolùm arteriarum calidiora ſunt, pulſuſque velocitatem & frequentiam non amittit, ægérque cibum aſſumit, ſed inde non roboratur. Hectica verò cum putrida continua coniuncta difficiliùs cognoſcitur. Patefit tamen ex eo, quod ſicca caliditas poſt finem declinationis, vel totius febris, vel eius periodorum remanet; corpúſque plus extenuatur, quàm aliàs fieri ſolet; vrina oleaginoſa apparet.

Prognoſtica.

Hecticam in principio cognoſcere, difficile; curare, non admodum difficile eſt: quæ autem tabi iam vicinior eſt, facilè quidem cognoſcitur, ſed difficulter curatur,

curatur, tandemque planè curatu impossibilis est.

CAPVT III.

De Curatione febris hecticæ.

CVrationem tandem quod attinet, intemperies calida & sicca refrigerationem & humectationem indicat, vires conseruari postulant, & quicquid humidi ac solidarum partium absumptum & exsiccatum est, restituendum humectantibus. Et quidem humectantia tutiora sunt; in refrigerantibus verò adhibendis cauendum, ne calorem natiuum iam debilem extinguant. Si verò hectica febris putridam coniunctam habeat, non tollitur hectica, nisi morbo priore sublato.

Indicationes & curatio.

Medicamenta refrigerantia & humectantia sunt *violæ, borrago, buglossum, nymphæa, rosæ, endiuia, cichorium, malua, sem. 4. frigida maiora, papaueris.* E quibus varia medicamenta in rem præsentem parari possunt.

Medicamenta interna.

Extra vtilissimè adhibetur Balneum

Externa.

aqua

aqua dulcis, de quo Galenus, 10. *meth. med. cap.*10. Quod vt plus humectet, *malua*, *viola*, *branca vrsina*, addi possunt. Vtile etiam est balneum ex lacte dulci. Post balneum inungatur corpus, imprimis spina dorsi, *oleo violarum*, *amygdalarum dulcium*, *nymphææ*, *rosarum*. Cordi etiam & thoraci, vt & epati ac renibus, medicamenta refrigerantia & humectantia applicentur.

Diæta. Maxima verò curationis spes in Diæta consistit. Aër sit temperatus, vel mediocriter frigidus. Cibus sit refrigerans & humectans, facilis coctionis, boni succi, paucorum excrementorum, & qui non mox dissipetur. Imprimis vtile est lac, quod, vt Galenus, 4. *de simpl. medic. facult. cap.* 17. docet, frigidum & humidum est, facilis coctionis, optimi nutrimenti, ac summam vim habet substantiam corporis nostri humectandi & reficiendi. Quod ne in ventriculo coaguletur, sacchari aut salis aliquid admiscendum, & solùm sumendum ea quantitate, quæ à ventriculo rectè concoqui possit. Vtilia

sunt

ſunt & iura inſtaurantia ac confortantia, de quibus alibi dictum: vt & cibi ex *amygdalis*, *nucleis pini*, *piſtaciis*, *ſeminibus* 4. *frigidis maioribus ac papaueris albi.* Cibi autem hecticis exhibeantur in parua quantitate, ſed ſæpius, ob virium imbecillitatem. Potus in noſtris regionibus ſit cereuiſia triticea, vel vinum aquoſum, album, dulce. Somnus ſit paulò longior. Si putrida cum hectica coniuncta ſit, danda opera, vt febris putrida primùm tollatur, non tamen hectica negligatur, ne, dum putridæ febri ſolùm adhibemus remedia, hectica augeatur, ſi ſolùm hecticæ, augeatur putrida.

LIBER

LIBER IV.

De Peste, pestilentibusque ac malignis Febribus.

CAPVT I.

De natura Pestilentiæ.

ABSOLVIMVS hactenus essentiales febrium differentias: restat, vt de accidentalibus iam dicamus. Inter quas præcipua est, & maximè cognitu necessaria, quæ pestilentiam & febres pestilentes ac malignas complectitur.

Pestis quid.

Et quidem pestem quod attinet, cum qua, etsi non semper, frequentissimè tamen, etiam febris coniungitur, nomen id morbo omnium perniciosissimo & periculosissimo tribui notissimum est: quæ verò eius morbi natura sit, maximè apud Autores controuersum. Primò enim cùm varia & diuersa morborum

morborum ac ſymptomatum genera in peſte appareant: tamen quia illa ſæpe etiam citra peſtem conſpiciuntur, peſtis natura non in tot differentibus ſpecie morbis & ſymptomatibus, ſed in peculiari aliquo genere conſtituenda eſt. Neque etiam τὸ ἐπιδήμιον vel contagioſum peſtis naturam conſtituit; cùm & alij morbi contagioſi & epidemij eſſe poſſint.

Peſtis cordis morbus.

Verùm cùm hoc omnibus in confeſſo ſit, tum peſtilentiam graſſari, quando plurimi ſimul eodem morbo corripiuntur & intereunt, aliique inficiuntur: facilè hinc patet, peſtem eius partis primariò morbum eſſe, à qua vita maximè pendet, & qua læſa, homo de vita ſummoperè periclitatur, cordis ſc. vitæ fontis & caloris vitalis officinæ. Etſi enim humor, cui peſtilens venenum inhæret, in variis partibus ſubſiſtere poſſit (vnde non iidem morbi & ſymptomata in qualibet peſte apparent:) tamen, quocunque in loco cõſiſtat, peculiarem cum corde ἀντιπάθειαν habet, & proindè hominem tam ſubito iugulat.

Vnde

An pestis natura in putredine consistat.

Vnde autem vis & qualitas illa cordi infesta & inimica ortum habeat ac dependeat, de eo maxima inter Medicos est controuersia. Et quidem nonnulli ex sola putredine pestilentiam cõstitui, & putredine pestis naturam absolui statuunt. Sed cùm illi ipsi agnoscant, non omnes febres putridas pestilentes esse, in putredine determinanda variè laborant, eamque alij aliter explicant. Verùm omnes frustra. Quocunque enim modo putredo determinetur, ad pestilentiam constituendam non sufficit. Etenim putredinis gradus & modi, quicunque etiam sint, cùm saltem secundum magis & minus sint, speciem non variant, neque pestem à reliquis putridis febribus seiungunt. Deinde pestis modo planè alio, quàm febres putridæ, lædit. Nam momento ferè sese exserit, & perniciosos effectus edit, stupendo modo sese diffundit, & in quosuis grassatur, tantillum veneni pestilentis alicubi diu latere & integrum conseruari & in corpus postea receptum tam subitò tam grauia mala producere potest, & eos effectus edere,

re,qui in primarum qualitatum, à quibus putredinis ratio solùm pendet, potestate non sunt. Præterea si à putredine solùm pestis proueniret, etiam febris à peste nunquam abesset: Cùm tamen obseruatum sit, aliquando à peste febrem absfuisse, vt ex Hippocrate, 3. *epid. comm.* 3. *t.* 25. 55. Galeno, 9. *de simpl. medic. facult.* §. *de terra Armena.* Iac. de partibus, *in* 1. *quarti Auicen. cap. de febre pestilenti.* Alex. Benedicto, Fr. Valleriola, *loc.comm.lib.*3.*cap.*18. & aliis patet. Tandem ipsa curandi ratio longè alia est, quàm aliarum febrium putridarum, & pestilens venenum alexipharmaca indicat & requirit, quæ in aliis putridis febribus nec indicantur, nec locum habent.

Itaque pestilentiam in occulta, totaque natura cordi aduersa qualitate consistere, pestilensque venenum tali qualitate præditum esse statuimus; id quod effectus, vt modò dictum, supra qualitatum primarum vires satis arguunt.

Pestilentiæ contagium coniunctum est,pestilentisque veneni naturam con-

tagium,

tagium, tanquam accidens proprium, quod omni, ſed non ſoli competit, conſequitur.

Definitio.

Itaque peſtilentiam definimus, quod ſit *morbus cordis venenoſus, à materia venenata, cordique tota ſubſtantia peculiariter aduerſa, contagioſaque genitus, & proinde ipſe contagioſus, omnéſque cordis actiones ſubitò & ἀθρόως lædens, maximè acutus, lethalis, omniſque generis pernicioſa ſymptomata inducens.*

Quæ autem ſpecifica huius veneni natura, & quæ eius in diuerſis peſtilentibus conſtitutionibus differentia ſit, nemo facilè explicabit. Mihi probabile videtur, eſſe ſupremum corruptionis gradum, quem quidem humores in corpore noſtro recipere poſſunt, ad quem per multas alterationes, mutationes & fermentationes peruenitur, & in quem morbi, qui præceſſerunt, tandem degenerant & abeunt. Vnde etiam peſte graſſante alij morbi ſporadici ac benigni omnes ferè ſilent, imò & qui præceſſerunt epidemij, ceſſant.

CAPVT

CAPVT II.

De caussis Pestilentiæ.

CAussas autem pestilentiæ seu summæ huius corruptionis quod attinet, sunt eæ duplices, aliæ pestem generantes, aliæ propagantes, quæ contagij nomine comprehenduntur. In priore classe sunt aër, stellæ, victus ratio, veneficia, imaginatio & terror. *Caussæ.*

Primò enim aër nonnunquam in se pestilentiæ semina continet, quæ vbi cum aëre quem inspiramus, ab hominibus attrahuntur, pestilentem morbum in iis excitāt. Atque id vbi accidit, pestilentes constitutiones longè grauissimæ excitantur, & lōgè perniciosiores iis, vbi per contagium saltem pestis transfertur. Aër autem pestilens euadit quidem, cum in eo caliditatis, & humiditatis excessus sunt, qui ad putredinem corpora disponunt, qualem aëris cōstitutionem describit Hippocrates, 3. *epid. comm.* 3. tamen etiam sine tali aëris constitutione pestis excitari potest, & ea ipsa corruptio nō in qualitatibus primis terminatur, *Aër.*

natur, ſed etiam occultas qualitates & τὸ θεῖον. Hippocratis concurrere neceſſe eſt. Venenoſitatem autem qualitatemque peſtilentem accipit primò à Cœlo, dum à ſtellarum peculiari influentia aër ſeu in primis qualitatibus ita diſponitur, vt putreſcat & corrumpatur, ſeu occulto etiam modo ita afficitur, vt in eo μιάσματα venenata homini tota ſubſtantia aduerſa generentur. Ad quam rem imprimis Saturnum multùm poſſe, Aſtrologi docent. Deinde etiam peſtilentiæ ſemina accipere poteſt aër ex terræ cauernis, dum ex iis halitus venenati in aëre diu concluſo geniti exhalant: ad quam rem faciunt terræ motus, qui eiuſmodi halitus venenatos commouent, iiſque exitum patefaciunt. Ita ex arca diu concluſa aperta peſtem exortam fuiſſe, annotauit Iulius Capitolinus, *in Vero.* Idem accidere poteſt è ſtagnantibus aquis & lacubus, puteorum aquis corruptis. Tandem etiam à cadaueribus interfectorum, & locuſtarum mortuarum copia putreſcente aërem infectum fuiſſe, hiſtoriæ teſtantur.

Secundo

Secundo etsi stellæ aërem corrumpendo pestilentiæ caussa esse possunt, dum eum ita corrumpunt, vt pestilentia illa, quæ in eo continentur, μιάσματα homini communicata pestem in eo excitent: tamen etiam per se corpus ipsum humanum afficiendo pestem excitare valent, dum vel ipsum aërem ita disponunt, vt seu manifestis, seu occultis qualitatibus corpori humano conseruando aptus non sit, sed humores in eo corrumpat, ita vt pestilentem naturam induant; vel etiam proximè atque immediatè occultis influentiis corpus humanum, & præcipuè humores ac spiritus in eo, corrumpant: Qua de re Astrologi consulendi.

Victus communis.

Tertiò pestilens venenum generari potest à victu communi : id quod non rarò accidit in diuturna annonæ caritate, in castris & obsidionibus, vbi homines cibo corrupto & prauo vti coguntur, è quibus praui humores generantur, qui in corpore detenti ampliùs corrumpuntur, & tandem pestilentem naturam induunt, id quod historiæ satis testantur.

Veneficia. Quartò peſtem excitant vnguenta & pulueres venenati ſparſi : id quod à maleficis quibuſdam factitatum fuiſſe, hiſtoriæ itidem teſtantur. Si quis tamen hoc cauſſæ genus ad contagium referre velit, cum eo non pugnabimus.

Imaginatio. Quintò, cauſſa eſt imaginatio & terror ac timor, docuitque experientia, quoſdam, dum vel è longinquo etiam peſte infectos vel mortuos, vel è domo infecta egreſſos conſpexiſſent, ex terrore nimio & timore in peſtem incidiſſe. Idem ex ira accidiſſe, obſeruaui.

CAPVT III.

De Contagio.

ATque hæ ſunt cauſſæ, quarum vi in aëre vel corpore hominum peſtilens venenum generari poteſt. Sæpe tamen accidit, vt neque aër, neque victus prauus, neque reliquæ cauſſæ peſtilentiam excitauerint, ſed aliunde ea in locum aliquem per contagium delata, & poſtea etiam per contagium in plures diffuſa ſit. Etſi enim & alij morbi

conta

contagioſi ſint: tamen peſtis omnium morborum contagioſiſſimus.

Contagium verò eſt ſimilis affectionis morboſæ in alio corpore, per inquinamentum à morboſo corpore communicatum, productio. Ad contagium verò requiruntur tria; Ipſum corpus contagioſum, quod alia inficit; affectio præter naturam, quæ alteri communicatur; & corpus, quod inficitur.

Contagium.

Primò corpus contagioſum eſt, quod dum morbo aliquo laborat, non ipſum morbum, (accidens enim de ſubiecto non egreditur) ſed aliquid cauſſæ morbificæ de ſe diffundit, & alteri communicat, atque hoc modo ſimilem in eo affectum excitat. Illud enim, quod à corpore contagioſo alteri communicatur, non eſt ipſe morbus, ſed corpus quoddam è corpore morboſo effluens, & in alio receptum, ſimilem affectum in eo excitare valens, Græci vocant *νοσερὰς ἀποκράσεις* & *ἀποῤῥοίας*, & *μιάσματα*, Latini inquinamenta ac ſemina contagij. Et cùm videamus, talia ſemina non ſolùm in minima quantitate noxias vires habere, & facilè in corpus ſeſe inſi-

 nuare,

nuare,ſed etiam diu durare & vires ſuas integras retinere : & exactiſſimam miſtionem habeant,& ſpirituoſa quodammodo ſint, ac occulta aliqua qualitate vires ſuas exſerant,neceſſe eſt.

Contagiũ quot modis diſſeminetur.

Non vno autem modo contagium diſſeminatur. Aliquando enim per halitum, aliquando per poros cutis, ſeu forma vaporum, ſeu ſudoris ſordiumque cuti adhærentium, exit, & aliis corporibus communicatur. Et copioſiſſimè è corpore infecto hoc μιάσμα exit, vbi venenum natura fortius eſt, eamque vincit, quod in morituris accidit.

Semina autem contagij communicantur vel per immediatum contactum, vel per medium aliquod & vehiculum. Vehiculum autem hoc duplex eſt, aër, & fomes aliquis,quem appellant. Aër, vbi à corporibus infectis contagij ſemina accepit,in vicina & ſæpe etiam remotiora loca ea deferre poteſt. Fomitis rationem habet, quicquid contagij ſemina in ſe recipere, & aliò transferre poteſt. Qualia corpora ſunt rara & poroſa;vt linum, goſſipium, plumæ,pelles

piloſæ

piloſæ animalium,& veſtes inde confe-ctæ, plumæ item auium & aues ipſæ. Compertumque eſt, μιάσματα illa peſti-lentia ſæpe in fomite aliquot annos la-tuiſſe. Imò fieri poteſt, vt quis peſtilen-tiæ ſemina in veſte illæſus circumfe-rat, iiſque motis ac excuſſis alium in-ficiat.

Contagij autem peſtilentis ſemen in corpus receptum illi ſimilem, qua cor-pus illud, è quo emiſſum eſt, laborauit, diſpoſitionem inducit, & quidem ple-runque ſubitò: aliquando tamen ali-quot diebus in corpore latuiſſe, ante-quam ſeſe exſeruerit, compertum eſt.

Tertiò corpus, quod peſtilens ſemi-narium recipit, quod attinet, etſi à vene-no peſtilenti nemo ſibi facilè immuni-tatem polliceri poſſit, alios tamen faci-lius, alios difficilius infici, certum eſt. Cuius rei cauſſa proculdubio conſiſtit in peculiari aliqua & occulta qualitate cordis, cuius vi veneno peſtilenti reſi-ſtere valet, vel non valet. Quia tamen venenata qualitas ſine ſubiecto è cor-pore infecto in alia non transfertur, fortius ſe inſinuabit, ſi in corpus analo-

gum & ſimile ei, in quo generata eſt, recipiatur; vnde conſanguinei, quam alij, faciliùs inficiuntur. Sunt tamen & alia, quæ, vt peſtis faciliùs admittatur, faciunt. Qui enim copioſiùs inſpirant, vt fit poſt validum motum, & qui poros corporis habent amplos & patentes, faciliùs ſemina peſtis, in aëre vel fomite aliquo hærentia, ſuſcipiunt.

CAPVT IV.

De ſignis Peſtis.

Signa diagnoſtica.

PОrrò ſigna quod attinet, vt de imminentis peſtilentiæ ſignis, breuitatis ſtudio nihil afferamus, ſed qua ratione ſaltem agnoſci poſſit, dicamus, peſtis equidem, cum in plures iam graſſatur, non difficulter cognoſci poteſt. Verùm antequam in plures diffunditur, vix vllum ſignum pathognomonicum datur, quo certò cõſtare poſſit, vnum vel paucos malè affectos peſte laborare. Poſtea vbi in plures ſerpit, non ita difficulter cognoſcitur; præcipuè cum morbi ſporadici omnes ferè ſileant. Nam 1. peſtis multos inuadit, & pleroſque iugulat.

2. conta

2. contagiosa est, & in alios facilè deriuatur, magisque, quàm vllus alius morbus contagiosus. 3. vi sua vires & facultatẽ vitalem imprimis prosternit. Vnde 4. fiunt pulsus parui, frequentes, & inæquales, accedit cordis palpitatio, lipothymia, syncope, & sũma omnino angustia. 5. si morbus protrahatur, & venenum humores corrumpat, omnis generis mala & symptomata accedunt, & tota ferè corporis œconomia turbatur. Accidunt febres, exanthemata varia, bubones, carbunculi. Neque tamen, si nullæ maculæ, nullus bubo, vel carbunculus appareat, concludendum, ægrum peste non laborare. Sæpe enim accidit, vt antequam ista erumpant, & ob virtutis debilitatẽ expelli possint, æger morbi vehementia moriatur. Accidunt & alia omnis generis symptomata. Vbi enim robur corporis à veneni vehemẽtia debilitatur, humores ac spiritus corrumpuntur, excreta mutantur, & vrina vel cruda, vel corrupta planè apparet, sudores fiunt fœtidi ac intempestiui, per aluum praua, fœtida, malè colorata excernuntur, qualitates corporis variè

mutantur. Et nihil omnino eſt in febribus ardentibus & malignis, quod non etiam in peſtilentia apparere poſſit.

Progno-ſtica.

Nullus autem omnino morbus eſt, cui aphoriſmus Hippocrat. 19. *ſect.* 2. magis competat. Sæpe enim, cum maximè blanditur peſtilentia, mors inopinatò occupat; contrà, qui deſperati videbantur, ſæpe contra ſpem euadunt.

Salutis tamen maior ſpes eſt, vbi tumores ſubitò erumpunt in loco non periculoſo, & poſt eruptionem ſymptomata remittunt. Si item exanthemata ſint boni coloris, & cum ſymptomatum remiſſione. Si medicamenta, cibus & potus non euomantur; ſi ſudores cum alleuiatione erumpant, & alia, quæ in febribus ſalutaribus adeſſe ſolent, ſigna conſpiciantur.

Periculum verò ſummum indicatur, cum tumores non ſatis erumpunt, carbunculi cordi vicini emergunt, vel iterum euaneſcunt; ſi adſunt deliria, vigiliæ, coma, conuulſiones; ſi æger omnia fœtere dixerit; ſi adſunt tremor cordis, animi deliquia; ſi omnia vomitu reiiciantur; ſi extrema frigeſcant; ſi ſudor

ſit

sit frigidus; si aluus varia, nigra, fœtida deiiciat, atque alia malignarum febrium praua symptomata adsint.

CAPVT V.

De præseruatione à Pestilentia.

CVm verò tutius sit, vt pestis præcaueatur, quàm vt præsens è corpore expellatur, primò de præseruatione sollicitos esse oportet. Præseruandi autem ratio, post Dei auxilium, quod precibus expetere decet, in duobus consistit. Primum est, vt caussæ omnes, quæ pestem inducere valent, vitentur; deinde vt caussarum illarum vis, vbi eas vitare non licet, infringatur, & corpora ad eam recipiendam minùs apta, ad resistendum verò fortia reddantur. *Præseruatio.*

Primò ergo, si pestis alicubi grassatur, omnia cum infectis commercia vitanda sunt, & si quis præter opinionem inficiatur, à reliquis cum omni supellectile separandus, & quidem ad plures septimanas: ædésque infectæ, vt infra dicetur, mundandæ. Et si dubium sit, an quis reuera peste infectus sit,

præſtat, eſſe nimis cautum, quam temerarium.

Si verò peſtilentia iam in loco aliquo diſſeminata ſit, tutiſſimum eſt, locum mutare, iuxta vulgatum verſiculum: *Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.* Cuius verò rationes non ferunt, vt locum mutet, is, Dei auxilio implorato, frequenter alexipharmacis vtatur, iiſque aduerſus occurrens contagium corpus muniat, & vt corpus ab omnibus excrementis liberum ſit, & in naturali ſtatu conſeruetur, det operam.

Purgantia.

Et vt à poſteriore incipiamus, corpus equidem fortibus medicamentis non eſt temerè debilitandum: ſi tamen quid vitioſorum humorum in corpore fuerit, ne alexipharmacorum vis debilitetur, aut venenum peſtilẽs facilè in corpore radices agat, lenioribus purgantibus ſenſim id euacuandum eſt, In quem finem vtiliſſimæ ſunt *pilulæ Ruffi* ab Autore, & ab vſu peſtilentiales nominatæ: è quibus etiam, addito oleo 🜍, *elixir proprietatis* dictum compoſitum eſt. Vtilis eſt etiam *ſyrupus roſarum ſolutiuus, rhabarbarum, agaricus,* & quæ ex his

compo

componuntur, quæ passim exstant. Sanguis si abundet, venæ sectione imminui potest.

Diæta sit talis, qua vitiosi humores non cumulentur: cibisque & potui inprimis aliquid alexipharmaci admisceri potest. Et si etiam, quod facilè fieri potest, excrementitij humoris aliquid cumuletur, subinde per dicta medicamenta euacuetur. *Diata.*

Et cùm fontanellæ etiam excrementitios humores sensim è corpore tollant, atque hinc apparatum ad pestem suscipiendam demant, & eæ tempore pestis vtiles sunt.

In motu etiam & quiete, somno & vigilia, animique affectibus mediocritas seruanda, & imprimis, quantum fieri potest, attenta de peste cogitatio, & metus eius animo excutiendus.

Præter hæc duo adhuc ad præseruationem à peste necessaria sunt; Primum, cauendum, ne pestilentiæ seminarium attrahatur: Deinde si forsan id nobis ignorantibus accidat, vt corpus aduersus id muniatur.

Aër quomodo mundandus.

Primùm ergo danda opera, vt aër, in quo degitur, purus ſit. Et proinde primò publica loca ab omnibus ſordibus mundanda, & aër igne, ac præcipuè ex ligno iuniperi, quercu, pino, lauro & plantis odoratis incenſis, mundetur. Deinde quiſque priuatim hominũ frequentiam vitet, & proindè rectè à magiſtratu conuentus ſolemnes & frequẽtes prohibentur. Feneſtræ etiam verſus loca infecta claudantur, & aër lignis, vt modò dictum, accenſis, vel aceto aliquo bezoardico lateribus ignitis infuſo, vel ſuffumigiis, vel puluere pyrio accenſo mundetur.

Quomodo quiſque priuatim ſe aduerſus cõtagiũ munire debeat.

Nemo verò facilè in publicum, niſi vna atque altera hora poſt Solis ortum, neque ieiunus, & non niſi alexipharmacis munitus, prodeat. Itaque naribus admouenda poma ambræ, noduli, linimenta odorata, admixtis *theriaca, oleo rutæ, zedoariæ, angelicæ, citri, iuniperi* & ſimilibus. Et ſub lingua trochiſci ſublinguales conuenientes detineantur, ſacculi cordiales cordis regioni applicentur.

Amuleta.

Amuleta quoque à plurimis commendan-

mendantur è rebus venenatis, *arsenico, puluere bufonum, argento viuo*, & similibus parata, quorum descriptiones passim exstant: quæ quicquid præstant, eo modo proculdubio efficiunt, quod totius substantiæ similitudine pestilens venenum ad se trahunt, & à corde auertunt; sicut à scorpio percussi oleo eiusdem extra illito sanantur. Cauendum tamen, ne motu incalescant sacculi vel massæ illæ, ne per poros cutis vis illa veneni cordi communicetur.

Alexipharmaca.

Verùm maxima salutis & securitatis spes est in alexipharmacis: è quibus ea eligenda, quæ longa experientia probata sunt. Simplicia sunt: *angelica, valeriana, tormentilla, carduus benedictus, acetosa, dictamnus Creticus, & albus, ruta, vincetoxicum, scordium, scabiosa, morsus diaboli, pimpinella, olsnicium, veronica, scorzonera, calendula, absinthium, tanacetum, zedoaria, imperatoria, gentiana, baccæ iuniperi, nuces iuglandes, os de C.C. bolus Armenus, terra sigillata, smaragdus, hyacinthus.*

E quibus varia fiunt composita: inter quæ excellunt & longo vsu comproba-

ta ſunt, *Mithridatium, theriaca & confectio liberantis:* ſicut & illa antidotus, quæ regi Mithridati adſcribitur, de qua Plinius, *lib.*23. *cap.* 8. vt & *theriaca diateſſaron.* Quibus Recentiores plurima alia addiderunt, qualia ſunt, *electuarium de croco, ſiue de ouo dictum, diaſcordium Fracaſtorij, antidotus Saxonica, antidotus Guidonis de Cauliaco, puluis Cæſaris rubeus, & gryſeus, electuarium camphoratum Kegleri*, & plurima alia, quibus tractatus de peſtilentia variorum autorum referti ſunt, quæ tum ad præſeruationem à peſte, tum ad curationem eiuſdem vtilia ſunt, vt potius de delectu, quam de copia hîc ſollicitos eſſe deceat. In qua copia tamen tutius eſt, antiquis longo vſu probatis confidere, quàm nouiter inuentis, quamcunque etiam ſpeciem & præconia præ ſe ferant.

Cùm autem infantibus & grauidis illa fortiora & calidiora non conueniant, iis danda medicamenta ex *C. C. uſſ. de C.C. radicibus tormentillæ, margaritis, bolo Armeno, coralliis, bezoar, lapidibus pretioſis.*

Et

Et cùm etiam medicamentorum alexipharmacorum ſecundum qualitates, quas præter occultas obtinent, non parua detur differentia, non cuilibet tempori & ætati quælibet conueniunt. Nam in aëre calidiore minùs calidis vtendum; quod & iis faciendum qui vel ætatis vel corporis conſtitutionis ratione calidiores ſunt, ne humores incendantur, & febres poſtea inde contrahantur. Aut ſi quæ ſunt calidiora, aceto præparanda ſunt, vel ſumenda cum *ſyr. acetoſ. citri, acetoſæ, acetoſellæ, granatorum.*

Non etiam vni alexipharmaco inhærendum, ſed mutanda alexipharmaca, ne natura illi adſueſcat, atque ita parum ab eo auxilij accipere poſſit.

CAPVT VI.

De curatione Peſtilentiæ.

CÆterùm ſi vllo in morbo, in hoc certè, accuratam curandi rationem perſpectam habere oportet: cum leue aliquod erratum commiſſum irreparabile damnum pariat. Cùm autem recta

Cu

curandi

curandi ratio ab indicationibus pendeat; peſtis autem occultus morbus ſit, eiuſque natura in occulta qualitate, peculiari vi cordi infeſta, ſumméque contagioſa conſiſtat; ea verò inducatur à cauſſa ſimili qualitate prædita: facilè hinc patet, & ipſam illam occultam qualitatem indicare alexipharmacum contrarium, & cauſſam illam in corpore, ſeu per inſpirationem, ſeu contactum acceptam, aut quouis modo contractam, ſui amotionem & eradicationem indicare. Verùm quomodo id fieri debeat, inter Medicos controuerſum eſt.

Venæ ſectio. Primò enim cùm nec venæ ſectio, nec purgatio à peſtilentia, quatenus talis, indicetur, an adhibendæ ſint, controuertitur. Primò venæ ſectioné quod attinet, cùm ea nec venenum, peſtilentemque morbum, nec cauſſam eius tollat, raro in vſum trahenda, & in ea peſte, quæ fit à prauo victu, planè omittenda, vt & in ea, quæ fit ex aëris conſtitutione peſtilente, niſi magna adſit ſanguinis copia, quæ imminuenda, eiúſque æſtus temperandus ſit. Si verò à contagio

gio pestis contracta, & ea deprehendatur sanguinis copia, vt metuendum sit, ne putrida febris tanta, à qua æger non minùs, quàm ob ipsam pestem, periclitari possit, accedat; aut sanguinis ad loca inconuenientia impetus animaduertatur; viréſque potius copia oppressæ, quàm dissipatæ sint: venæ sectionem instituere licet, tantam tamen, quãtam vires ferunt. Et quidem mox in principio: nam horis 12. vel pluribus elapsis tutius est, venæ sectionem omittere; cùm vires vehementia veneni fractæ eam ampliùs non ferant.

Locum venæ sectionis quod attinet, talis eligendus, vt naturæ motus adiuuetur, non impediatur, simúlque à loco nobili materia pestilens auertatur. Ideoque si parotis post aures, vel bubo sub axillis, aut carbunculus in partibus superioribus erumpat, in brachio eiusdem lateris vena aperienda. Si autem in inguinibus bubo erumpat, in pede eiusdem lateris vena aperienda. Si verò carbunculus in alterutro crure oriatur, cùm is inflammationem & dolorem vehementissimum, quo vires deiiciuntur,

ciuntur, excitare ſoleat, commodum eſt, in oppoſito crure venam aperire. Neque enim hoc modo naturæ motus impeditur, ſed ita etiam à partibus ſuperioribus materia verſus inferiora trahitur, & nimius ad locum affectum fluxus, atque inflammationis augmentum prohibetur.

Purgatio.

Purgatio deindè etiam à veneno peſtilenti non indicatur, nec vllo purgante medicamento ſeminarium peſtis eiicitur; niſi forſan magna naturæ commotione facta: id quod cum periculo coniunctum. Et cùm Natura plerumque venenum peſtilens ad ambitum corporis expellat, purgatione hic motus naturæ impeditur, venenumque peſtilens ad interiora retrahitur, humoribúſque magis permiſcetur, & humorum motu concitato, periculoſiſſimæ, imò lethales, vomitiones & diarrhœæ excitantur. Ideoque non in purgatione, ſed imprimis in alexipharmacis, poſt Deum, ſalutis ſpes collocanda.

Alexipharmacorum vſus.

Quapropter tutiſſimum fuerit, ſi quis peſte correptum ſe ſentiat, ſtatim, Dei auxilio

auxilio priùs implorato, ad alexipharmaca, ſuprà, *cap.* 5. enumerata, confugere, & efficaciſſimum aliquod atque experientia probatum medicamentum ſumere, & ſi primum vomitu reiiciatur, ſtatim id repetere: imò etſi id retineatur, ſemel ſumere non ſufficit, ſed horarum 24. ſpatio ter alexipharmacum exhibendum, & per biduum hoc modo continuandum, donec veneni vis fracta ſit. Sumpto medicamento ſe æger ad ſudorem componat, imprimis prima & ſecunda vice, aëremque frigidum non admittat, atque ſi vires ferant, ad duas horas ſudorem continuet. A ſomno abſtineat æger, donec bis ſudauerit. Et inter ſudandum reficiatur *conſerua & ſyr. roſarum, acetoſæ, acetoſit. citri, granatorum, ribes*, cum aquis cordialibus, & odoramentis naribus admotis, & per cubiculum ſparſis. Vtile etiam fuerit, panem à furno calentem aliqua parte excauare, cauitatemque theriaca implere, & vmbilico, vel ſub alas apponere, vt venenum à pane attrahatur. Finito ſudore corpus linteis mundis calentibus exſiccetur, cauẽdo, ne aër frigidus

dus admittatur, & linteamina ac tegumenta lectorum mutentur. Poſt ſudorem æger cibis εὐχύμοις & εὐπέπτοις nutriatur, modica tamen quantitate ſumptis.

Vbi ſemel ſudauit æger, ſi venæ ſectione opus ſit, inſtituatur eo, vt antea dictum, modo. Et vbi alexipharmaca per biduum continuata ſunt, & corpus ſit cacochymicum, aut ab interno humorum vitio peſtis dependeat, & à febre magnum periculum metuendum ſit, purgans exhibere non inutile fuerit, vt pars aliqua materiæ putredinem concepturæ, febremque aucturæ tollatur, vt natura reliquum faciliùs vincere poſſit. Sint autem illa mitiora, *ſyr. roſarum ſolut. tamarindi, rhabarbarum, agaricus, pil. peſtilentiales, tryphera Perſica, ſyr. diaſereos.*

Poſtea etiamſi ſudorem ciere opus non ſit, (ſi tamen die critico erumpat, non impediendus eſt) continuanda tamen ſunt ea medicamenta, quæ putredinem inhibent, febri malignæ reſiſtunt, incendiumque in viſceribus & humoribus exſtinguunt.

Itaque

Itaque tum de theriaca & aliis medicamentis calidis obseruandum, ne temerè sine vllo morbi, naturæ, ætatis & aliarum circumstantiarum respectu vsurpentur. Quapropter vbi febris iam corpus occupauit, post sudorem talia non nisi refrigerantibus admistis, vel etiam refrigerantia sola exhibēda, qualia sunt *syrup. acetositatis citri*, *acetosæ*, *acetosellæ*, *granatorum*, *ribes*, *rubi Idæi*, vt & *margaritæ*, *corallia*, *lapides pretiosi*, *bezoar*.

Bubonũ curatio.

Cùm autem natura plerumque partem materiæ venenosæ ad ambitum corporis expellere, & bubones & carbunculos excitare soleat: si perfectè aut certè maxima veneni pars in bubonem expulsa sit; id quod cognoscitur ex febris & symptomatum remissione: concoctionem, etsi non perfectam, vt in aliis tumoribus, exspectare licet, eaque omnibus modis adiuuanda. Si verò vel bubo non satis erumpat, vel nimis augeatur, febris tamen & symptomata non remittant, nec æger melius habeat, danda opera, vt veneno quamprimum exitus patefiat. Itaque vel vesicantia

ſicantia imponenda, vel cutis ſcarificanda, vt venenum liberè exſpirare, humoréſque peſtilentes effluere poſſint. Magno etiam cum ægri commodo, licet inciſio facta non ſit, pulli gallinacei vel columbini, circa anum deplumati, apponuntur, idque ſæpius repetatur; vel bufo exſiccatus vino emollitus imponatur. Poſtea detur opera, vt materia reliqua per idonea medicamenta, paſſim deſcripta, maturetur. In locum inciſione apertum digeſtiua idonea imponantur, & ſi inciſio minùs profunda ſit, & pus adhuc concluſum detineatur, ſcalpello aperiendus eſt tumor, vlcúſque conuenientibus medicamentis mundandum, nec vlcus claudendum, donec omne venenum effluxerit.

Carbunculorum curatio. Carbunculi verò ſtatim ſcarificandi ſunt, & quidem ſatis profundè, vt peſtilens & corruptus humor effluat; poſtea emplaſtrum aliquod conueniens imponatur, quale eſt de fuligine, & alia paſſim deſcripta. Nonnulli emplaſtrum de magnete arſenicali imponunt. Imponere etiam vtile eſt bufonem

nem exſiccatum, vino maceratum. Locis verò vicinis, ne venenum ad interiora regrediatur, defenſiuum aliquod ex refrigerantibus, ſiccantibus & adſtringentibus imponendum. Nonnulli ſapphiro in cute circa carbunculum circulum ducunt, ne venenum latiùs ſerpat, ſed exſtinguatur. Et ſi carbunculus nimiùm augeatur, ſummumque dolorem excitet, venam ſub carbunculo aperire vtile eſt, vt ſanguis ille corruptus euacuetur. Et ad calorem exſtinguendum, emplaſtrum de cynogloſſa adhibendum. Eſchara vbi generata fuerit, vnguento conueniente demenda, & vlcus debito modo mundandum & curandum. Toto verò curationis tempore ſingulis ſeptimanis bis potiuncula aliqua è temperatis alexipharmacis exhibenda, ne veneni aliquid in corpore relinquatur.

***

CAPVT VII.

De peſtilentis ac malignæ febris natura, & à peſte differentia.

CVm in peſtilentia ſummus humorum corruptionis gradus ſit, ad eum per malignas & peſtilentes febres quaſi adſcenditur: de iis ergo iam dicendum, primoque videndum, qua ratione hæc tria, peſtilentia, peſtilens & maligna febris differant.

Peſtilentia, peſtilentes & malignæ febres quomodo differãt.

Peſtilentiam in occulta quadam & homini planè aduerſa qualitate ſitam, eandemque contagioſam eſſe, & febrem quidem non de eius eſſentia eſſe, eam tamen plerumque ſibi comitem adſciſcere, ſuprà dictum eſt. Itaque ipſa peſtis etiam, vbi febrem coniunctam habet, non ſine cauſſa febris peſtilentialis ſuo modo appellari poteſt. Dicuntur tamen & aliæ febres peſtilentes ſine peſte, in quibus humorum corruptio nondum quidem ſummum illum gradum, qui peſtilentis veneni naturam conſtituit, attigit, ipſæ tamen etiam veneni ac malignitatis aliquid peſtilentiæ ſimilis obtinent,

obtinent, & proinde vel non pernicio-ſæ, vel non contagioſæ ſunt, vt peſtis, vel, ſi vtrumque obtinent, minùs tamen, quàm peſtis, pernicioſæ & contagioſæ ſunt. Peſtilentis enim febris in ſpecie dictæ ac peſtilentis veneni differentia (cùm vtriuſque natura occulta ſit) perniciei & contagionis vehementia ſe prodit, quæ non ſolum in ſporadicis febribus, ſed & in epidemiis peſtilentialibus minor, quàm in ipſa peſte, animaduertitur. Malignas verò febres quod attinet, etſi & verè peſtilentibus in genere hoc nomen tribui poſſit: tamen in ſpecie malignæ dicuntur, in quibus adhuc minor, quàm in verè peſtilentibus, corruptionis gradus eſt, & in quibus humores, qui febrem accendunt, occultam aliquam & ad venoſitatem accedentem qualitatem habent: Vnde & minor eſt pernicies, & contagium quandoque planè abeſt.

Et vt res paucis comprehendatur, ſi in febre aliqua ex ſymptomatibus pateat, præter putredinem occultam & malignam adeſſe qualitatem, pauci tamen inde moriantur, ſiue epidemiæ

ſint febres, ſiue ſporadicæ, ſiue contagioſæ ſint, ſiue non ſint contagioſæ: primus hic corruptionis gradus eſt, febriſque illa appellatur in ſpecie maligna. Si verò plures iam moriantur, alij tamen non ita inficiantur, vel licet contagium quoddam & pernicies etiam quædam animaduertatur, nec contagium tamen, nec pernicies ſummum gradum attigerit, ac non pauci conualeſcant: peſtilens febris in ſpecie nominatur. Si tandem plurimi, qui ægrotare incipiunt, moriantur, ac obuij quique inficiantur, imò contagium in loca etiam remota diſſeminetur: peſtis eſt.

CAPVT VIII.

Ad quod febrium genus peſtilentes & malignæ pertineant.

Febres peſtilẽtes & malignæ ad quodnã febrium genus pertineant.

POrrò cùm febrium tria ſint genera; ephemera, putrida, hectica, & rurſum putridarum aliquot differentiæ: quæritur iam, ad quod febrium genus malignæ ac peſtilentes pertineant, ſeu an omnibus febribus, an verò certo cuidam

dam generi, malignitas ac peſtilentia accedere poſſit.

Nullas autem ephemeras ac hecticas malignas & peſtilentes dari ſtatuimus; quòd in omnibus febribus malignis & peſtilẽtibus manifeſta corruptionis ſeu putredinis humorum indicia adſint: licet humor ille malignus & peſtilens ſimul ſæpe cum ſpiritibus inſignem antipathiam habeat, & periculoſiſſimam febrem excitet.

Febres autem putridæ peſtilentes in ſpecie omnes continuæ ſunt; cùm venenatæ putredinis ea vis ſit, vt facilè in omnes venas ac arterias ſeſe diffundere, omneſque humores corrumpere poſſit.

Febres autem in ſpecie malignæ dictæ, etiam intermittentes eſſe poſſunt, vt ipſa experientia teſtatur. Nec impoſſibile eſt, vt etiam in primis viis putreſcentes humores malignitatem aliquam concipiant; & cùm in talibus febribus tanta veneni vis non ſit, nihil obſtat, quin natura ſtatis periodis excretiones aliquas inſtituere poſſit.

Continuæ verò peſtilentes & mali-

gnæ nulli earum generi peculiariter addictæ ſunt, ſed prout putredo in hunc vel illum morboſum apparatum incidit, ita etiam hæc vel illa febris continua excitatur, nunc ſynocha, nunc periodica; vnde etiam varia pro morboſo apparatu oriuntur ſymptomata.

Febrium peſtilentium & malignarum differentiæ.

Porrò febrium malignarum ac peſtilentium differentias quod attinet, cùm in qualibet febri tali duo reperiantur; ipſa putredo, à qua febris oritur, & malignitas: harum ratione & febres hæ variant. Nam interdum & à putredine, & à malignitate æquale malum imminet, quæ febres, ſi & putredo & malignitas ſit magna, ſunt periculoſiſſimæ; ſi verò nec putredo, nec malignitas ſit magna, febres non periculoſæ ſunt. Interdum maior eſt putredo, qualitas verò maligna non ita vehemens; ac tum febris ad aliarum putridarum naturam magis accedit. Interdum putredo non eſt magna, qualitas autem maligna vehemens, taleſque febres apparent quidem mites, ſed ſunt fraudulentæ & periculosæ.

Ipſam verò malignitatis & peſtilentiæ

tiæ in febribus naturam quod attinet, etsi ea sit occulta: ex effectibus tamen etiam quandam varietatem deprehendere licet, dum nunc maculæ, nunc morbilli, nunc variolæ erumpunt, nunc sudores nimij, nunc catarrhi, pleuritidis & alia mala, prout venenum cum hac vel illa parte peculiarem antipathiam habet.

CAPVT IX.

De caussis febris pestilentis & malignæ.

CAussas harum febrium quod attinet, cùm malignitas earum minor sit, quàm pestilentiæ, & per hanc quasi per gradum ad pestilentiam adscendatur, quæ caussæ pestis sunt, eædem ferè & malignarum & pestilentium febrium erunt, sed mitiores, aër præcipuè, cœlum, victus ratio & contagium. *Caussæ.*

Febres nimirum malignæ oriuntur primò à morboso corporis apparatu. Hic autem oritur à cibo prauo & putredini & corruptioni facilè obnoxio, de quo videatur Galenus, *libro de cibis boni*

& mali ſucci. Poſſuntque humores in corpore noſtro ita corrumpi, vt veneni naturam induant, de quo dictum eſt in Inſtitutionibus, *lib.* 2. *part.* 2. *cap.*12. Deinde etiam ex cauſſis communibus, aëris nimirum conſtitutione minus commoda, vt & ſtellarum influxu.

Peſtilentes verò febres in ſpecie dictæ eaſdem cauſſas habent, ſed grauiores, quæ tandem, ſi augeantur, peſtilentiam producunt. Vnde febres malignæ & peſtilentes diu durantes tandem in peſtem abire ſolent.

CAPVT X.

De ſignis febrium peſtilentium & malignarum.

Signa diagnoſtica febrium peſtilentiũ.

EOdem modo ſeſe res habet de ſignis diagnoſticis. Apparent enim in febre peſtilentiali in ſpecie dicta eadem ferè ſigna, quæ in peſte, ſed pauciora, vel mitiora: & ſunt tales febres non tam pernicioſæ vel contagioſæ, vt ipſa peſtis.

Quantum

Quantum autem ad ſigna differentiarum, ſi & malignitas ac putredo ſit maxima, vires valdè deiiciuntur, & grauiſſima ac peſſima apparent ſymptomata: ſi putredo ſit ſumma, malignitas verò parua, febrilia quidem, quæ putredinem comitantur, ſymptomata ſatis ſunt vehementia, ſed vires non ita deiiciuntur. Si autem putredo non eſt magna, qualitas verò maligna vehemens, mitia ſatis, quæ febrem comitantur, ſunt ſymptomata, vires autem valde deiiciuntur.

Si humores ſolùm afficiantur, apparent bubones, carbunculi, parotides, maculæ, puſtulæ, & alia putridarum febrium indicia. Si ſpiritus valdè afficiantur, hæc ſigna abſunt, nec calor eſt magnus, vires ſubitò concidunt, ægrique animi deliquia patiuntur, pulſus ſunt inæquales, imbecilles ac languidi, febriſque ipſa vno, duobus vel tribus diebus ad ſalutem vel mortem terminatur. Si tandem cor valdè affligatur, adeſt ſummus virium languor, nec ægri de magno calore conqueruntur.

Mali-gnarum. Malignas autem febres quod attinet, eas in principio ſtatim cognoſcere difficile eſt, cùm malignitas ſæpe diu lateat, & non, niſi vbi vires ſumſit, ſeſe prodat. Quapropter ſigna omnia diligenter perpendenda ſunt, & ſi quid ſuſpectum ſit, id diligenter perpendendum. Sunt autem omnia ſigna in malignis maiora, quàm pro febris natura, & ſymptomata, quæ apparent, vehementiora, quàm quæ à febre prouenire poſſint. Virium nimirum debilitas, inquietudo, anxietas maior, quàm pro caloris febrilis ratione. Pulſus frequens, paruus, debilis; aut ſi is naturalis videatur, tamen alia praua ſymptomata adſunt. Vrina interdum eſt ſanorum ſimilis: interdum tenuis & cruda, nullumque habens ſedimentum, aut ſi quod habeat, excremento potiùs ſimile, quàm ſedimento: interdum craſſa, colorata, turbida, craſſum, rubrum & turbidum ſedimentum habens. Calor quàm pro natura morbi & ſymptomatum mitior. Facies à naturali & viuido illo ſtatu multùm mutata. Itaque his quidem peſtilentes ac malignæ febres ſatis agno-

ſci

sci possunt, accedunt tamen & alia; sopor grauis, vigiliæ, deliria, dolores capitis, aurium sibilus & surditas, nausea vel vomitus, alui profluuia, hæmorrhagiæ narium. Erumpunt tumores post aures, sub alis ac inguinibus, variæ item maculæ, ac nihil ferè mali est, quod in aliis periculosis febribus apparet, quod non in hisce etiam conspiciatur.

Prognostica.

Prognostica quod attinet, ac primò pestilentium febrium, eadem ferè eorum est ratio, quæ pestilentiæ. Quò enim symptomata sunt grauiora & vires debiliores, eò maius periculum portenditur. Quò verò symptomata sunt mitiora, & vires fortiores, eò maior salutis spes est.

Eadem ferè ratio est febrium malignarum; & quid in qualibet tali febre de euentu morbi sperandum sit, ex iis, quæ in Institut. *lib.* 3. *part.* 3. *cap.* 4. 5. 6. 7. 8. dicta sunt, patet.

CAPVT XI.

De curatione febrium pestilentium & malignarum in genere.

Curatio. TAndem curationem febrium malignarum & pestilentium quod attinet, cùm duo in his febribus præter naturam sint, venenum seu malignitas, & febris: qua ratione febri occurrendum sit, ex iis, quæ hactenus de febribus dicta sunt, patet: quomodo etiam malignitas oppugnanda sit, ex iis, quæ de pestilentia dicta sunt, manifestũ euadit. In hoc maxima hîc difficultas, cui priùs, cui pôsteriùs prospiciendum, & quomodo malignitas tollenda sit, ne febris augeatur; & contra febri prospiciendũ, ne malignitas negligatur. Quod vt rectè fiat, pestilens venenum & malignitas ac putredo & febris inter se conferenda sunt, & vnde plus periculi immineat, perpendendum, atque ad id imprimis respiciendum, ita tamen, ne alterum planè negligatur.

Pestilẽtis febris in specie di- Quapropter in pestilenti febre, vtpote in qua maximè vrget malignitas, statim

tim ad alexipharmaca & ſudorifera confugiendum;ea tamen eligenda, quæ temperatiora ſunt : qualia antea de peſtilentia propoſita ſunt.

cta curatio. *Sudorifera.*

Poſtea,ſi opus ſit, venæ ſectio inſtituenda eſt, & quidem maturè, ac vix poſt quartum diem, antequam omnia in corpore turbata,& vires deiectæ fuerint, vbi ſcilicet ſanguis vel copia peccat, vt vaſa diſtendat, vel viribus oneri eſt, vel motu aliquo agitatur, vt metuendum ſit, ne ad partem aliquã principem rapiatur.Si verò malum iam progreſſum ſit, vireſque iam laborent, tutiùs intermittitur, quàm intempeſtiuè inſtituitur venæ ſectio.Si verò vires venæ ſectionem non ferant, cucurbitulæ ſcarificatæ commodè partibus inferioribus apponuntur.

Vena ſectio.

Purgatio verò in initio harũ febrium non conuenit,niſi quæ primas vias euacuat ſine inſigni reliquorum humorum agitatione : fortiora verò non conueniunt ; cùm humores agitent,venenum iis magis permiſceant, ac periculoſas ſæpe alui fluxiones excitent.

Purgatio.

Si materia ad ſuperiora vergat &

Vomitoria.

nauſea vrgeat, vomitus per leuiora vomitoria prouocandus.

Hinc iterum ad alexipharmaca accedendum, quæ tamen talia ſint, ne febris per ea augeatur. Itaque poſtea ea adhibenda, quæ temperatiora ſunt, ſimulque putredini reſiſtunt, qualia ſunt; *acetoſa, poma citri, granata, pentaphyllum, tormentilla, C. C. os de corde cerui, lapis bezoar, bolus Armenus, terra ſigillata*, & ſimilia, & ex his parata medicamenta. In primis verò aquæ bezoardicæ ſæpius exhibendæ ſunt, vtpote quæ ſtatim penetrant, quæ tamen ita temperari poſſunt, vt ſimul febri & putredini reſiſtãt. Ideoque iis admiſcenda *ſyrupus acetoſ. citri, granatorum, acetoſæ, acetoſellæ* ac ſimiles, & in talium vſu perſiſtendum.

Veſicatoria.

Imminuta materia veſicantia etiam cum ægri commodo cruribus vel brachiis applicantur: cùm ſine moleſtia & virium debilitatione materiam venenatam ab interioribus partibus ad externas euocent.

Malignæ febris in ſpecie dictæ curatio.

Si autem febris maligna ſit in ſpecie dicta, maiórque putredo, quàm malignitas, primæ viæ primùm euacuandæ ſunt,

ſunt, ac non ſolùm clyſteres lenientes locum habent, ſed & lenientia, *ſyr. roſar. ſolutiuus, manna, caſſia, tamarindi, agaricus, rhabarbarum, tryphera perſica*, in primis ſi materia turgeat. A fortioribus verò ſcammonio, colocynthide, turbith & ſimilibus planè abſtinendum. Et quidem ſi putredo ſtatim incrementum ſumat, febriſque inde vehementior accendatur, ac præcipuè ſi humores turgeant, ſtatim id, & ante tertium diem præſtandum.

Purgatio.

Verùm in genere hæc ſatis determinari nequeunt: in ſpeciali de febribus hiſce tractatione res clarior fiet. Etenim febres tales peſtilẽtes & malignæ interdum per contagium propagantur, vbi tutiſſimum eſt, conceptum quocunque modo inquinamentum per ſudorifera & alexipharmaca è corpore expellere, & poſtea, ſi opus ſit, purgationem & venæ ſectionem inſtituere. Interdum etiam natura ipſa ad ambitum corporis materiam expellit, vt in variolis & morbillis fieri ſolet. Ac tum etiam natura in opere ſuo turbanda non eſt, nec materia, quæ ad ambitum corporis protru-

 ditur,

ditur, purgantibus ad interna reuocanda, ſed potius natura alexipharmacis & ſudoriferis in opere adiuuanda. Interdum verò febris à vitioſo humorũ apparatu ortum habet, aut certè fouetur, & materia vitioſa, in ventriculo, circa præcordia, in primis viis hærẽs nauſea, dolore, æſtu, amarore oris, anxietate & aliis indiciis ſeſe manifeſtat, quæ neceſſariò quamprimum vel vomitu, vel per aluum euacuanda.

Venæ ſectio. Primis viis & corpore euacuato, ſtatim venæ ſectio, ſi ea opus ſit, & quidẽ ante quartum diem, inſtituenda.

Sudorifera. Poſt corporis euacuationem & venæ ſectionem vtile eſt ſudoriferi aliquid, ſed quod febrem non augeat, exhibere, qualia antea propoſuimus. Et quamquam non ſemper ſudor ſequatur: tamen talia medicamenta continuanda ſunt, & ſingulis diebus exhibenda, vt corpus ſenſim ad ſudores diſponatur, & Natura tandem ſpontè ſuo tempore vitioſos humores per ſudores expellat. Fortioribus verò ſudoriferis initiò vires debilitantur: & cùm humores in hiſce febribus non ſemper ita diſpoſiti ſint, vt

per ſudores diſcuti poſſint, tenuius diſcutitur, craſſius relinquitur.

Quapropter præparatio & alteratio humorum inſtituenda, iis medicamentis, quæ aperiunt, humores, ſi opus ſit, incidunt, ebullitionem & putredinem ſiſtunt, febris feruorem exſtinguunt, & malignitati reſiſtunt, ac naturam ad ſudores ſenſim diſponunt, qualia ſunt, *acetoſa, ſcordium, carduus benedictus, ſcorzonera, ſem. citri, rad. tormentillæ, pentaphylli, ſuccus citri, granatorum, & ex his ſyrupi; ſpiritus vitrioli.* *Alterantia & præparantia.*

Vbi humores iam ſatis præparati ſunt, niſi Natura eos ſponte expellat, per viam conuenientem euacuandi ſunt. Sed & tum lenioribus medicamentis vtendum; & purgatio vix ante diem decimum quartum inſtituenda.

Si ad vrinam vergit materia, emulſione ſeminum melonum, citri, cardui benedicti cum aqua acetoſæ, capillorum ♀, & ſimilibus natura adiuuanda. *Vrinam cientia.*

Toto verò morbi tempore, tam in malignis, quàm peſtilentibus febribus, pulſibus & cordi medicamenta corroborantia & malignitati reſiſtentia applicanda, *Topica.*

plicanda,quæ paſſim exſtant. Symptomata etiam,ſi quæ vrgeant, & vires deiiciant, tollenda vel mitiganda, vt ſuo loco dicetur.

Diæta. Diætam quod attinet, cibus ſit boni ſucci & facilis coctionis: & cùm vires langueant, cauendum, ne natura copia cibi oneretur. Cibi quoque iis rebus, quæ huic febri conueniunt, condiendi ſunt. A vino,niſi forſan ſyncope immineat, abſtinendum: Commodior verò eſt potus tenuis cereuiſiæ. Commodè etiam præbetur decoctum cornu cerui, cum ſpiritus vitrioli ea quantitate,quæ ad gratam aciditatem ſufficit:cui etiam iulebi roſatum vel violarum aliquid admiſceri poteſt. Sitim enim ſedat,obſtructiones aperit, putredinem arcet, malignitati reſiſtit. Ægyptij, vt refert Proſper Alpinus,*lib.4.de medic. Ægypt. cap.4.* pulpam tamarindorum & berberis fructum exſiccatum cum ſeminibus fœniculi vel citri in plurima aqua communi infundunt, potumque ita parant, quem ægris in febribus malignis & peſtilentibus toto morbi tempore concedunt, plurimumque in huius potus vſu

confi

confidunt: cùm tamarindorum & berberis fructus febrium putredini maximè resistere compertum habeant.

CAPVT XII.

De febre maligna cum variolis & morbillis.

Variolæ & morbilli.

ETsi malignitatis, à qua febres malignæ denominantur, natura occulta sit, & hinc multa de differentiis harum febrium dici non possint: non vna tamen etiam eiusdem ratio est, sed effectibus & symptomatibus aliqua varietas sese prodit; vnde etiam febrium malignarum quædam differentiæ constituuntur, de quibus in specie iam breuiter dicemus.

Primò occurrunt febres, in quibus in cute nunc pustulæ seu eminentia tubercula quædam erumpunt, nunc efflorescentiæ seu maculæ quædam apparent. Græci ea ἐξανθήματα & ἐκθύματα, Latini papulas & pustulas appellant: hodiè variolæ & morbilli dicuntur. Quæ nomina etsi non ab omnibus eodem modo vsurpentur, plerique tamen ho-

diè

die variolas quaſi paruos varos nominari putant,& nomen hoc tribuunt puſtulis illis eminentibus, humore plenis, quæ plerumque ſuppurantur,quas Germani *die Blattern* & *Bocken*, nominant; morbillos verò appellant maculas in cute efflorefcentes ſeu potius exigua in cute tubercula , quæ Germani *die Maſern* vocant.

Definitio. Variolæ nimirum ſunt puſtulæ in ſumma cute , partibúſque cuti reſpondentibus, cum febre continua erumpẽtes,propter peculiarem ſanguinis efferueſcentiam à facultate expultrice excitatæ : Morbilli verò maculæ aut tubercula parua rubra , in cute erumpentia, cum febre continua, itidem à facultate expultrice & ſanguinis peculiari ebullitione excitata.

Differentia. Vtriuſque generis aliquæ ſunt differentiæ. Variolæ enim aliæ ſunt maiores , aliæ minores ; quædam albicant, quædam liuent,vel alterius coloris ſunt; quædam ſtatim erumpunt & in altum attolluntur ac maturantur , & circulo rubro cinguntur,& ſine grauibus ſymptomatibus erumpunt , & periculoſæ

non

non ſunt:aliæ ſunt liuidæ, tardè erumpunt,vel ſtatim ſubſident,& habent circulum liuidum,& periculoſæ ſunt.

Pertinent ad variolas & puſtulæ illæ lupini ferè magnitudine in corpore erumpentes,ac inſtar cryſtalli ſplendentes, è quibus aquoſitas quædam effluit, quas nonnulli idcirco cryſtallos nominant: Germani *die Schaffeblattern oder Bindbocken*, quæ ſunt minùs periculoſæ,& citra inſignem febrem plerumque erumpunt.

Ad variolas deinde pertinent & tubercula illa, ſine multa ſanie, ſparſim nec copioſè erumpentia, quæ Germani *die Steinbocken* nominant, & ſunt omnium ferè minutiſſimæ variolæ & minimè periculoſæ, quæ pene citra febrem infantes inuadunt, ac citiſſimè etiam ſanantur, vt infantes rarò decumbant.

Pertinent ad variolas vel morbillos & exanthemata ac tubercula exigua rubra, cum calore atque tuſſi inuadentia, & aliis morbillorum ſymptomatibus, minùs tamen, quàm alij morbilli,periculoſa:Germani *die Bittein* ſiue *Bœttein*,

à ru

à rubore appellant. Inuadunt autem quandoque ſola, quandoque inter variolas inſperguntur, quandoque iis ſanatis ſuperueniunt. Quod malum Rubeolam appellare videtur Halyabbas, *lib.8.theoric.cap.14.*

Eſt præterea alia, ſed rarior exanthematum differentia, quæ ad morbillos referenda videtur; quam Neapolitani Roſſaniam & Roſſaliam nominant, vt refert Iohannes Philippus Ingraſſias, *de tumoribus.* Ab aliis purpuræ & rubores ac ἐρυθρήματα appellari videntur. Quidam tamen purpuræ nomen etiam petechiis tribuunt. Sunt autem maculæ rubræ & quaſi ignitæ, cum vix effatu digno tumore, per vniuerſum corpus, quaſi quædã eryſipelata parua, in principio morbi ſeu die quarto vel quinto morbi erumpentia. Progreſſu morbi totum corpus occupant, vt id quaſi ignitum appareat, ac ſi vniuerſali eryſipelate laboraret; qui color in declinatione iterum, vt in principio, in maculas mutatur, quæ tandem ſeptimo vel nono die euaneſcunt, epidermide ſquamarum inſtar decidente.

Subie

Subiectum macularum & morbillorum cutis est, & partes aliæ cuti proportione respondentes. Deprehensum enim in mortuis, viscerum superficiem æquè, ac cutem extra, his tuberculis ac pustulis fœdatam fuisse. *Subiectum.*

De caussa horum affectuum grauissima & difficilis inter Medicos agitatur controuersia. Arabes, & qui eos sequuntur, caussam variolarum & morbillorum referunt in immunditiem sanguinis à primo ortu contractam ex sanguine menstruo, quo infans in vtero alitur. Relictam enim hanc in corpore labem tam diu delitescere docent, donec agitata instar fermenti faciat, vt totus sanguis instar musti efferuescat, & ita, quicquid impuri in eo est, secernatur, atque ad ambitum corporis pellatur. Idque ideo sic statuerunt, quod viderent omnes ferè homines variolis & morbillis corripi: & qui semel vel bis iis laborarunt, postea ferè ab iis immunes esse. *Caussa.*

Alij verò sese huic sententiæ opponunt, & ex caussa cœlesti occulta mala hæc prouenire statuunt, cuius impressionem puerilis ætas infirmior faciliùs

sentiat,

ſentiat, quàm adulta robuſtior: neque probabile putant, infantes in vtero impuro ſanguine nutriri, aut tamdiu labem hanc in homine latere poſſe; cùm notum ſit, non ſolùm infantes, ſed & iuuenes, imò ætate confectos & ſenes, hoc morbo laboraſſe, qui antea & febribus & ſcabie laborarunt, quibus meritò, ſi quid impuri in ſanguine fuerit, abſumi debuit.

Verùm cùm vtraque opinio ſuas difficultates habeat, & probabilibus etiam rationibus niti videatur, vtramque coniungemus. Etenim ſi variolæ & morbilli ſint epidemij & contagioſi, negandum non eſt, ex peculiari quadam aëris maligna diſpoſitione eos tum oriri, quam infantes, vtpote teneriores, citiùs percipiunt. Etſi negandum non ſit, à cauſſa externa etiam intus latentem labem in quibuſdam in actum deduci poſſe. Si tamen vis illius malignitatis ſit maior, etiam adulti quandoque iis corripiuntur. Si verò ſparſim vagantur variolæ, & morbilli, credibilius eſt, ex priuata cuiuſque corporis vitioſa diſpoſitione in vtero contracta eos prouenire; præcipuè

præcipuè ſi nullum in aëre vitium percipiatur. Etſi enim fœtus in vtero optimam ſanguinis materni partem attrahit: tamen vbi is grandior factus & copioſiore alimento indiget, vix fieri poteſt, quin ſimul aliquid de prauis humoribus ſecum attrahat, qui in grauidis cumulari ſolent. Vnde compertum, infantes variolis & morbillis laborantes in lucem editos, vel ſtatim poſt ortum iis correptos fuiſſe. Non tamen impoſſibile videtur, etiam poſt ortum è victu prauo ſimile vitium ei, quale ex ſanguine menſtruo in vtero, contrahi poſſe. Idque in iis locum habere poteſt, qui bis vel ter variolis & morbillis corripiuntur. Etſi hoc & ea de cauſſa fieri poſſit, quod ex primo fomite & inquinamento aliquid relictum fuerit.

An & qualis variolis & morbillis cõiungatur febris.

Erumpunt autem variolæ & morbilli ſemper cum febre. Per criſin enim quandam excitantur, & ebullitio illa non ſolùm in venis ſubcutaneis, ſed etiã maioribus accidit; vnde calor cordi communicatur & febris accenditur. Febriſque illa eſt ſynocha putrida, vt ex calore æquali & materia in variolis

conclu$\mathfrak{ſ}$a

conclusa satis apparet. Et pro ratione materiæ febris nunc maior, nunc minor est. Et quæ mitis est, sæpe intra paucos dies euanescit, nec ab infantibus, imò & adstantibus, attenditur: quæ verò vehementior est, si morbus salutaris futurus est, morbillis & variolis erumpentibus fit minor. Nonnunquam pestilentem naturam hæ febres induunt, vnde multi infantes extinguuntur.

Atque hoc modo à caussis internis variolæ & morbilli generantur. Concurrunt tamen sæpe etiam caussæ externæ, seu humores hoc modo corrumpentes, seu latentes mouendi vim habentes. Primò est aër, ob siderum influxum seu caussas alias ita dispositas, vt humores hoc modo corrumpere possint. Deinde contagium, cum è corporibus variolis aut morbillis laborantibus *νοσερὴ* quædam ἀπόῤῥοια seu morbidum effluuium alteri corpori communicatum similem in eo morbum excitat.

Est autem variolarum & morbillorum quædam, vt antea etiam dictum, differentia in substantia, quantitate & qualitate. Secundum substantiam, aliæ ex

ex hoc,aliæ ex illo humore conſtant.Secundum quantitatem, aliæ magnæ ſunt ac multæ,aliæ paruæ,paucæ:Secundum qualitatem aliæ ſunt albæ , alíæ rubicundæ,flauæ,liuidæ,violaceæ,&c. Aliæ ſubitò erumpunt, aliæ lentè ; aliæ mox ſanantur & euaneſcunt,aliæ diu durant. Aliæ externas ſolùm corporis partes occupant,aliæ etiam internas.

Signa diagnoſtica.

Vbi autem imminent variolæ & morbilli , adſunt dolor capitis, oculorum,gutturis ; narium pruritus, ſternutatio, terror in ſomno , paroxyſmi epilepticis ſimiles , dolor dorſi , ardor & punctionis ſenſus in cute ; difficultas ſpirandi ; tuſſis ſicca ; tremor pedum, oſcitatio , pandiculatio , cordis palpitatio. Quæ læſæ actiones accidunt ex ſanguinis ebullitione ac fuliginibus inde per totum corpus diſperſis. Vrina ſanorum vrinæ ſæpe non eſt diſſimilis, materia vitioſa ad ambitum corporis protruſa : interdum etiam turbida , ob magnam humorum ebullitionem. Hæmorrhagia narium eſt frequens , lacrymæ ſpontè ex oculis ſolent erumpere, aut oculi lacrymabundi apparent : vo-

mitus quoque interdum accidere solet. Facies ac oculi rubent; cutis est aspera; vox rauca. Tandémque etiam febris ex humorum ebullitione accenditur. Hæc ergo signa pleraque si adsunt, & circa tertium vel quartum diem augentur, ac maculæ quædam rubentes in cute apparent, imminentium variolarum vel morbillorum indicium est. Augetúrque hæc suspicio, si variolæ vel morbilli publicè grassantur. Paulò post maculæ illæ vel instar granorum milij in altum attolluntur, & postea in pustulas sanie repletas mutantur, ac variolæ fiunt; vel in latum extenduntur, & exigua tubercula fiunt, & morbilli excitantur.

Signa caussarũ & loci affecti.

Humorum autem natura præcipuè ex colore cognoscitur. Ab humore enim bilioso sanguini permisto si sint variolæ, magis rubescunt, & maiorem pruritum coniunctum habent, à pituita colorem album; à melancholia nigricantem habent. Nonnunquam etiam violaceæ, virides, liuidæ sunt, ex maiore humorum corruptione. Si non solùm cutem, sed & internas partes occupent, febris

febris grauior eſt, difficultas reſpirandi & anguſtia pectoris magna, tuſſis item maior, dolor ventris & inteſtinorum vehemens adeſt.

Progno-ſtica.

Variolæ autem & morbilli ſunt ex acutorum numero & intra 14. dies terminantur. Erumpunt verò plerumque circa diem quartum, augmentum in ſeptimum protrahitur, ſtatus vndecimo viget, ab vndecimo ad decimum quartum eſt declinatio. Exſiccatio tamen variolarum nonnunquam ad vigeſimum extenditur.

Euentum autem eorum febris coniuncta, ſymptomatum magnitudo, ipſarum variolarum ratio, & vires ægri indicant. Nam ſi febris atque omnia ſymptomata poſt variolarum eruptionem remittant, ſi largior hæmorrhagia narium præceſſerit, ſi ipſæ variolæ ſint magnæ, albæ ac rubræ, molles, eminentes, diſparatæ, citò erumpant, & citò maturentur, ſalutaris euentus ſperandus.

Febris contra ſi ſit magna, & poſt variolarum exitum non minuatur; atque variolæ ſint violaceæ, virides, liuidæ,

duræ, contiguæ, tardiùs erumpant & maturentur, ac ſymptomata, quæ in febribus malignis adeſſe ſolent, ſint grauiora, viréſque debiliores, periculum portendunt, & vel mortem inferunt, vel alia grauia mala in oculis, naribus, faucibus, œſophago, pulmonibus, inteſtinis, epate, renibus, in cute verò fœdas cicatrices relinquunt.

Eadem ferè morbillorum eſt ratio, quæ quò febris & ſymptomata mitiora, minus periculi habent; quò verò illa grauiora, etiam plus periculi habent coniunctum. Citiùs tamen iudicantur, nec oculis ita infeſti ſunt. Rubri etiam & qui citò apparent, mitiores: qui verò virides, violacei, nigri, & qui tarde exeunt, deteriores.

Peſſimum verò eſt, ſi vel variolæ, vel morbilli non penitus erumpant, vel iterum euaneſcant. Tum enim materia intus relicta, vel intrò recedente, febris maior accenditur, ſymptomata ingraueſcunt, & ægri plerique pereunt.

Indicationes & curatio. Curationis autem primarius ſcopus eſt, vt naturæ per ambitum corporis vitioſam materiam expellere tentantis cona

conatus adiuuetur:ſecūdus, vt prauitas materiæ corrigatur; & tertius, vt vires roborētur;& tandē,ne partes aliquæ dāni quippiam percipiant,præcaueatur.

Naturæ conatus adiuuatur,ſi humores ad ambitum corporis propellantur, & impedimenta, quæ materiam in expulſione turbare poſſunt, ſiue ſit materiæ copia, ſiue prauitas, ſiue viſcerum obſtructio,remoueantur.

Vena ſectio.

Cùm verò malum hoc infantes præcipuè inuadat, venæ ſectione opus non eſt, quam ætas non tolerat, Si verò in eam ætatem incidat, quæ venæ ſectionem ferat, & ſanguinis abundantia venæ ſectionem poſtulet, mox in principio, ante variolarum vel morbillorum eruptionem, vena aperienda, vt natura, parte oneris leuata, reliquum facilius expellat.

Purgantia fortiora non vſurpanda, ne natura in conatu ſuo impediatur,vel periculoſum alui profluuium excitetur. Si tamen aluus adſtricta ſit, leni clyſtere vel lenienti medicamento, quod ſimul feruorem humorum reſtinguat, & partes internas roboret,laxanda eſt.

 Porrò

Porrò videndum, an natura in expellendo officium suum faciat. Tùm enim eam multis medicamentis, præcipuè calefacientibus, adiuuare non opus est. Si verò tardiùs & parciùs erũpant variolæ & morbilli, adiuuanda est Natura expellentibus: simul tamen ea admiscenda, quæ partes internas roborent, humorúmque feruorem mitigent, ac malignitati resistant.

Expellentia.

Expellunt *radices & semina fœniculi, sem. napi, cardui benedicti, aquilegiæ, citri: radices diptamni albi, pimpinellæ, capillus* ♀, *flores calendulæ, ius cicerum rubrorum, scordium, scabiosa, myrrha, ficus, lentes*, & alia quæ malignitati resistunt.

Refrigerantia.

Refrigerant verò, & simul malignitati resistunt *acetosa & acetosella, lactuca, nymphæa, portulaca, hordeum, tormentilla, endiuia, cichorium, plantago, succus citri, vinum granatorum, succus limonum, oxysaccharum, rob ribium*. In quibus exhibendis simul ad febrem & malignitatem respiciendum, & prout res postulat, medicamenta eligenda vel miscenda.

Arabibus

Arabibus medicamenta è ficubus, lẽtibus, lacca, tragacantha in vſu fuere, quæ etiam à poſterioribus Medicis non ſine fructu vſurpata ſunt. Si tamen malignitas magna ſit, etiam ad exquiſitiora alexipharmaca confugere licet.

Imprimis verò danda opera, ne æger frigidum aërem admittat, ſed potiùs in loco calidiore detineatur, vt pori cutis aperti ſeruentur, & naturæ expellenti nihil impedimenti obiiciatur.

Partes quomodo à variolis defendendæ.

Simul quoque proſpiciendum, ne oculi, nares & partes internæ lædantur. Ideoque pulmones medicamentis è *papauere*, *lentibus*, *iuiubis*, *violis*, *tragacantha*, *roſis*; inteſtina roborantibus & adſtringentibus moderatè; oculi, nares, ſimilibus, quæ ex eorum affectibus patent, munienda ac roboranda. Os & fauces colluenda *decocto plantaginis*, *roſarum rubr. balauſt. prunellæ*, *ſyrupo granatorum* & ſimilibus.

Dum puſtulæ maturantur, pruritus excitatur. Cauendum ergo, ne ſcalpantur, & turpes inde cicatrices excitentur. Si ſanies ſit alba, & puſtulæ non ſint nimis magnæ, tutiſſimum eſt, naturæ rem

totam committere; ſi verò magnæ ſint, aut plures coniungantur, vbi ſatis maturas eſſe ex mollitie, albedine, & doloris remiſſione conſtat, aperiri poſſunt, acu imprimis argentea vel aurea.

Diæta. Diætam quod attinet, ab aëre frigido æger omni ſtudio prohibeatur: nec tamen etiam nimio æſtu æger torquendus, eiuſque vires deiiciendæ. Victus ratio ſicut in aliis morbis acutis inſtituenda, tenuis ſcilicet. Infantibus tamen, ſi appetitus ferat, plus cibi concedi poteſt: cùm eorum corpora ſint εὐδιαφόρητα, & ob copiam innati caloris inediam non ferant. A cibis etiam omnibus acribus, ſalſis, pinguibus, qui humorum ebullitionem augere poſſunt, abſtinendum, cibíque, qui moderatè refrigerent & adſtringant, ſanguiniſque feruorem temperent, vſurpandi. Vinum in principio non conuenit, ſed potiùs cereuiſia tenuis, vel aqua hordei. In progreſſu verò morbi, vbi ſymptomata remiſerunt, adſuetis vini ὀλιγοφόρου aliquid concedi poteſt.

Reliquarum etiam rerum non naturalium

ralium modus ſit temperatus, vigiliæ & ſomnus moderata, æger quieſcat. Incipientibus variolis & morbillis, brachiorum & crurum lenes frictiones non inutiles ſunt, quibus humores ad ambitum corporis euocantur. Vulgo vſitatum eſt, pannum rubrum lecto, vt ægro in conſpectu ſit, ad motum humorum ad exteriora conciliandum imponere. Aluus aperta ſeruetur, leni clyſtere, ſi opus ſit. Fugiendæ denique vehementes animi perturbationes omnes, ira præſertim ac timor.

CAPVT XIII.

De febre petechiali.

Petechia.

PORrò aliud febrium malignarum genus eſt, in quo maculæ quædam, pulicum morſibus ſimiles, variorum ſæpe colorum, rubræ tamen imprimis, in cute apparent, ab Autoribus puncticulæ, periculæ, petechiæ nominatæ: vnde etiam febres hæ Peticulares, Petechiales, Lenticulares nominantur.

Sunt autem hæ maculæ ſine omni

pruritu, extuberantia & exulceratione, qualis est in variolis & morbillis: & apparent maculæ hæ in hisce febribus, præsertim in dorso, brachiis, cruribus & pectore, locis nimirum, per quas insigniores arteriæ & venæ transeunt. In facie verò rarò apparent; cùm pars hæc externo aëri semper sit obuia.

Caussa. Ortum autem habent hæ maculæ ab humoris putridi & corrupti parte tenuiore; vnde subitò erumpunt & euanescunt. Etsi verò fiant, facultate expultrice humoris corrupti hanc partem ad ambitum corporis pellente: tamen rarò id fit criticè: cùm plerumque in principio, materia nondum cocta, erumpant, & nulla notabilis materiæ per eas fiat euacuatio, nec meliùs inde ægri habeant, sed ferè, quo copiosiùs erumpunt, eò maiorem prauæ materiæ copiam arguant, quæ tamen, vt dictum, per maculas istas non satis euacuatur.

Differentia. Sunt autem macularum istarum variæ differentiæ. Primò enim colore differunt; suntque aliæ rubræ, à sanguine temperatiore, putredinem concipiente ortæ;

ortæ ; aliæ flauæ vel virides, ſi bilis putreſcat; aliæ puniceæ & nigræ, ſi humor ater putreſcat. Deinde quantitate. Aliàs enim copioſiùs erumpunt, aliàs parciùs ; aliæ ſunt maiores, aliæ minores, pro humoris copia, craſſitie ac virtutis robore vel debilitate. Aliæ in principio, aliæ in progreſſu morbi erumpunt.

Signa diagnoſtica. Febris ipſa ex ſignis febrium malignarum in genere traditis cognoſcitur: ac vbi ſeſe maculæ coniungunt, certius malignitatis argumentum ſunt.

Prognoſtica. Quid etiam de euentu harum febrium ſperandum, ex iis, quæ antea de prognoſticis febrium malignarum in genere dicta ſunt, patet. Ipſas maculas per ſe quod attinet, etſi bonum ſit, materiam vitioſam ad ambitum corporis ferri: tamen per maculas haſce ſufficiens eius euacuatio fieri non poteſt. Ideoque etſi, ſi ſint copioſiores, copioſam materiam adeſſe ſignificant: tamen eam non excutiunt, & propterea periculum potiùs, quàm ſalutem portendunt. Neque tamen paucitas ſemper bona, & paucitatem materiæ arguit, ſed ſæpe etiam naturæ debilitatem ſignifi-

cat. Maculæ hæ ſi deliteſcant, malum: cùm ſignificent, materiam, quæ priùs ad ambitum corporis ferebatur, intrò iam vergere, & ad caput, cor, vel aliam partem internam moueri. Maculæ rubræ tutiſſimæ ſunt: flauæ & virides peiores; peſſimæ puniceæ vel nigræ. Etſi quæ in principio erumpunt, ſymptomaticè erumpant; quæ verò ſeptimo erumpunt, criticè erumpere videantur: tamen niſi alia bona adſint, iis non fidendum; cùm materiam non ſufficienter euacuent. Si verò tardiùs apparent, malum. Accidit enim id vel ob humorum craſſitiem, in quam ſi incidat malignitas, non facilè ſuperatur; vel ob cutis denſitatem, quæ tranſpirationem liberam prohibet.

Curatio. Tandem curationem quod attinet, ea, quæ de curatione febrium malignarum in genere dicta ſunt, etiam hîc locum habent. Nimirum aluus leniatur primò vel clyſtere, vel leniore pharmaco: vel ſi materia ad ventriculum vergat, ægérque ad vomitum procliuis ſit, vomitus prouocetur.

Vena ſectio. Hinc ſi opus ſit, vena ſecetur, idque fiat

fiat ante quartum diem, at poſtea omittatur. An autem maculæ iam erumpentes venæ ſectionem impedire poſſint, de eo in Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 17. dictum.

Cum verò Naturam ipſam ad ambitum corporis materiam protrudere videamus, & vtile ſit, in omnibus morbis malignis materiam à maioribus vaſis ad minora & ambitum corporis protrudi, & viſcera ab humoribus vitioſis liberari, naturæ hic conatus adiuuandus, & materia ad ambitum corporis tendens mox per eum euacuanda; cùm aliàs, quod malignum eſt, nullam coctionem admittat.

Sudorifera.

Itaque æger in loco mediocriter calido detineatur, & mox medicamentum ſudoriferum, quodque malignitati reſiſtat, exhibendum, qualia ſuprà de peſte & febribus malignis in genere, & de variolis ac morbillis ſunt propoſita. Ea tamen eligenda, quæ calorem febrilem non augeant: febriſque & malignitas inter ſe conferenda, & eius, quod plus vrget, maior habenda ratio.

In fluxu alui superueniente quid agendum. Interdum in hac febre fluxus alui superuenit, qui, nisi sit nimius, non supprimendus, sed naturæ negotium committendum, atque interim saltem alterantibus & malignitati resistentibus caussæ morbificæ occurrendum.

Postea pro viribus roborandis, *margaritæ, corallia, C.C. succus granatorum, citri, confectio de hyacintho, alchermes,* & similia exhibenda.

Topica. Extrà quoque cordis regioni & pulsibus applicanda medicamenta, quæ venenum à corde auocent & malignitati resistant. Nonnulli etiam inunctionem ex *hydræleo* & *nitro* ad cutem laxandam humoréſque euocandos adhibent.

Vesicatoria. Neque inutile fuerit, vesicatoria brachiis applicare; præcipuè si exteriora frigeant, atque interiora vrantur, & dolores capitis, deliria, lethargus, & alia in capite symptomata adsint. Sic enim & humores ab interioribus ad exteriora auocantur, & humores à capite reuelluntur.

***

CAPVT

CAPVT XIV.

De Sudore Anglico.

FVit & illa febris maligna, quæ anno 1486. in Anglia cœpit, atque inde *ſudoris Anglici* nomen accepit, & quadraginta ferè annis in ea graſſata eſt, & infinitam penè hominum multitudinem iugulauit. Hinc ex *Anglia* diſſeminata per inferiorem *Germaniam*, *Belgium*, *Hollandiam*, *Selandiam*, *Brabantiam*, *Flandriam*, *Daniam*, *Norvvegiam*, *Galliam*, ab anno 1525. vſque ad annum 1530. vagata eſt.

Sudor Anglicus.

Eadem febris à ſudoribus copioſis, qui ipſam comitabantur, *ſudatoria* nominata fuit. Correpti enim hoc malo, ſine bubone, carbunculo, exanthematibus, ſudore diffluebant perpetuo & copioſo, qui finem non habebat, antequam morbus ſolueretur, quod intra 24. horas accidebat. Simul languebant ægri, animo deficiebant, inquietudine, καρδιωγμῷ, capitis dolore, cordis palpitatione laborabant, & pulſum celerem, crebrum, inæqualem habebant. Et

palpi-

palpitatio cordis eos, qui conualeſcebant, ſæpe aliquot annis, nonnullos ad mortem vſque comitabatur.

Cauſſa. Cauſſa autem huius febris hærebat in ſubtiliſſima ſanguinis parte & ſpiritibus, qui vna afficiebantur; quod morbi breuitas arguit. Et procul dubio ſanguis & ſpiritus ex maligna aliqua aëris conſtitutione & corruptione hoc vitium contraxerunt; vnde etiam in multis Belgij locis cum aëre nebuloſo hoc malum ſubitò homines inuaſit: & aues etiam ſub arboribus interemtas repertas fuiſſe, & abſceſſus ſub alis ciceris inſtar habuiſſe, obſeruatum eſt. Qualis autem illa aëris corruptio fuerit, vix explicari poteſt.

Prognoſticum. Erat autem hoc malum ſæuiſſimum, & intra 24. horas hominem vel iugulabat vel deſerebat. Et primò quidem, vbi vrbem aliquam inuaſerat hæc febris, ſingulis diebus quingentos vel ſexcentos corripiebat, vix verò centeſimus euadebat.

Curatio. Tota verò curationis ſumma conſiſtebat in ſudore, quem natura etiam ſponte mouebat, promouendo, & veneno

neno debellando. Etenim omnes, qui ſudorem non proliciebant, nec cardiacis vtebantur, auramque frigidam captabant, intra 24. horas moriebantur. In ſudore tamen proliciendo vires attendendæ, & ſi eæ ſint languidæ, ita is moderandus, ne vires debiles deiiciantur. Obſeruatum enim eſt, nimio ſudandi ſtudio, & dum ægri præter vires lectis operirentur, magnam hominum partem ſuffocatam fuiſſe. Inter ſudandum à ſomno etiam ægri prohibendi erant.

Vtebantur autem ad ſudorem proliciendum & malignitatem infringendam, *aqua acetoſæ, ſcabioſæ, terra ſigillata, bolo Armeno, dictamno, carduo benedicto, zedoaria, tormentilla, nymphæa, borragine.* Locum etiam habent ſpecies liberantis, & ſimilia, quæ in febribus malignis & morbillis vſurpari ſolent.

Inter ſudandum ægri reficiebantur *ſucco & ſyrupo citri, granatorum, acetoſæ,* & aliis ſupra in peſte propoſitis. Odoramenta quoque naribus admouebantur. Vbi æger ſatis ſudauerit, ſenſim de tegumentorum pondere aliquid tollendum,

lendum, ſudorque tandem diligenter abſtergendus.

CAPVT XV.

De morbo Vngarico.

Morbus Vngaricus.

INter febres malignas eſt etiam morbus, quem vulgò Vngaricum vocant, quod in Vngaria primùm Anno 1566. innotuiſſe, & hinc per totam penè Europam propagatus fuiſſe putatur. Nonnulli quidem febrem petechialem, & morbum Vngaricum pro eodem morbo habent; & verum eſt, ſæpe maculas in eo apparere: verùm non ſemper hoc accidit, & latius extenditur nomen febris petechialis, quàm morbi Vngarici. Species enim quædam febris malignæ, vel, ſi cum maculis ſit, petechialis, eſt morbus hic, in caſtris ex praua diæta ortus, vnde meritò Caſtrenſem & Militarem appellari poſſe putamus: cùm non ſolùm ſuperiore tempore in Vngaria, ſed & alibi paſſim in caſtris hactenus graſſatus, & hinc inde diſſeminatus ſit.

Eſt verò morbus Vngaricus dictus febris maligna & contagioſa, continua quidem, magnum tamen etiam vitioſorum humorum apparatum circa ventriculum & primas vias coniunctum habens.

Cauſſa. Cauſſa enim proxima huius febris eſt putredo & maligna humorum corruptio in vena caua. Cumulantur autem iſti & corrumpuntur, vt diximus, diætæ erroribus,ac primò quidem aëris vitio, qui in Vngaria vel extremè craſſus eſt, & nocte nebulis inſpiſſatus, vel iis diſcuſſis, extremè ſubtilis ac æſtate feruidiſſimus, & alibi etiam in caſtris non ſemper commodus;cùm caſtris plerumque commune ſit, ſub dio cubare, & vapores è terra exhalantes,vt & pluuias excipere,& veſtimenta pluuiis madefacta cum ſiccis permutare non poſſe,tempore verò hyberno anguſtis ſæpe hypocauſtis includi.Deinde victus prauus huius morbi cauſſa eſt, quo milites ſæpe in melioris inopia veſci coguntur, & plerumque ij,qui meliori aſſueti ſunt. Hinc cùm è prauo cibo bonus chylus generari non poſſit, & errata coctionis

primæ

primæ non corrigantur in ſecunda, multi praui humores in viis primis cumulantur, qui cum chylo ad hepar & hinc in venas deriuantur, atque ex ipſo chylo prauo prauus ſanguis generatur. Qui & ſponte ad putredinem ac corruptionem tendit, tandemque, accedente aëris conſtitutione incommoda, non ſolùm putreſcit, ſed & malignitatem concipit.

Vngarici morbi natura.

Vnde febris non ſolùm putrida continua, ſed & maligna, eaque contagioſa excitatur, quæ etiam eos, in quibus prauus humorum apparatus non eſt, inficit; vnde & ſymptomata nonnihil variant. Sicut & pro regionis, victus & aliarum circumſtantiarum ratione morboſus apparatus non ſemper planè idem eſt, atque hinc etiam in ſymptomatibus febri coniunctis diuerſitas quædam occurrit. Imò in ipſa febre pro humoris peccantis ratione quædam diuerſitas apparet, vnde ab aliis ad ſynochas putridas, ab aliis ad ardentes & bilioſas refertur. Etſi verò magna etiam, vt dictum, ex victu prauo in ventriculo & primis viis vitioſæ

materiæ

materiæ copia plerumque colligatur: tamen continens ea huius febris cauſſa non eſt, ſed ſymptomata quædam ſaltem, agitata à calore febrili, præcipuè in febris initio, vt cardialgiam, anxietatem, æſtum circa præcordia & nauſeam parit, ipſamque febrem auget ac fouet.

Signa diagnoſtica. Omnia autem, quæ in aliis febribus malignis apparent, etiam in hac febre adeſſe poſſunt ſymptomata, & plerunque etiam maculæ & petechiæ conſpiciuntur. Inter reliqua autem valdè moleſtus eſt capitis dolor, vnde etiam apud vulgus nomen hic morbus accepit, vt *die Hauptkranckheit* appelletur. Conqueruntur etiam plerique, qui ex victu prauo hunc morbum contraxerunt, de dolore circa ventriculum, ad locum ſub mucronata cartilagine, vbi & durities & renitentia quædam obſeruatur. Sitis adeſt magna, ſtatim in principio, lingua ſicca & arida; paulò poſt accedunt deliria, quæ ſoluuntur materia ad aures ſecedente & ſurditatem excitante.

Prognoſtica. Morbus autem acutus eſt; & terminatur

natur

natur vt plurimùm circa 14. aliis tamen etiam ad diem 20. extenditur. Quid autem de euentu huius morbi ſperandum ſit, ex iis, quæ ſupra de prognoſticis febrium malignarum in genere dicta ſunt, patet. Nimirum, quò vires ſunt fortiores, & ſymptomata mitiora, eò melior morbi euentus ſperandus: contrà, quò vires ſunt debiliores, & ſymptomata grauiora ac plura, eò morbus periculoſior eſt. Nonnullis materia per aluum euacuata ſalutaris criſis accidit; plurimis, vt dictum, materia ad caput delata & hinc ad aures depulſa ac ſurditatem excitante, ſalutis argumentum præbet.

Vt verò in aliis febribus malignis, ita & hîc curatio dirigenda & ad ipſam febrim eiuſque fomitem, & ad malignitatem. Symptomata tamen etiam non negligenda ſunt.

Curatio. Et primò quidem febrem, eiuſque cauſſam quod attinet, in iis, qui in caſtris & ex victu prauo hunc morbum contraxerunt, hoc peculiare occurrit, quod vitioſi humores, vt in aliis ſynochis & ardentibus febribus, non ſolùm in

in vena caua continentur, ſed & magnus humorum apparatus circa ventriculum & in primis viis latet, id quod ex antecedente diæta, ventriculi dolore, anxietate, æſtu circa præcordia & nauſea cognoſcitur. Tunc ergo materia iſta ſtatim euacuanda eſt, vtpote quæ ſeorſim & ab aliis humoribus ſecreta exiſtit, nullam coctionem ſuſcipit, cibos & medicamenta aſſumpta corrumpit, ac ſudoriferis & aliis medicamentis, quæ adhibenda ſunt, in penitiores corporis partes rapitur, febrémque auget.

Purgantia.

Fieri autem hoc poteſt, cùm per aluum purgantibus, inter quæ hîc imprimis agaricus commendatur; tùm imprimis vomitoriis, quibus ſæpe feliciter magna pituitoſorum & bilioſorum omnis generis humorum, circa ventriculum latentium, copia reiicitur. In iis verò, qui ſaltem per contagium labem hanc hauſerunt, & ex praua victus ratione vitioſos humores circa ventriculum & primas vias non cumularunt, vomitoriis iſtis & purgantibus opus non eſt, ſed primas vias leniter ſaltem euacuare ſufficit.

Primæ

Vena sectio.

Primæ viæ vbi à vitiosis humoribus liberæ fuerint, statim,& quidem primo vel secundo die, vena aperienda, si id requiratur, & ægrorum vires permittant. Si verò dies iam aliquot elapsi sint, viresque prostratæ,& alui profluuium vel vomitus adsit, venæ sectio omittenda. Aperienda autem vena in cubito, vel si vires debiliores sint,vena in talo, quæ etiam à capite materiam commodè reuellit, & in hoc morbo valdè commoda est.

Sudorifera.

Natura ita oneris parte leuata, statim sudorifera & malignitati aduersantia medicamenta exhibenda:ea tamen ita temperanda,ne feruorem humorum, febrimque augeant. Conuenit hîc *C.C. præparatum*, *lapis bezoar*, ♁ *diaphoreticum*, *bezoardicum minerale*, *terra sigillata*,*puluis Cæsaris rubeus*,*Montagnanæ*,*species liberantis*, & alia suprà de febribus pestilentibus ac malignis in genere proposita. *Mithridatiũ*,*theriaca* & similia calida, si ob malignitatis vehementiam exhibere libeat,ne calor augeatur, frigidis aquis & aceto temperãda, quibus commodè etiam additur spir. vitrioli

trioli & ſulphuris. Non ſolùm autẽ ſemel atque iterum ad ſudorem ciendum talia propinare ſufficit, ſed ad vires roborandas, putredinem ſiſtendam, & malignitatem expugnandam, quotidiè aliquoties exhibenda antea dicta, minore tamen doſi, & præterea *ſpecies el. de gemmis, cordiales temperatæ, diamargariti frigidi, confectio de hyacintho, ſpir. vitrioli & ſulphuris, aquæ bezoardicæ*, & alia ſupra in peſtis & febrium malignarum curatione propoſita.

Externa quoque regioni cordis & pulſibus applicanda; vt & odoramentis ſpiritus conſeruandi & malignitas expugnanda eſt, quæ etiam ſuprà de peſtis & peſtilentium febrium curatione propoſita fuerunt. ***Externa.***

Diæta tandem ſit talis, qualis in febribus malignis expoſita eſt. Et quidem alimenta propter putredinem ſiccent, propter febrem refrigerent, & cordialibus hiſce qualitatibus præditis cõdiantur. Vinum in hac febre noxium, & plerique, qui ab eo non abſtinent, intereunt. ***Diæta.***

L CAPVT

CAPVT XVI.

De febre maligna cum ſpaſmo.

Febris maligna cū ſpaſmo.

SVnt & aliæ febres malignæ, quæ morbos quoſdam & ſymptomata, ſpaſmum ſcilicet, catarrhum, tuſſim, anginam quaſi comites habent. Anno enim 1596. & 1597. in Epiſcopatu Colonienſi, Vveſtphalia, Comitatu Vvaldeccenſi & Vvittenſteinenſi atque Haſſia graſſatus eſt morbus cum febre ferè affligens, quem tùm vulgo *die Ariebeltkranckheit, Ariempffsucht oder Zichende Seuche* appellitabant.

Inuadebat enim cum vellicatione & ſtupore quaſi in manibus ac pedibus, nunc in vno, nunc in vtroque latere. Hinc, & quidē ſubitò, in negotiis quotidianis, homines conuulſio prehendebat, ac primùm digiti in manibus & pedibus conuellebantur, quæ conuulſio poſtea cubitum, genua, humeros, coxendicem, totumque corpus occupabat, donec ægri inſtar globi conuulſi aut recta extenſi procumberent. Conuul-

ſionem

ſionem hanc acerbiſſimi dolores, & hinc ægrorum clamores & eiulatus comitabantur. Nonnulli etiam cum prima inuaſione vomere ſolebant. Malum autem hoc nonnunquam dies áliquot, vel ſeptimanas in exterioribus membris hærebat, antequam caput inuaderet, ſi idonea medicamenta adhiberentur: quæ ſi negligerentur, etiam caput afficiebatur, & nonnulli epilepſia corripiebantur, poſt cuius paroxyſmum aliqui ad ſextam vel octauam horam quaſi mortui iacebant. Alij veterno corripiebantur, alij delirio, quod ad quartum diem & vltra in quibuſdam durabat, quodque vel viſus, vel auditus læſio ſequebatur, vel etiam paralyſis. Ceſſante paroxyſmo fames ingens & præternaturalis homines corripiebat. Poſtea ferè alui fluxus ſequebatur; pleriſque tandem pedes & manus intumeſcebant, vel tubercula ſeroſo humore plena erumpebant. Sudor verò non ſequebatur. Contagioſum etiam fuit hoc malum, & quidem hauſtum contagium ſæpe ſex, ſeptem aut duodecim menſes in corpore latuit.

Cauſſa.

Ortum habuit malum hoc ex ichoribus peſtilentialibus, cerebro & neruoſo generi imprimis infeſtis. Humores verò iſti maligni ex victu prauo in annonæ caritate prouenerant.

Progno-ſtica.

Fuit autem malum hoc graue, periculoſum ac curatu difficile. Qui enim epilepſia corripiebantur, vix integrè ea liberabantur, ſed per interualla ſubinde aliquid mali recurrebat, & qui delirauerant, ſtupidi permanebant. Alij ſingulis annis menſe Decembri & Ianuario aliquid mali ſentiebant.

Curatio.

Curatio conſiſtebat in humoris vitioſi & praui euacuatione, & cerebri ac neruoſi generis roboratione. Primò ergo è primis viis humores vitioſi euacuabantur *hermodactylis*, *turbith*, *eſula præparata*, *diagrydio*, *elect. diaphænico*, *de ſucco roſarum*, addito *caſtoreo*, *coſto*, *ſem. rutæ & cumini.*

Poſtea exhibebantur medicamenta contra conuulſionem ex *pœonia*, *viſco quercino*, *caſtoreo*, *ſaluia*, *cranio humano*, additis medicamentis contra malignitatem pugnantibus, *radice vincetoxici*, *ſucciſa*, *theriaca*, *Mithridatio*. Atque ita

medica

medicamenta purgantia & alterantia alternis vicibus ſumenda & continuanda fuerunt. Externa verò membra iis medicamentis inungebantur & fouebantur, quæ aliàs in conuulſionibus conueniunt.

CAPVT XVII.

De febri maligna cum catarrho & tuſſi, & cum angina.

Febris maligna cum catarrho & tuſſi.

QVandoque febres malignas catarrhus epidemius & tuſſis comitatur, qualis febris Anno 1510. 1557. 1580. & 1591. ac imprimis Anno 1580. ſub æquinoctium autumnale totam penè Europam peruagata eſt. Atque appellabatur tum iſte morbus catarrhus febrilis, & febris catarrhalis, item ſuffocatiua, Germanis *der Ziep vnd Schafshuſten, Schafttrancktheit vnd Huenerwehe.*

Inuadebat hæc febris cum propenſione in ſomnum, capitis dolore, tuſſi ſicca, dolore pectoris, faucium aſperitate, ventriculi languore, difficili reſpira-

tione, quæ etiam tuſſi ceſſante ad diem 14. durabat.

Cauſſa. Ortum habuit hæc febris è conſtitutione humida annorum præcedentium. Cùm enim humores vitioſi per iſtam aëris anomaliam in corpore cumulati eſſent, tandemque putredinem & malignitatem,& quidem cerebro ac pectori aduerſam, concepiſſent, febris inde continua accenſa fuit,& parte humoris vitioſi ad cerebrum protruſa, & hinc ad pectus delabente catarrhus & tuſſis excitata fuit.

Morbus hic, etſi tùm maximam hominum partem corriperet, lethalis non fuit: omnes enim ferè euadebant, & vix milleſimus quiſque moriebatur.

Curatio. Curabatur autem hæc febris,vt aliæ malignæ, reſpiciendo ad putredinem, malignitatem, & tandem ad caput ac thoracem, quæ maximè in hoc catarrho & tuſſi afficiebantur.

Venæ ſectio tùm locum non habuit, & experientia comprobatum, omnes ferè mortuos fuiſſe, quibus vena aperta fuit. Purgantia verò lenia planè vtilia fuerunt,

fuerunt, cùm caussa morbi in primis viis consisteret. Exhibebantur etiam postea, quæ materiam in capite & pectore alterarent, vt in catarrho & tussi fieri solet, atque ea, quæ malignitati resistebant, non negligebantur.

Tandem interdum febribus malignis etiam angina, pleuritis, peripneumonia coniungitur & populariter grassatur, quemadmodum Anno 1348. factum fuit, vt Fracastorius testatur, & Anno 1557. vt refert Dodonæus *obs.c.21.* & Anno 1564.

Febris maligna cum angina.

Quæ febres plerunque è præcedente aëris anomalia & imprimis humida constitutione ortum habent, sicuti dysenteriæ epidemiæ è præcedente aëris siccitate, qualis Anno 1583. & 1626. grassata est.

Et sunt hæ febres plerunque periculosæ, acutæ, & multos iugulant.

Curantur autem illæ, vt aliæ febres malignæ. Ad hoc tamen simul attendendum, vt membro illi, in quo morbi vel symptomatis coniuncti vis est maxima, prospiciatur, & morbus ille ac symptoma, quod febrem malignam comitatur,

Curatio.

mitatur, modo eo, qui in affectibus particularibus proponitur, curetur.

CAPVT XVIII.

De febrium ſymptomatibus tollendis.

Febrium ſymptomata.

ACcidunt tandem febribus varia ſymptomata, quæ ſæpe nō minùs, quàm ipſa febris, ægro moleſta ſunt, & nō minùs periculi afferunt, & propterea ad ſe curationem trahunt, & vt tollantur vel mitigentur, poſtulant. Talia ſunt imprimis, dolor capitis, vigiliæ nimiæ, ſomnus profundus, deliria, conuulſiones epilepticæ, linguæ ariditas, ſitis, cardialgia, alui fluxus, lipothymia, ſyncope. Quæ omnia ortum habent ab humore febris cauſſa, vel vaporibus & fuliginibus ab eodem excitatis, & hanc vel illam partem, ſeu copia, ſeu exceſſu qualitatum primarum, ſeu malignitate moleſtantibus.

Tolluntur verò talia ſymptomata, vniuerſalibus præmiſſis, materiam illam à parte, quæ afficitur, ad alias ignobiliores & remotiores reuellendo, repellendo,

pellendo, dissipando, prout opus; illum qualitatum, quo maximè molesta est, excessum alterando & corrigendo, vel etiam malignitatem, si adsit, contrariis remediis oppugnando; partésque, quæ afficiuntur, si opus sit, roborando; vel etiam ipsi symptomati conuenientibus remediis occurrendo. Quæ omnia, quomodo expedienda sint, in specie explicare, præter instituti nostri rationem est, sed Practici libri de eo consulendi, atque imprimis cuiusque symptomatis caussa diligenter inuestiganda; cum idem symptoma sæpe à diuersis caussis prouenire, & propterea vno semper remedio tolli non possit.

Deo sit gloria & gratiarum actio.

FINIS.

Præ cæteris errata hæc duo corrigito. Fol. 160.*lin.& verbo* 1.*lege.* aquæ.*fol.*171. *lin.*23. *lege* ἀποκρίσεις.

INDEX CAPITVM,

QVÆ IN SINGVLIS HVIVS EPITOMES DE FEBRIBVS Libris continentur.

LIBRI PRIMI.

De febre in genere, & de febre ephemera ac synocha sine putredine.

LIBRI II.

De Febribus putridis.

De

INDEX CAPITVM.

LIBRI III.

De Febre hectica.

LIBRI

LIBRI IV.

De peste pestilentibusque ac malignis febribus.

FINIS.